

Sami Mustonen

TALVILAJIEN YKSILÖURHEILIJOIDEN

URATARINOITA – kerronnallinen

tutkimus huippu-urheilijoiden siirtymästä

urheilu-uralta työelämään

Pro gradu -tutkielma

Johtamisen koulutusohjelma

2016

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: TALVILAJIEN YKSILÖURHEILIJOIDEN URATARINOITA-
kerronnallinen tutkimus huippu-urheilijoiden siirtymästä urheilu-
uralta työelämään

Tekijä: Sami Mustonen

Koulutusohjelma/oppiaine: johtamisen koulutusohjelma

Työn laji: Pro gradu -työ_x_Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 88

Vuosi: 2016

Tiivistelmä:

Tutkimuksen aiheena on suomalaisten huippu-urheilijoiden urasiirtymät. Työ keskittyy talvilajien yksilöurheilijoihin ja heidän urallaan vaiheeseen, jossa urheilu-uralta siirrytään muuhun työelämään. Huippu-urheilijan urasiirtymään liittyy pakollisuus, koska urheilu-uraa ei voi jatkaa eläkeikään asti. Tutkimus kiinnittyy uratutkimuskeskusteluun ja tarkemmin urheilijoiden urasiirtymäkeskusteluun. Se täydentää uratutkimuskentän aukkoa, jossa korkeasti koulutettujen suomalaisten huippu-urheilijoiden työllistymisestä ja siirtymisen sujuvuudesta on toivottu saatavan lisätietoa.

Sosiaalinen konstruktionismi on tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä. Tutkimus toteutetaan kerronnallisella tutkimusotteella, jossa analyysin lopputuloksena tuotetaan urheilijoiden uratarinoita. Aineisto kerätään kerronnallisella haastattelulla, joka on tässä tutkimuksessa sekoitus avointa ja puolistrukturoitua haastattelumenetelmää. Analyysin lopputuloksena syntyi kaksi erilaista uratarinaa, joista ensimmäisessä huippu-urheilija päättyi yrittäjäksi ja toisessa palkansaajaksi. Analyysin keskiöön nousee urheilijaidentiteetin esiin tuleminen urheilijoiden urasiirtymissä.

Tutkimuksessa saadaan lisäymmärrystä urheilijaidentiteetin näkyväksi tulemisen/näkymättömyyden merkityksestä huippu-urheilijoiden urasiirtymissä ja myös niistä haasteista, joita urheilijat kohtaavat työelämään siirtyessään. Tutkimustulokset tukevat aikaisemmassa tutkimuksessa esiin nousseita havaintoja niistä taidoista ja ominaisuuksista, joita huippu-urheilija voi siirtää urheilu-uralta työelämään. Tutkimus antaa myös lisäymmärrystä siihen, mitkä tekijät mahdollisesti määrittävät urheilijoiden päätymiseen yrittäjiksi tai palkansaajiksi. Jatkotutkimusta kaivataan lisää muun muassa huippu-urheilijoiden yrittäjyydestä, urheilu-uran merkityksestä työkokemuksena ja keskustelunavausta urheilu-uralta kertyneen työkokemuksen arvioinnista työnhakutilanteissa.

Asiasanat: sosiaalinen konstruktionismi, huippu-urheilu, uratutkimus, urheilijaidentiteetti

Tutkimusmenetelmä(t): kerronnallinen tutkimus, kerronnallinen haastattelu, kerronnallinen analyysi

SISÄLLYS

Tiivistelmä

Sisällys

1 Johdanto	4
2 Huippu-urheilijoiden uratutkimuksesta.....	6
2.1 Huippu-urheilun määritelmä.....	6
2.2 Huippu-urheilu ammattina	7
2.3 Ura siirtymän käsite ja määritelmät	11
2.4 Huippu-urheilijoiden urasiirtymät aikaisemmassa tutkimuksessa ...	15
2.4.1 Suunnitelman merkitys urasiirtymässä	18
2.4.2 Koulutuksen merkitys urasiirtymässä	19
2.4.3 Urheilu-uran jälkeinen työllistyminen	21
2.5 Identiteetin käsite	22
2.6 Huippu-urheilijoiden identiteetistä aikaisemmassa tutkimuksessa ..	25
3 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat.....	29
3.1 Sosiaalinen konstruktionismi: metateoreettinen viitekehys	29
3.2 Kerronnallisuuden käsitteet	30
3.3 Kerronnallisuus tässä tutkimuksessa	32
3.4 Elämäkertametodologia	33
4 Tutkimuksen toteuttaminen ja analyysi	35
4.1 Aineiston keruumenetelmä ja prosessikuvaus	35
4.2 Kerronnallinen analyysi.....	38
4.3 Tutkijan positio	40
4.4 Tutkimuksen luotettavuus	41
5 Huippu-urheilijoiden uratarinat.....	44
5.1 Harri Huipputuloksen tarina	44
5.1.1 Harrin urasiirtymän tavoitteellisuus	44
5.1.2 Urheilu-ura pohjana yrittäjyydelle	46
5.1.3 Huippu-urheilijamainen kilpailu jatkuu, mutta eri kontekstissa ..	49
5.1.4 Tavoitteita ja haasteita pitää olla edelleen.....	50
5.2 Pirkko Parhaansatekijän tarina	51
5.2.1 Elämä on muutakin kuin urheilua	51
5.2.2 Työnhaun haasteellisuus	54

5.2.3 Sitkeys palkitaan	57
6 Teemakartan konstruoiminen	59
6.1 Urasiiirtymään valmistautuminen	61
6.2 Urasiiirtymän tavoitteet	62
6.3 Urasiiirtymässä käytetty suoritustekniikka	63
6.4 Urasiiirtymän lopputulokset.....	65
7 Pohdinta	69
7.1 Tutkimuksen anti.....	69
7.2 Jatkotutkimusaiheet.....	71
Lähteet.....	73
Liite 1: Haastattelurunko	
Liite 2: Urasiiirtymän nelikenttä	
Liite 3: Teemakartta	

1 Johdanto

Mielenkiintoni urheilijoiden uratutkimusta kohtaan heräsi oman urheilu-uran ja sen myötä kertyneiden kokemusten myötä. Olen itse toiminut huippu-urheilijana ja ammattivalmentajana omien arvioiden mukaan vuodesta 1997 lähtien. Lajina oli freestylehiihdon kumparelasku, jossa saavutin yhden olympiamitalin ja kaksi maailmanmestaruusmitalia parhaimpia saavutuksia mainitakseni. Olympialaisiin osallistuin neljää kertaa, joista kolme osallistumista oli urheilijan roolissa ja yksi valmentajan roolissa.

Tutkimus kiinnittyy uratutkimuskeskusteluun ja tarkemmin urheilijoiden urasiirtymiä koskevaan tutkimuskeskusteluun. Urheilijoiden uria on tutkittu sekä Suomessa että kansainvälisesti hyvinkin perusteellisesti erityisesti uraohjauksen näkökulmasta. Tutkimustuloksia löytyy muun muassa tekijöistä, jotka vaikuttavat siirtymän laatuun sekä resursseista, joilla on merkitystä urasiirtymän onnistumiselle. Suomalaisessa huippu-urheilijoita koskevassa urasiirtymätutkimuksessa on peräänkuulutettu korkeasti koulutettujen yksilölajien huippu-urheilijoiden tutkimista. Oikarin (2014) mukaan korkeasti koulutettujen huippu-urheilijoiden tutkimusta tulisi tehdä, koska heidän työllistymisessään substanssiosaamisella ei ole niin paljon merkitystä kuin esimerkiksi ammatillisen koulutuksen saaneilla huippu-urheilijoilla.

Huippu-urheilijoiden urasiirtymiin liittyy erityispiirteitä, jotka on hyvä tuoda esiin tutkimuksen taustalla vaikuttavina ilmiöinä. Ensinnäkin huippu-urheilijoiden urasiirtymille on leimaa-antavaa niiden pakollisuus. Urheilu-uraa ei voi harjoittaa eläkeikään asti ammattina muun muassa ikääntymisen tuomista fyysisistä rajoitteista johtuen. Lisäksi entinen huippu-urheilija hakee asemaa työmarkkinoilla suhteellisen iäkkäänä ja usein vailla konkreettista työkokemusta. Edellä mainituista erityispiirteistä kumpuaa mielenkiintoisia, huippu-urheilijoiden urasiirtymiin liittyviä kysymyksiä, kuten esimerkiksi se, miten lahjakkaat ja kansainvälisen uran luoneet yksilöt sopeutuvat suomalaisen yhteiskunnan työmarkkinoille ja miten heidän urheilu-uralla kehittyneitä taitoja ja ominaisuuksia arvioidaan ja arvostetaan suomalaisessa työelämässä?

Tässä pro gradu –tutkielmassa tarkastellaan korkeasti koulutettuja huippu-urheilijoita ja sitä, miten urheilijaidentiteetti tulee näkyväksi heidän urasiirtymiä koskevissa tarinoissaan? Tutkimuksessa keskitytään ajanjaksoon, jossa urheilija valmistautuu uran loppumiseen siirtyäkseen työelämään, ja jonka aikana hän vakiinnuttaa asemansa työmarkkinoilla. Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla huippu-urheilijoilla on joko maailmanmestaruus- tai olympiamitali tai useampia. Lisäksi he ovat olleet yhtäjaksoisesti maailman huipulla harjoittamassaan lajissaan enemmän kuin viisi vuotta. Tutkimuksen kohteena ovat ainoastaan yksilölajien talviurheilijat, koska heille koulutuksen suorittaminen on oletusarvoisesti hankalaa kilpailukauden ja oppilaitosten lukuvuoden päällekkäisyyden vuoksi. Tutkimus suoritetaan laadullisena tutkimuksena kerronnallisella tutkimusotteella sosiaalisen konstruktionismin ollessa viitekehyksenä. Aineisto kerätään kerronnallisella haastattelulla, jossa pyritään aktivoimaan haastateltavaa vapaaseen kokemusten kertomiseen tarinoiden muodossa. Tutkimus analysoidaan kerronnallisella analyysimenetelmällä, joka on nykyään suomen kielessä vakiintuneempi termi narratiiviselle analyysille. Analyysin lopputuloksena urheilijoiden kertomista tarinoista syntyi kaksi erilaista urasiirtymistä kertovaa tarinaa, joista ensimmäisessä huippu-urheilija päätyy yrittäjäksi ja toisessa palkansaajaksi. Tutkimuksen perusteella yrittäjiksi päätyneet huippu-urheilijat tukeutuvat vahvemmin huippu-urheilijan identiteettinsä kuin palkansaajaksi päätyneet. Yrittäjät jatkavat työelämässä samanlaisella intohimolla kuin urheilu-uralla toimiessaan. Palkansaajaksi päätyneet puolestaan tavoittelevat vähemmän kilpailullista elämää ja hakevat normaalikansalaisen asemaa yhteiskunnassa.

2 Huippu-urheilijoiden uratutkimuksesta

Tässä luvussa esittelen aikaisempaa tieteellistä tutkimusta huippu-urheilijoiden urista ja urasiirtymistä. Teoriaosio sisältää sekä suomalaista että kansainvälistä tutkimusta. Tavoitteena on muodostaa tämän tutkimuksen kannalta mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva aikaisemman tutkimuksen tuloksista. Luku etenee seuraavassa järjestyksessä. Tutkimuksen ymmärrettävyyden ja kokonaisuuden kannalta on aivan aluksi oleellista määritellä huippu-urheilun konteksti. Seuraavaksi käsittelen huippu-urheilua ammatillisena kontekstina. Millainen on huippu-urheilu ammattina? Mitä ominaisuuksia ja taitoja urheilijan ammatti kehittää? Tämän jälkeen määrittelen urasiirtymän ja identiteetin käsitteet. Luvun lopussa käsittelen aikaisempaa tutkimusta huippu-urheilijoiden ja heidän urheilu-uransa merkityksestä urasiirtymässä, jossa urheilu-uran loppuessa siirrytään työelämään.

2.1 Huippu-urheilun määritelmä

Mikä erottaa huippu-urheilun muusta urheilusta on sen ammattimainen tai puoliammattimainen harjoittelutapa (Heinilä 2010, 26). Huippu-urheiluun liittyy fyysisuus, kehollisuus, harjoittelu, kilpailu ja rajojen hakeminen. Urheilija kokeilee ja hakee suorituksensa rajoja äärimmäisyyksiin asti. Suoritukset paranevat ja menestymistä on mahdollista saavuttaa kokonaisvaltaisella harjoittelulla, keskittymisellä ja valmistautumisella. Huippu-urheilijalla on voimakas voittamisen tahto ja hän hakee äärimmäisiä suorituksia niissä rajoissa, jotka liittyvä fyysisiin ja taidollisiin tekijöihin, sekä suorituksen onnistumiseen. Itsesäätelykyvyn kehittyminen, vaikeuksista selviäminen sekä vaara- ja riskitilanteiden käsittelykyky ovat hyödyllisiä ominaisuuksia suoritusten kehittymisessä. Huippu-urheiluun yhdistettävällä voiton- ja kunnianjanolla on sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Miten nämä tekijät vaikuttavat huippu-urheilun jälkeiseen elämään ja uraan, on kiinnostava kysymys? (Stråhlman 1997, 26–28.) Digel, Burk ja Fahrner (2006, 1–4) kirjoittavat huippu-urheilun muutoksesta motivaatio- ja taloudellisten tekijöiden osalta. Heidän mukaansa itse urheilun tavoitteet ovat pysyneet samoina, mutta niihin vaikuttavat erilaiset ideologiset vaikuttimet.

Huippu-urheilu on kuin koneiston tekemä tuote. Huippu-urheilusta on tullut ilmiö, joka on entistä monimutkaisempi, muuttuvampi ja vaikeammin hallittava. Syynä ovat maailmanlaajuinen vuorovaikutus ja kaupallinen toiminta huippu-urheilun ympärillä. Se näkyy eri maiden urheilumenestyksen vaihtelevuudessa sekä eri lajien suosiossa.

Suomalainen huippu-urheilutyöryhmä selvitti huippu-urheilun olemusta, merkitystä ja arvostusta. Työryhmän tavoitteena oli huippu-urheilun kehittäminen Suomessa. Selvityksen perusteella huippu-urheiluun sisältyvät kilpailu, itsensä kehittäminen, kansainvälisyys ja yhteisöllisyys. Erilaiset ihmiset näkevät urheilussa erilaisia merkityksiä, joiden kautta syntyy symbolisia rakennelmia. Selvitystyöryhmä tuo esille huippu-urheilun uravaihtoehtona. Heidän mukaan urheilijan elämänhallinta kokonaisuudessaan ja tulevaisuuden suunnitteleminen korostuvat. Mikä tekee huippu-urheilusta kyseisen selvityksen perusteella erityisen, on sen mitattavuus, suosio ja universaali ymmärrettävyys. (Huippu-urheilutyöryhmä 2010, 11, 14, 25.) Huippu-urheilijan tie on pitkä ja vaativa. Se edellyttää sitoutumista, sitkeyttä, tahtoa ja lahjakkuutta. On olemassa suuri joukko yksilöitä, jotka tavoittelevat huippua saavuttamatta sitä kuitenkaan koskaan. Vain murto-osa yrittäjistä saavuttaa maailman huipun. Aikaisempien tutkimusten perusteella voidaan osoittaa, että hyväksi tullaan harjoittelemalla ja huipulle pääseminen vaatii vähintään kymmenen vuoden harjoitteluprosessin, jossa lahjakkuus jalostetaan huippusuorituksiksi. Huipulle pääseminen vaatii vähintään 10 000 tuntia harjoittelua, oli sitten kyseessä urheilu, muu luova ala tai muu huippuosaaminen. (Ericsson, Krampe & Tesch-Römer 1993, 400; Baker, Horton, Robertson-Wilson & Wall 2003, 2; Gladwell & Häkkinen 2010, 28–29.)

2.2 Huippu-urheilu ammattina

Heinilä kirjoittaa, että elämänjaksollisesti ajateltuna huippu-urheilu ammattina ja urana edellyttää luonnollisia henkisiä ja materiaalisia resursseja. Huippu-urheilijan uralla vain harva yksilö ylittää korkeimpiin tavoitteisiin. Huippu-urheilijan ura päättyy yleensä 30–35 vuoden iässä. (Vuolle 1998, 160.) Feng (2005, 49) määrittelee urheilu-uran aktiivisten urheiluvuosien vaiheittaiseksi jaksoksi, joka

alkaa toimintaan liittymisestä päättyen uran päätymissiirtymään. Aikaisempien tutkimusten perusteella huippu-urheilu-ura tukee ja vauhdittaa tulevaa ammatillista uraa urheilu-uran päätyttyä (Conzelmann & Nagel 2003, 260).

Huippu-urheilu ammattina ja urana on haasteellinen yhdistelmä huipulle tähtäävää harjoittelua ja valmennusta. Edellisen lisäksi siihen kuuluu mahdollisesti ammattiin tähtäävää opiskelua sekä muita yksilöllisiä uratekijöitä (Stråhlman 1997, 33, 36, 85, 279–280). Uralta toiselle siirryttäessä urheilija tuntee sekä positiivisia että negatiivisia tunteita ja seuraamuksia. Urheilun kautta kertyneillä kompetenssitekijöillä voi olla suuri vaikutus ammatti- ja uravalintoihin. Urheilu-uralta kertyneitä hyödyllisiä tekijöitä ovat esimerkiksi tavoitteellisuus, itseluottamus, avoimuus, kurinalaisuus, ryhmähenki ja ongelmanratkaisukyky. Kansainvälisyys ja verkostoituminen ovat myös mahdollisia etuja, jotka auttavat sekä työntekijää että työnantajaa urheilu-uran jälkeisessä työelämässä. Itsetuntemus ja itsevarmuus ovat ominaisuuksia, jotka kehittyvät pitkän urheilu-uran aikana. Huippu-urheilijan itseluottamusta kasvattavat seuraavat tekijät: valmistautuminen, valmentautuminen, synnynnäiset tekijät, kannustus, suorituskyky, kokemus, kilpailumenestys, itsetunto ja luottamus. (Hays, Maynard, Thomas & Bawden 2007, 424).

Suomalaisten huippu-urheilijoiden urheilu-uralta syntyneitä positiivisia ominaisuuksia tulevalle työelämälle on tutkittu Hirvosen (2013, 114) toimesta. Hänen tutkimuksessa on vertailtu urheilijoiden omia näkemyksiä huippu-urheilusta kehittyneistä taidoista ja luonteenpiirteistä heidän esimiestensä vastaaviin näkemyksiin. Ne taidot ja luonteenpiirteet, jotka ilmenivät molempien, sekä urheilijoiden, että esimiesten kertomuksissa, olivat: sosiaalisuus, vastuullisuus/luotettavuus, halu kehittyä, tavoitteellisuus/kunnianhimo, positiivisuus ja periksi antamattomuus/sitkeys. Tutkimus väittää, että edellä mainitut ominaisuudet ovat sellaisia, joita suomalaiset huippu-urheilijat ovat kyenneet konkreettisesti siirtämään urheilu-uralta työelämään. Piispan ja Huhdan (2013, 28) mukaan suomalaisille huippu-urheilijoille urheilu-uran tärkeimpiä motivaatiotekijöitä olivat nautinto, itsensä kehittäminen ja kilpailullisuus. Edellä mainitut motivaatiotekijät esiintyvät erilaisin painotuksin, mutta kokonaisuutena

ne rakentavat huippu-urheilijuuden henkisen ytimen. Muita, mutta ei yhtä olennaisia motivaatiotekijöitä heidän mukaansa ovat yleisö, raha ja näyttämisen halu.

Piispan ja Huhdan (2013, 31) tutkimus tarkastelee huippu-urheilijoiden ja taiteilijoiden elämänkulkua osittain niiden ainutlaatuisten piirteiden vuoksi. Molempiin elämänkulkuihin sisältyy menestystekijöitä, kokemuksia ja vastoinkäymisiä. Huippu-urheilijan ura on epävarma unelma-ammatti. Piispakin toteaa, että huippu-urheilijan ura on erityislaatuinen ja haastava, johon harvat kykenevät yltämään. Tutkimuksessa haastateltujen huippu-urheilijoiden urheilulle antamat merkitykset ovat vahvoja. Urheilun merkittävyys ja itsestäänselvyys elämänsisällössä on suurta. Urheilijuus koetaan vahvaksi identiteetin määrittäjäksi. Huippu-urheilijan ammatti on ikään kuin eräänlainen lahjakkuuden materialisointi. Urheilija on tehnyt kaikkensa uran eteen ja sille on vaikea kuvitella korvaavia vaihtoehtoja. Tutkimukseen osallistuneiden vastauksista käy hyvin ilmi, miten vahvasti urheilu koukuttaa. Urheilijan elämän väitetään olevan tässä tutkimuksessa jopa jollain tapaa maanista. Urheilijuus koetaan onnekkana mahdollisuutena, johon suhtaudutaan intohimolla.

Huippu-urheilijan ura on verrattavissa ammatilliseen huippuosaamiseen. Huippuosaaminen on vahvaa tietämystä ja sen käytäntöön soveltamisen taitoa. (Ruohotie, Nokelainen & Korpelainen 2008, 5,6,9.) Edellä mainittuun osaamiseen yhdistyvät sekä metakognitiiviset taidot että korkea ajattelun taito. Ajattelun taitoina mainitaan kriittisen analysoinnin kyky, tiedon käytön luovuus sekä tulevaisuuden ennakointi ja positiivinen suhtautuminen siihen. Huippuosaajalla tulisi olla tutkimuksen perusteella itsesäätelytaitoa ja vahvaa uskoa omiin kykyihin. Huippuosaajaa kuvataan taitajana, joka kykenee tekemään asioita hyvin sekä ymmärtää kokonaisuuksia. Lisäksi osaaja kykenee soveltamaan omaa osaamistaan uusissa tilanteissa ja yhteyksissä. Ammattispesifinen tausta on vahva perusta asioiden soveltamisessa. (Ruohotie & Honka 2003, 23.)

Piispan (2013, 31) mukaan huippu-urheilijan ura vaatii lahjakkuutta, äärimmäisen kovaa työtä ja uhrauksia, eikä päivittäinen harjoitteluräkki välttämättä aina näyttäydy ulospäin kovinkaan järkipärisenä ratkaisuna. Tutkimuksessa haastatellut urheilijat kuitenkin korostivat elävänsä unelmaansa. He tiedostavat tehtyjen valintojen merkityksen ja kokevat, että ovat saaneet huippu-urheilun parissa niin erityisiä ja upeita kokemuksia, että kaikki urheilun eteen tehdyt uhraukset ovat olleet sen arvoisia. Tutkimuksessa urheilijat tyypillisesti totesivat, että vaikka muut asiat kuten vakaa elanto, perheen perustaminen ja ylipäättään turvattu arki vaarantuvat tai ainakin lykkääntyvät, huippu-urheilijan ura koetaan etuoikeudeksi, johon on ehdottomasti tartuttava tilaisuuden tullen. Niin sanottujen ”normaalien asioiden” pariin ehtii myöhemminkin. Urheilijoiden ura ei voi kuitenkaan jatkua tiettyä ikää pidemmälle toisin kuin esimerkiksi taiteilijoilla, tutkijoilla tai virkamiehillä. Kehon vanheneminen ja urheilun fyysiset rasitteet pitävät huolen siitä, että urheilu-ura väkisinkin loppuu aikanaan. Vaikka urheilijat eivät valmistautuisi urheilu-uran jälkeiseen elämään esimerkiksi kouluttautumalla, heillä on kuitenkin selkeä näkemys siitä, että ura loppuu jonain päivänä tulevaisuudessa. Käytännössä se voi loppua huonolla tuurilla jo seuraavana päivänä ja tällä tavoin urheilijat pystyvät asennoitumaan asiaan henkisesti.

Asikainen (2015, 111) toteaa urheilijoiden työkokemuksen kerryttämisestä seuraavaa. Urheilu-ura vaatii ammatinharjoittajaltaan konkreettisia valintoja ja rajanvetoja, jotka vaativat ”normaaliin elämään” liittyvien asioiden uhraamista urheilullisten asioiden priorisoidessa toimintaa. Urheilijat eivät kykene kerryttämään opintojaan ja työkokemustaan muiden ikäistensä tahtiin, eikä urheilu-uraa voida pitää suoranaisena ammattiin valmistavana koulutuksena. Urheilijat kuitenkin kokevat, että urheilu-ura antaa merkittäviä työkaluja ja osaamista tulevalle työelämälle. Hän on myös sitä mieltä, että huippu-urheilijoiden poikkeuksellisia rationaliteetteja tulisi osata hyödyntää entistä paremmin, koska huippu-urheilu-ura vaatii lajiosaamisen lisäksi sosiaalisia taitoja ja ongelmanratkaisukykyä, joita työelämässäkkin vaaditaan. Urheilijoiden päämäärätietoisuutta ja sitoutumista tulisi tarkastella ennemminkin yksilön kyvykkyytenä ja oppimisenhaluna kuin ainoastaan ”lajiosaamisena” siinä tietyssä

urheilulajissa. Samassa tutkimuksessa todetaan myös, että urheilijat elävät odotusten ja paineiden maailmassa määrätietoisesti fyysisen kehittymisen ohella. Se vaatii epätavallisia itsensä hallitsemisen keinoja fyysisen potentiaalinsa, henkisen tasapainon ja äärimmäisen kyvykkyyden ulosmittaamiseksi urheilussa. Urheilijan rooli ei pelkästään rajoitu vain itseensä, vaan hänen on otettava huomioon sponsoroinnin ja urheilun fundamentaalisten käsitysten merkitys, jotka vaikuttavat hänen rooleihinsa sekä vastuullisena ihmisenä että julkisuuden henkilönä ja esikuvana.

2.3 Ura siirtymän käsite ja määritelmät

Ura siirtymän käsitettä on tarpeen pohjustaa, koska suomenkielisenä käsitteenä sitä on käytetty hyvin vähän. Ura siirtymä käsitteellä löytyy vain muutamia tutkimuksia ja muita tieteellisiä artikkeleita. Englanninkielinen käsite ”*career transition*” on laajemmin käytössä, mikä osoittautui käytännölliseksi hakusanaksi aikaisempaan tutkimukseen perehtyessäni. Heino (2014, 17) toteaa, että ura siirtymää käsitteenä ja laajempaan ilmiönä on hyvin vähän käsitelty. Ura tutkimus on keskittynyt johonkin yksittäiseen ura siirtymäkohtaan, kuten irtisanomiseen, työpaikan vaihtamiseen tai eläköitymiseen sen sijaan että ura siirtymää olisi tarkasteltu kokonaisvaltaisemmin prosessina (Koivunen, Lämsä & Heikkinen 2012; Louis 1980, 330).

Ura siirtymää ilmiönä on kuvattu hyvin erilaisten käsitteiden kautta sekä englannin- että suomenkielisissä lähteissä. Ura siirtymällä näyttää olevan huomattava määrä erilaisia sukulaiskäsitteitä. Ura siirtymään viitattaessa on sivuttu uraan, ammattiin tai etenemiseen liittyviä muutoksia. Esimerkkeinä edellä mainituista muutoksista ovat työrooli siirtymä, uraliikkuvuus, työpaikkaliikkuvuus, toimialaliikkuvuus sekä näihin liittyviä sisältöjä. Useissa ura siirtymätutkimuksissa näyttää olevan pohjana Louisin (1980) luoma luokittelu. (Koivunen ym. 2012, 9, 14, 22, 23.) Koska viimeisimpien ura siirtymäanalyysien ja ura siirtymätutkimusten (Koivunen ym. 2012; Heino 2014) perusteella uudempaa aineistoa ei näyttäisi käytännössä olevan saatavilla, niin tästä syystä avaan Louisin (1980) määritelmää tarkemmin.

Louisin mukaan siirtymä itsessään sisältää muutoksen ja ajanjakson, jolloin muutos tapahtuu. Louis määrittelee urasiirtymän merkitsevän ajanjaksoa, jonka aikana yksilö tai henkilö vaihtaa roolia tai vaihtaa orientaatiota roolissa, jossa parhaillaan toimii. Kyseiset roolit voivat olla työrooleja tai muita rooleja yksilön elämässä. Eri roolit esiintyvät päällekkäin ja vuorovaikutus niiden välillä ovat huomioon otettavia asioita urasiirtymästä puhuttaessa. (Louis 1980, 330, 331.) Siirtymävaiheen kesto on riippuvainen yksilön omasta kokemuksesta roolin erilaisuudesta suhteessa vanhaan rooliin. Louisin (1980, 331) mukaan yksilö voi ennakoita joitain muutoksia, joita itse urasiirtymä sekä roolien muutos tuovat mukanaan. Uuden roolin myötä yksilölle selviää mitä muutoksia ja eroavaisuuksia siirtymä tuo tullessaan. Uuden roolin ominaisuuksissa erottuvat subjektiiviset ja objektiiviset piirteet. Subjektiiviset piirteet ovat yksilön henkilökohtaisia kokemuksia, jotka ovat ulkopuolisille vaikeasti havaittavia piirteitä. Louis kutsuukin niitä kontrasteiksi (*contrasts*), joilla tarkoitetaan yksilön kokemuksia uudessa roolissa ja rooliasetelmassa toimiessaan. Objektiiviset piirteet ovat kyseisen tutkimuksen mukaan muutoksia (*changes*). Ne taas ovat selkeästi havaittavia muutoksia yksilön uudessa roolissa ja rooliasetelmassa. Yksilöiden omakohtaiset kokemukset (*kontrastit*) voivat olla täysin erilaisia, vaikka kahden yksilön objektiivinen muutos näyttäytyy samanlaisena. Näiden lisäksi Louis (1980, 332) nostaa esille tapahtumat, jotka eroavat siinä, mitä yksilö ennakkoon ajattelee tapahtumien kulusta ja mitä todellisuudessa tulee tapahtumaan. Louis kutsuu näitä tapahtumia yllätyksiksi. Niiden on todettu vaikuttavan yksilön tietoiseen toimintaan, samoin kuin yksilön tunteisiin. Yllätykset ovat sekä positiivisia että negatiivisia tapahtumia. Yksilön persoonalla ja tavalla reagoida yllätyksiin on merkitystä sille kuinka yllätykset koetaan. Esimerkkeinä mainittakoon työssä, työjärjestelyissä tai organisaatioissa tapahtuvat yllättävät muutokset.

Samassa Louisin (1980, 332–334) tutkimuksessa on laadittu jaottelu eri siirtymätyypeistä. Jaottelu perustuu siihen, että siirtymätyypit jaetaan kahteen pääluokkaan. Pääluokat ovat ulkopuolinen roolisiirtymä (*interrole*) ja sisäinen roolisiirtymä (*intrarole*). Ulkopuolisessa roolisiirtymässä yksilö omaksuu uuden ja erilaisen roolin. Sisäisessä roolisiirtymässä yksilön rooliorientaatio kokee

muutoksen. Ulkopuolisesta roolisiirtymästä on kyse, jos siirtymä on joko muille julkisesti tai henkilökohtaisesti havaittavissa oleva, ennustamaton tai ennustettavissa oleva siirtymä. Ulkopuolisesta roolisiirtymästä on kyse myös silloin, kun yksilö siirtyy joko ensimmäistä kertaa tai tauon jälkeen työmarkkinoille, omaksuu uuden roolin samassa organisaatiossa, siirtyy organisaatiosta toiseen, vaihtaa ammattia tai poistuu työmarkkinoilta syystä tai toisesta eri kestoisiksi ajanjaksoiksi riippumatta siitä kykeneekö hän vaikuttamaan siihen itse vai ei. Se, mikä erottaa ulkopuoliset siirtymät sisäisistä siirtymistä, on niiden esiintyvyys. Jossain tapauksissa sisäinen roolisiirtymä voi tapahtua ilman, että yksilö sitä tiedostaa. Sisäiset roolisiirtymät jaetaan neljään luokkaan: 1) sisäisen roolisiirtymän mukauttaminen, 2) toisen elämän alueen roolin mukauttaminen, 3) rooli/ura-alueen siirtymä ja 4) elämänvaiheen siirtymä.

Koivunen kollegoineen (2012, 24–25) ovat soveltaneet Louisin (1980) siirtymätyyppimäärittelyä ja luoneet urasiirtymätyyppien nelikentän. Heidän mukaan urasiirtymiä voidaan tarkastella kahden eri pääulottuvuuden avulla. Ensimmäinen ulottuvuus on siirtymän havaittavuus ja toinen ulottuvuus on yksilön vaikutusmahdollisuus siirtymässä eli toimijuus. Seuraavaksi esittelen tarkemmin kyseisten tutkijoiden rakentaman urasiirtymänelikentän (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Ura siirtymät yksilön toimijuuden ja siirtymän havaittavuuden näkökulmasta (Koivunen ym. 2012, 25).

Havaittavuuden näkökulmasta urasiirtymät voivat olla joko vähäisesti havaittavia eli subjektiivisia tai korkeasti havaittavia eli objektiivisia siirtymiä. Objektiivinen siirtymä on siis muiden ihmisten helposti havaittavissa. Kyseisiä siirtymiä ovat muun muassa ammatinvaihto, organisaation ja toimialan muutokset. Subjektiivinen eli vähemmän havaittava urasiirtymä tarkoittaa muutosta henkilön omassa asennoitumisessa sekä orientoitumisessa sen hetkistä uraa kohtaan. Subjektiivinen urasiirtymä voi olla joko nykyisen roolin rooliorientaatiomuutosta, osaamisen muutosta, ammatti-identiteetin muutosta tai työn vaatimusten muutosta. Kyseisen urasiirtymän ja siihen liittyvän muutoksen havaitseminen voi olla hankalaa sekä muille yksilöille, että yksilölle itselleen.

Ura siirtymänelikentän mukaiset siirtymät voivat olla seuraavia: 1) *oma-aloitteinen subjektiivinen siirtymä*, 2) *pakotettu subjektiivinen siirtymä*, 3) *oma-aloitteinen*

objektiivinen siirtymä ja 4) pakotettu subjektiivinen siirtymä. Oma-aloitteinen subjektiivinen siirtymä tarkoittaa sitä, että yksilöllä on omaa tahtoa ja mahdollisuuksia muuttaa suhtautumistaan työtä tai työrooliaan kohtaan. Kyseessä on enemmänkin yksilön sisäinen rooliorientaatiomuutos, johon ei todennäköisesti sisälly selkeää siirtymää. Näin ollen siirtymä on vaikeasti havaittava. Yksinkertaisimmillaan subjektiivisesta oma-aloitteisesta siirtymästä on kyse esimerkiksi silloin, kun yksilö haluaa kehittyä työssään. *Pakotettu subjektiivinen siirtymä* on myös sellainen tapahtuma, joka on vaikeasti ulkopuolisen havaittavissa. Tässä tilanteessa yksilö on jonkinlaisen pakon edessä muutettava suhtautumistaan työhönsä esimerkiksi organisaatiomuutostilanteissa. *Oma-aloitteinen objektiivinen siirtymä* on selkeästi sekä muiden että yksilön itsensä havaittavissa. Toimijuus nähdään yksilön aktiivisena roolina. Yksilö tekee omatoimisesti päätöksiä ja siirtyy oma-aloitteisesti organisaatiosta tai ammattialasta toiseen tai muuttaa työnteon tapaa. *Pakotetussa objektiivisessä siirtymässä* havaittavuus on korkealla, mutta yksilön henkilökohtaiset vaikuttamismahdollisuudet ovat rajalliset. Esimerkkejä edellisestä ovat muun muassa irtisanomiset, pakotettu tai omasta tahdosta tehty siirto organisaation sisällä. (Koivunen ym. 2012, 25–26.) Omassa tutkimuksessani, joka keskittyy huippu-urheilijoiden urasiirtymiin, objektiivisuus on läsnä tilanteesta riippumatta. Toimijuus voi olla joko suurta tai vähemmän suurta riippuen siitä, päätyykö huippu-urheilija yrittäjäksi vai palkansaajaksi.

2.4 Huippu-urheilijoiden urasiirtymät aikaisemmassa tutkimuksessa

Tutkimusta urheilijoiden urasiirtymistä löytyy vähintäänkin riittävästi koskien uraohjausta, urheilu-uran aikaisen koulutuksen merkitystä, tutkimuksia onnistuneista ja epäonnistuneista työelämään siirtymisistä tai toiselle uralle siirtymisestä. Tutkimuksia siis löytyy laidasta laitaan liittyen huippu-urheilijoiden urasiirtymiin ja identiteetteihin. Stambulova, Alfermann, Statler ja Côté (2009, 400) kokoaa yhteen, miten urakehitys- ja urasiirtymätutkimus huippu-urheilun kontekstissa on jakautunut vaihtelevasti maailmalla. Pohjoisamerikkalaiset, eurooppalaiset ja australialaiset tutkimukset ovat näkyvimmissä ja vaikutus valtaisimmissa roolissa kehitettyjen teoreettisten viitekehyksien ja instrumenttien

suhteen, uravaiheiden ja urasiirtymien perustiedosta puhumattakaan. Esimerkiksi pohjoisamerikkalainen tutkimus (Baillie & Danish 1992; Brewer, Van Raalte & Petitpas 2000; Bruner, Munroe-Chandler & Spinkö 2008; Côté 1999; Côté, Baker & Abernethy 2007; Danish, Petitpas & Hale 1993; Sinclair & Orlick 1993 ja muut) keskittyy pääasiassa uravaiheisiin, valmentajien, joukkuekavereiden ja vanhempien rooleihin urakehityksessä, opiskelija-urheilijoiden siirtymiin, urheilijan identiteettiin, urheilu-uran lopettamiseen (eläköitymiseen urheilu-uralta) sekä erilaisiin kehityskaariin urheiluun osallistumisessa. (Stambulova ym. 2009, 400–401.)

Eurooppalainen tutkimus (Alfermann 2000, 2005; Cecić Erpič, Wylleman & Zupančič 2004; Lavalley 2005; Stambulova 1994; Stephan, Bilard, Ninot & Delignières 2003; Torregrosa, Boixados, Valiente & Cruz 2004; Wylleman, De Knop, Ewing & Cumming 2000 ja muut) painottaa siirtymien ohjausta sekä urheilussa että urheilun ulkopuolella, siirtymiä junioriurheilusta aikuisurheiluun, kriisisiirtymiä, urheilu-uran lopettamista, sosiaalista tukea ja ammattiapua urasiirtymissä. Australialainen tutkimus on tunnettu kokonaisvaltaisemmasta, holistisesta näkemyksestään urheilijoihin, sovelletusta painopisteestä ja uratukiohjelmien arvioinnista. (Anderson & Morris 2000; Bennie & O'Connor 2004, Gordon 1995; Gorely, Lavalley, Bruce, Teale & Lavalley 2001). Eteläamerikkalaiset, aasialaiset ja afrikkalaiset osoittavat kasvavaa mielenkiintoa aiheisiin, jotka liittyvät urheilu-uran lopettamisen ongelmiin (Brandão, Winterstein, Pinheiro, Agresta, Akel, & Martini 2001; Chow 2002) sekä valmentajien uriin (Baria, Nabli, & Oubahammou 2005). Huolimatta siitä, että nämä tutkimukset eivät ole niin tunnettuja kansainvälisesti, niin silti tutkimukset tuovat oman osansa urheilijoiden uratutkimuksen tieteelliseen keskusteluun. (Stambulova ym. 2009, 401.)

Stambulova ym. (2009, 401–402) vetää yhteen pohjoisamerikkalaisen, eurooppalaisen ja australialaisen tutkimuskeskustelun päätulokset seuraavasti:

1. Uran loppuminen johtuu usein monista eri syistä ja on usein pitemmän ajanjakson pohdinnan lopputulos.

2. Vaikka uran loppuminen näyttäisi aiheuttavan ahdistusta monille urheilijoille, samalla on olemassa suuri ero yksilöiden välillä, miten he reagoivat siihen.
3. Huolimatta uran loppumisen yksittäisistä syistä, tutkimus osoittaa, että urheilijan subjektiivinen tunne ja käsitys päätöksestä lopettaa ura joko vapaaehtoisena tai pakollisena on ratkaiseva kohta sopeutumisessa. Vapaaehtoinen eli suunniteltu lopettaminen mahdollistaa sujuvamman siirtymäprosessin.
4. Ajoissa tehty suunnitelma uran jälkeiselle elämälle auttaa valtavasti siirtymästä selviytymisessä ja uuden elämän rakentamisessa.
5. Selviytymisprosessi ei riipu pelkästään lopettamisen syistä, vaan se riippuu urheilijan yksilöllisistä ja sosiaalisista resursseista. Vahvistamalla yksilöllisiä resursseja, kuten kouluttautumista, osaamisen kehittämistä, uran jälkeistä tavoitteen asettelua, urheilijoita voidaan auttaa sopeutumaan uran loppumiseen positiivisesti. Sosiaaliset resurssit, kuten perhe- ja uraohjaustuki voivat myös auttaa urasiirtymäprosessissa. Kyseinen prosessi johtaa menestyksekkääseen uusien roolin omaksumiseen, niin elämässä, perhe-elämässä kuin urheilujärjestelmässäkin yksilöiden halujen ja tavoitteiden mukaan.
6. Lisäksi on tutkittu että, noin 15–20% huippu-urheilijoista kokee ”siirtymäahdistusta” Alfermannin 2000 mukaan ja tarvitsee psykologista tukea (Stambulova ym. 2009).

Tässä tutkimuksessa kaikkien tutkimuskohteiden urat päättyivät suunnitelmallisesti, pitkän harkinnan lopputuloksena. Urheilijoiden ahdistuminen ei tullut esille tutkimusaineistossa, mikä on seurausta vapaaehtoisena lopettamisesta eli siitä, että on saanut itse päättää, milloin ura loppuu. Kaikilla tutkimuskohteilla oli vähintään yksi suunnitelma urheilu-uran jälkeiselle työelämälle. Lisäksi he kehittivät yksilöllisiä resursseja kouluttautumalla ja yrittäjäksi ryhtymisellä. Sosiaalisilla resursseilla, kuten perheellä ja muulla lähipiirillä oli myös merkitystä edellisten lisäksi siinä, että uusia, urheilun ulkopuolisia rooleja omaksuttiin jo urheilu-uran aikana.

2.4.1 Suunnitelman merkitys urasiirtymässä

Piispa ja Huhta (2013) ovat tutkineet suomalaisia huippu-urheilijoita 2000-luvun Suomessa. Tutkimus antaa ajankohtaista tutkimustietoa suomalaisten huippu-urheilijoiden elämänculusta. Piispa kirjoittaa, että nuoremmat urheilijat eivät tosissaan ajattele urheilu-uran loppumista kuin ajoittain ja huonoina hetkinä hetkellisesti. Jossain edessä uran loppuminen hämmöttää ja se tiedostetaan, mutta sitä ei aktiivisesti mietitä, ennen kuin sen aika tulee. Haastateltavat kertoivat, että *”kyllä sen sitten tietää, kun riittävää motivaatiota ei enää ole tai kun fysiikka ei enää kestä. Niin kauan kuin lajista nauttii ja kroppa kestä”,* (em., 33) on aavistuksen kliseinen, mutta järkeenkäypä vastaus kysymykseen: Kuinka kauan urheilu-uraa aiot jatkaa? Joillain vanhemmilla haastatteluun osallistuneilla urheilijoilla lopettamisajankohta on jo lähempänä edellä mainituista syistä johtuen. Heidän haastatteluista huomaa, ettei huippu-urheilusta irtaantuminen välttämättä olekaan niin yksinkertaista, kun edellä annettiin ymmärtää. Huippu-urheilun oltua vuosikymmeniä elämän keskipisteenä, siitä on vaikeaa irtautua. Motivaatiota kaivetaan mielen sopukoista esille, kehoa huolletaan ja venytetään jaksamaan ja tehoja sekä tasoa hieman lasketaan, mutta silti pyristellään ammattilaisena moninaisin keinoin. (em., 33.) Vilanova ja Puig (2014,3,13) ovat tutkineet espanjalaisten olympiaurheilijoiden siirtymistä urheilu-uran jälkeiseen työelämään. Kyseinen tutkimus osoittaa, että tulevaisuuden suunnittelu ja strategian luominen tulevaisuutta varten mahdollistavat olympiaurheilijoiden sujuvamman siirtymisen uuteen työhön. Tutkimustulokset urheilijoiden urasiirtymistä ovat vaihtelevia. Saksassa huippu-urheilijoilla on keskimäärin parempi koulutus ja työpaikka verrattuna tavalliseen kansalaiseen. Toiset tutkimukset taas osoittavat epäonnistumisia koulussa, työharjoitteluissa sekä hyvin rajallista määrää korkeakoulutusta huippu-urheilijoiden keskuudessa.

Piispan ja Huhdan (2013, 33–34) mukaan uransa ehtopuolella olleet haastatellut olivat jo ehtineet miettimään tulevaisuuden tekemisiä urheilu-uran jälkeen. Useilla oli suunnitelmissa pysyä lajin parissa tavalla tai toisella esimerkiksi valmennuksessa, lajiliittotoiminnassa tai urheiluvälinebisneksessä. Edellä mainittu toiminta parantaisi mahdollisuuksia jatkaa urheilun parissa

pehmentäen laskeutumista huippu-urheilusta työelämään. Toiset olivat pohtineet myös yrittäjyyden vaihtoehtoja perustuen ajatukseen ”*eräänlaista yksityisyrittämistä se urheilukin on*” (em., 33). Myös varhaisemmassa vaiheessa uraansa olevat olivat pohtineet uran jälkeistä aikaa ja elämää. Useat haastatellut puhuivat varoittavista esimerkeistä eli urheilijoista, jotka olivat urheilu-uran jälkeen ajautuneet syystä tai toisesta vaikeuksiin. Näin ollen useat urheilijat ovat ottaneet varoittavista esimerkeistä oppia ja ovat pyrkineet kouluttautumaan jo urheilu-uransa aikana. Edellinen koskee erityisesti niitä huippu-urheilijoita, jotka eivät välttämättä tienaa lajissaan sellaisia summia rahaa, että se riittäisi täysipäiväiseen urheilun harjoittamiseen, puhumattakaan siitä, että jäisi jotain säästöjä urheilu-uran jälkeiselle elämälle. Näyttääkin siltä, että suomalainen huippu-urheilija osaa valmistautua ja varautua huippu-urheilun jälkeiseen elämään varsin hyvin, ehkä jopa luultua paremmin. Piispan ja Huhdan (em.) mukaan kaikesta huolimatta on tärkeää nauttia urheilusta silloin, kun ura on parhaimmillaan, mutta silti on hyvä pitää elämän realiteetit mielessä tulevaisuutta ajatellen.

2.4.2 Koulutuksen merkitys urasiirtymässä

Huippu-urheilun ja koulutuksen yhdistämisestä löytyy myös tutkimusta. Urheilijoiden urasiirtymien tutkiminen on laajentunut kokonaisvaltaiseksi tutkimuskentäksi. Tutkimus on laajentunut yksittäisten tapahtumien tutkimuksesta käsittelemään laajemmin urasiirtymää prosessina. Useissa maissa on ollut käynnissä, erityisesti 2000-luvulla, urheilijoiden uraohjausprojekteja, jotka ottavat urheilijan arjen kokonaisvaltaisesti huomioon painottaen urheilu-uran jälkeistä elämää ja työelämää. Aikaisemmissa tutkimuksissa on esillä myös *dual career* -käsite, joka on suomennettuna kaksoisura. *Dual career* -käsitettä on alettu käyttää urheilun ja koulutuksen yhdistämisestä 2000-luvulta lähtien ja taustalla on Euroopan unionin sekä komission tavoite urheilijoiden koulutuksen ja urheilu-uran yhdistämisen mahdollisuuksien kehittäminen. Suomi on ollut tässä toiminnassa mukana heti alusta asti. EU on siis kantamassa vastuuta urheilijoiden elämän kokonaisuuden tukemisessa ja se on urheilupolitiikan yksi keskeisimmistä aiheista. (Salasuo, Piispa & Huhta 2015, 169.)

Jokinen (2008) on tutkinut urheilijoiden yliopisto-opiskelun ja huippu-urheilun yhdistämistä. Hän kritisoi väitettä urheilun totalisaatiota kohtaan, jossa väitetään, että urheilu huipulla vie niin paljon aikaa, ettei työnteolle tai opiskelulle jää juurikaan aikaa. Tutkimuksesta saatujen tietojen perusteella opiskelu on mahdollista, mutta ei välttämättä helppoa, eikä se välttämättä onnistu kaikilta. Urheilun ja opiskelun yhdistämiseen vaikuttaa monta asiaa, kuten urheilija itse, oppilaitos ja kolmantena urheilulaji. Urheilija päättää itse omasta opiskelutahdistaan. Oppilaitoksella viitataan kyseisessä tutkimuksessa yliopistoon ja siellä tiedekuntaan ja opiskeltavaan pääaineeseen. Minkä verran on esimerkiksi paikallaolopakkoa, jotka estävät opintojen etenemistä? Silloin, kun valintaa tehdään koulun ja urheilun välillä, niin huippu-urheilijalla vaakakuppi hyvin usein kääntyy urheilun suuntaan. Hyvällä suunnittelulla on merkitystä opintojen etenemisessä. Opettajien ja ohjaajien asennoitumisella on myös väliä korvaavuuksien ja ylimääräisten tenttipäivien järjestämisessä. Urheilu meni kuitenkin tutkimuksessa opintojen edelle. Toiset urheilijat onnistuivat tavoitteissaan, mutta luonnollisesti kaikki eivät. Lisäksi urheilulajilla on merkitystä opintojen etenemisessä. Talvilajien edustajilla on vaikeampaa yhdistää yliopisto-opiskelua ja urheilua. Kiihvain kilpailukausi on keväällä, jolloin opiskeluissa on myös kiireisin kausi menossa. (Jokinen 2008, 51.) Suomalaisista nuorista urheilijoista 75 prosenttia on halukkaita jatkamaan opintojaan korkeakoulutasolla (Suomen Olympiakomitea 2007, 3–4, 6–8). Suhteellinen luku on aika suuri ja korkeakoulu opiskelu näyttäisi olevan urheilijoiden suosiossa.

Jokinen (2008, 52) lisää, että urheilun ja opiskelun yhdistäminen koetaan kuitenkin positiivisena asiana. Molempien koetaan tukevan toisiaan ja antavan muuta ajateltavaa aika ajoin. Tutkitut urheilijat ovat myös tietoisia siitä, että urheilu-ura joskus loppuu, mutta muu elämä jatkuu. Vain harva huippu-urheilija pystyy urheilu-uransa aikana saavuttamaan sellaista menestystä ja pääomaa, että sillä pärjäisi lopun elämää. Urheilijalle on tärkeää osata ajatella urheilu-uran jälkeistä elämää ja siihen liittyä olennaisesti opiskelupaikan hankkiminen. Vaikka ei niitä opintopisteitä liikaa kertyisikään, niin se on kuitenkin sellainen henkinen turva, jos urheilu-ura jostain ennakoimattomasta syystä loppuu. Piispan ja

Huhdan (2013, 33–34) tutkimuksessa on todettu lisäksi, että suurin osa haastatelluista suomalaisista huippu-urheilijoista oli joko opiskellut, parhaillaan opiskelee tai on suunnitellut opiskelevansa kaupallista alaa. Hänen mukaan olisi oleellista pohtia, olisiko sponsoreilla mahdollista hyödyntää tätä kytköstä aikaisempaa paremmin.

2.4.3 Urheilu-uran jälkeinen työllistyminen

Seuraavaksi esittelen aikaisempaa tutkimustietoa huippu-urheilijoiden työelämään siirtymisestä. Oikarin (2014, 108–109) tutkimus väittää, että suomalaisten huippu-urheilijoiden osalta lopettamisessa korostui ansiotyöhön siirtyminen. Hän tutki joukkueurheilijoiden kokemuksia uraohjauksesta ja urheilu-uralta työelämään siirtymisessä. Tutkimuksessa löytyi muutamia malleja, joita voidaan eritellä. Suosituimpana tapana oli mennä töihin jo ennen urheilu-uran loppumista, jonka seurauksena urheilu-uran loppumisen siirtyminen lähinnä muutti työhön asennoitumista. Vaihtoehtoinen tapa oli urheilu-uran jälkeen pitää vapaata ja nauttia elämästä, jonka jälkeen päädyttiin sattumien kautta työelämään. Urheilu-uran markkina-arvolla, kuten tunnettavuudella näytti olevan merkitystä vaihtoehtoisessa tavassa.

Samassa tutkimuksessa otettiin selvää myös siitä, mille aloille huippu-urheilijat olivat päätyneet urasiirtymän jälkeisessä työelämässä. Enemmän kuin puolet haastatelluista urheilijoista teki työtä kaupallisella alalla liike-elämässä. Huomioitavaa on, että kaikki tutkimukseen osallistuneet jääkiekkoilijat kuuluivat tähän ryhmään. Vastaavanlaisia tuloksia on todettu myös Vuolteen (2001, 22) tutkimuksessa, jossa neljäsosa jääkiekkoilijoista oli päätenyt liike-elämän palvelukseen ja johtaviin tehtäviin. Toiseksi suosituin ala kyseisessä tutkimuksessa oli liikunta-ala, mutta se oli usein muun alan työtä tai sitä tehtiin oman työn ohella sivutoimisena. Muutamat huippu-urheilijat työskentelivät kasvatus- ja sivistysaloilla, yksittäisiä toimi IT-, oikeustieteen ja rakennusaloilla. Huomioitavaa on se, että neljä urheilijaa kuudestatoista oli perustanut yrityksen, joten he toimivat yrittäjinä. (Oikari 2014, 109.) Pekkalan (2011) tutkimus on

samoilla linjoilla Oikarin (2014) tutkimuksen kanssa huippu-urheilijoiden sopivuudesta yrittäjiksi.

Vilanovan ja Puiginin (2014, 12–13) tutkimuksen mukaan heidän haastatelluistaan suurin osa sai juuri sen tason työtä, jonka koulutus tarjosi. Itse asiassa korkeasti koulutetut olympiaurheilijat omasivat enemmän ammatillista tietoa ja enemmän työllistymismahdollisuuksia ja näin ollen myös vähemmän ongelmia työelämään siirryttäessä. Tutkimuksen tulokset tukevat myös ideaa siitä, että olympiaurheilijoilla on rajoitettu määrä opiskeluvaihtoehtoja ja joillekin huipputasolla urheileminen aiheuttaa ongelmia sekä koulun että ammatillisen harjoittelun kanssa pääasiassa siksi, että urheilijoilta puuttuu tietoisuus ammatillisesta tulevaisuudesta. Tutkimustulos osoittaa selvästi, että olympiaurheilijoiden käyttämät strategiat johtavat selviin eroihin urasiirtymisen laadussa. Tutkimus tukee myös aikaisempia näkemyksiä siitä, että ennalta suunniteltu urheilu-uralta eläköityminen aiheutti enemmän hallittavuuden tunnetta lopettamisprosessin aikana sekä suurempaa itseluottamusta ja kyvykkyyttä sopeutua urheilu-uran jälkeiseen elämään. Olympiaurheilijat, jotka suunnittelevat urheilu-uran lopettamista ennakkoon, eivät tuhlaa energiaansa tekemällä vääriä valintoja. Lisäksi he ovat taipuvaisia käyttämään tehokkaammin resurssejaan verrattuna niihin urheilijoihin, jotka eivät suunnittele tulevaisuutta ennalta.

2.5 Identiteetin käsite

Identiteetti on tutkimukseni kannalta oleellinen käsite urheilijoiden urasiirtymistä puhuttaessa. Urasiirtymä on elämän muutos ja elämän muutokset johtavat aina identiteetin uudelleen rakentumiseen. Identiteetin käsitettä on määritelty hyvin laajasti ja monin eri tavoin tutkimuskirjallisuudessa. Tutkimuskirjallisuudesta on löydettävissä muutamia yhteisiä perusolettamuksia, joita on hiottu ja tarkennettu riippuen näkökulmasta, josta identiteetin käsitettä tarkastellaan. Rodgers ja Scott (2008) esittelevät oman tiivistelmänsä seuraavalla tavalla: *"1) Identiteetin muodostuminen on aina sidoksissa sosiaaliseen, kulttuuriseen, poliittiseen ja historialliseen kehitykseen ja ympäristöön, 2) identiteetti muotoutuu sosiaalisissa*

suhteissa tunteiden myötävaikutuksessa, 3) identiteetti muuntuu tilanteiden mukaan, 4) identiteetti rakentuu yhä uudelleen tarinoiden kautta.” (Koski-Heikkinen 2014, 41.) Hall (2005, 21–23) on tuonut esille kolme erilaista käsitystä tai ymmärrystä identiteetistä, jotka ovat valistuksen, sosiologisen ja postmodernin subjektit. Hänen ymmärryksensä pohjautuu ihmisen paikan ja elinympäristön välisen suhteen tarkastelemiseen. Valistuksen subjektina ihminen on täysin yhtenäinen yksilö, joka omaa syntymässä saadun, mutta iän myötä kehittyvän sisäisen ytimen. Tämä käsitys on Hallin mukaan hyvin individualistinen subjektista ja subjektin identiteetistä puhuttaessa. Sosiologisen subjektikäsitteen mukaan moderni maailma on mutkikas, mutta tietoinen yksilön pysyvistä olemisesta osana ympäröivää todellisuutta. Sosiologisessa subjektikäsitteessä yksilöllä on edelleen sisäinen ydin tai olemus, mutta se muotoutuu ja muokkautuu jatkuvasti yksilön toimiessa eri sidosryhmien kanssa. Tämä käsitys on kaikesta huolimatta hajoamassa yhteiskunnassa jatkuvasti tapahtuvien rakenteellisten ja institutionaalisten muutosten vuoksi. Korvaajaksi on noussut postmoderni subjektikäsite. Postmoderni subjektikäsite muovautuu ja kehittyy dynaamisena prosessina suhteessa ympäristöjemme kulttuurisiin järjestelmiin, joiden avulla meitä ihmisiä tai yksilöitä tarkastellaan tai puhutellaan.

Identiteetin käsite on toisaalta yhdistetty myös kuvaamaan ihmisen olemassaolon ja tiedostamisen ulottuvuutta. Beijaard, Meijer & Verloopin (2004) tutkimus määrittelee yksilön identiteetin seuraavasti. Yksilön identiteetti on tapahtumasarja, joka on jatkuvassa liikkeessä ja se mukautuu eletävän tilanteen mukaan. He ovat tehneet identiteetin määrittelystä hyvin yksinkertaisen ja esittäneet sen kysymyksen muodossa: *”Kuka minä olen tässä tilanteessa?”* (em.) Kari ja Heikkinen (2001, 48) ovat määritelleet identiteetikäsitteen sisältävän ihmisen näkemyksen ja kokemuksen oman olemassaolonsa jatkuvuudesta ja sijainnista. Lisäksi siihen sisältyy yksilön tietoisuus siitä, miten hän itse hahmottaa sekä samana pysymisensä että vähittäisen muuttumisensa. Identiteettiä käytetään myös yleisenä ilmauksena ihmisen käsitellessä omaa käsitystä omasta itsestään ja kokemuksistaan sekä kuulumisesta yksilöä ympäröivään kulttuuriseen yhteisöön (Corntassel 2003). Toisin sanoen vastataan kysymyksiin: kuka olen, mistä tulen ja mihin kuulun? (Sava & Katainen 2004, 23).

Gubrium & Holstein (2000, 100–101) esittävät oman versionsa postmodernista minuudesta. Postmoderni minuus on hyvin muuttuvainen, eikä niin sanottu kokemusten keskus, kuten se on aikaisemmin ymmärretty. Persoonallinen minuus muodostuu piirteistä, rooleista, näkökulmista ja käyttäytymisestä, joita yksilöt ilmentävät sosiaalisissa kanssakäymisissä. Lisäksi minuuteen ankkuroidaan moraaliset ajatukset sekä tunteet ja tietoisuus siitä, kuka minä olen. Sosiaalisilla tilanteilla on keskeinen merkitys itsemäärityksen osalta. Teemme itsestämme puhumalla olemassa olevia, joten persoonallinen minuus rakentuu sosiaalisten sitoutumisten avulla jatkuvassa sosiaalisten tapahtumien virrassa.

Tässä kohtaa on hyvä tehdä ero modernin ja postmodernin identiteettikäsitteiden eroista, joilla on vaikutusta haastattelutilanteiden toteuttamisessa. Käsitteisiin sisältyy omat erityiset vaatimuksensa. Jos hyödynnämme modernia identiteettikäsitteitä, niin tutkimukseen osallistuvat haastateltavat nähdään passiivisessa roolissa, jolloin haastattelu on ikään kuin passiivista tiedonsiirtoa vastaajalta kuuntelijalle. Tieto on haastateltavilla kuvainnollisesti valmiina säilössä, josta ne voidaan tuoda esille puhtaassa muodossaan ilman, että tehdään vääriä kysymyksiä väliin, jotka voisivat sotkea ”valmista pakettia”. Haastattelija pysyttelee hyvin neutraalina toimijan haastattelussa, eikä pyri vuorovaikutukseen haastateltavan kanssa. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 200–201.) Moderni aikakausi on tarjonnut ihmisille ja heidän identiteeteilleen suhteellisen pysyvän ja turvallisen tuntuksen kontekstin. Postmoderni aika ei enää tarjoa kyseistä stabiliteettiä ja turvallista ympäristöä, johon omaa itseä, omaa ajattelua ja käyttäytymistä suhteutetaan. Yksilön on kiinnityttävä johonkin useista tarjolla olevista, mutta nopeasti muuttuvista kulttuureista ja kannettava henkilökohtaista vastuuta valinnoistaan. Ominaista on oman kulttuurin ja identiteetin muokkaaminen uudeksi vaihtelevissa konteksteissa ja sosiaalisissa tilanteissa. (Laine 2004, 25; Värrä 2012, 338–339.) Lisäksi Laine (2004, 43–44) on todennut, että edellä mainitun jatkuvan identiteetin muokausprosessin merkityksellisyys korostuu nyt ja tulevaisuudessa. Olosuhteiden turbulentista luonteesta johtuen yksilöiden identiteetit eivät pysy samoina, vaan muuntuvat jatkuvasti erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa ja interaktiutilanteissa. Erittäin tärkeää on huomata ja muistuttaa, että ihmisen toiminta pohjautuu hänen

identiteettiinsä. Laine (em., 43) kuvailee ihmisen elämää ikään kuin pelinä, jossa panoksia joudutaan noteeraamaan joka päivä uusiksi vallitsevien tilanteiden mukaan. Ihmiset luovat tämän ajatuksen pohjalta itselleen sekä päivittäisiä että pidemmän aikavälin strategioita.

Tutkimukseni kannalta on oleellista määritellä, miten ajattelemme ja ymmärrämme identiteetin merkitystä tutkittavana ilmiönä. Tässä tutkimuksessa haastateltavien identiteettiä tarkastellaan kerronnallisena eli urheilijoiden identiteetit rakentuvat kerronnallisena. Modernin käsityksen rakentuessa ajatukselle, että sillä on olionkaltainen minuuus tai minään varastoitunut identiteettikertomus, postmoderni eli konstruktionistinen identiteettikäsitys perustuu ajatukselle, että minuudelta puuttuu olemus, ja se on tietyssä kontekstissa kielen sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen välityksellä rakentunut identiteetti. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 221.) Postmoderni identiteettikäsitys ei pyri liialliseen kontrolliin, eikä liian neutraaliin asemaan. Haastattelutilanne on aktiivinen ja vuorovaikutuksellinen tapahtuma, jossa kertomus tuotetaan tietyssä hetkessä. Kertomuksen edetessä haastateltava päätyy ymmärtämään ja tuottamaan elämän historiaansa autenttisella tavalla. Haastattelu nähdään tapahtuvan vuorovaikutuksessa haastattelijan ja haastateltavan välillä, jolloin siitä syntyy yhteinen identiteettikertomus. Tällöin on oleellista, että haastatteliija auttaa haastateltavaa konstruoimaan kertomuksensa. (em., 200–201.) Kertomalla kokemuksistaan yksilö luo kerronnallista identiteettiä haastattelutilanteessa, joka jäsentyy dialogisessa prosessissa haastattelijan ja haastateltavan välillä (Marjala 2009, 37).

2.6 Huippu-urheilijoiden identiteetistä aikaisemmassa tutkimuksessa

Frantsi (2012, 93–94) kertoo tutkimuksessaan urheilijaidentiteetin rakentuvan urheilun aikaisista kokemuksista. Hänen mukaansa urheilija voi kuvailla itseään huippulahjakkuutena tai ikuisena häviäjänä. Yksilöllisiin identiteettitarinoihin liittyy myös kollektiiviset tarinat, joita suomalaisista urheilijoista kollektiivisesti kerrotaan. Omakohtaiset tarinat omasta itsestään ovat vahvassa roolissa urheilijan elämässä. Urheilija voi kertoa samaa tarinaa itsestään sekä muille että

itselle ja vahvistaa näin omia ajatusrakennelmiaan. Urheilijan ajattelu kapeutuu paineiden alla, jolloin hän toimii itselleen tyypillisimmällä tavalla. Tarinoita voi kuitenkin muuttaa, joten ristiriita- tai poikkeustilanteissa tarinat saattavat muuttua, joten urheilija oppii ja kehittyy näiden muutosten myötä. Elämässä ei kuitenkaan voi vaikuttaa kaikkeen omalla toiminnalla ja hallinnan tunne urheilussa syntyy siitä, kun urheilija keskittyy asioihin, joihin hän kokee kykenevänsä vaikuttamaan.

Huippu-urheilija urheilee usein työkseen ja saa siitä useimmissa tapauksissa palkkaakin. Silloin urheilijan identiteettiä voidaan verrata ammatti-identiteettiin. Ammatillinen identiteetti tarkoittaa yksilön käsitystä itsestään ammatillisena toimijana ja se kiinnittyy elämänsä historiaan. Ammatti-identiteetillä on hyvin keskeinen rooli aikuisen ihmisen elämässä ja hänen identiteetissään. Ammatti-identiteetillä tarkoitetaan suhdetta työhön ja ammatillisuuteen sekä käsitystä, mikä kullakin yksilöllä on tietyssä ajassa ja paikassa edellä mainitusta suhteesta. Lisäksi siihen kuuluu myös tulevaisuuden näkymät, minkälaisena yksilö näkee oman ammattinsa tulevaisuudessa. Lisäksi käsitteeseen liittyy kuuluvuuden tunne, yksilön tärkeinä pitämät seikat ja sitoutumisen aste, unohtamatta arvoja, tavoitteita, uskomuksia sekä eettisiä kysymyksiä. (Eteläpelto & Vähäsantanen 2006, 26, 32.) Vilanova & Puig (2014) tutkivat espanjalaisten olympiaurheilijoiden siirtymiä näkökulmasta, jossa toisella ryhmällä oli vahva urheilijaidentiteetti ja toisella heikko. Heikommalla urheilijaidentiteetillä varustetulla urheilijalla oli suunnitelma tulevaisuuden varalle. Vahvemmin urheilijaidentiteetissä kiinni olleet urheilijat eivät suunnitelleet tulevaisuutta enakkoon. Kyseisen tutkimuksen perusteella tulevaisuuteen katsovilla strategisteilla oli enemmän valinnan vapautta ja sujuvampi siirtymä urheilu-uralta työelämään. Osittain siitä syystä, että he omasivat enemmän urheilun ulkopuolella olevia identiteettejä. Toisin sanoen heillä oli myös muita identiteettejä kuin huippu-urheilijan identiteetti.

Park, Lavalley & Tod (2012, 8–9) ovat omassa tutkimuksessaan vetäneet yhteen kaikkien löytämiensä tutkimusten tulokset urheilijoiden urasiirtymistä. Koonnissa on mukana 122 tutkimusta, joihin osallistui 13 511 urheilijaa. Tutkimuksiin osallistuneista urheilijoista 84 prosenttia oli kokenut urheilu-uran loppumisen. Näistä urheilijoista 16 prosenttia koki urheilu-uran lopettamisen aiheuttaneen

ongelmia tai vaikeuksia. Tämän lisäksi suurimmassa osassa tutkimuksia (86/122) oli mainittu, että jokin heidän tutkittavistaan oli ilmaissut urasiirtymässään ongelmia tai negatiivisia tunteita. Näitä asioita olivat: identiteettikriisi, menettämisen tunne ja ahdistuksen tai tuskan tunne urheilu-uran jälkeiseen elämään sopeutumisessa (ks. Ballie 1992; Kerr & Dacyshyn 2000; McKenna & Thomas 2007). Vain neljässä tutkimuksessa (4/122) urheilijoiden urasiirtymäprosessi ei aiheuttanut positiivisia eikä negatiivisia tapahtumia urheilijoille (ks. Alfermann 1995; Johns, Lindner & Wolko 1990; Schwenderner-Holt 1994; Torregrosa, Sanchez, & Cruz 2003). Tutkimuksessa löytyi yhteensä 63 korrelaatiota, jotka vaikuttivat urheilijoiden kokemaan laatuun urasiirtymissä. Analyysissä määrä kutistui 19:ään ja ne kategorisoitiin kahteen teemaan: 1) tekijät, jotka vaikuttavat urasiirtymän laatuun ja 2) saatavilla olevat resurssit urasiirtymän aikana. Seuraavat 15 muuttujaa määräävät siirtymän laadun:

1. urheilijaidentiteetti,
2. demografiset asiat,
3. lopettamispäätöksen vapaaehtoisuus,
4. urakehitys,
5. henkilökohtainen kehitys,
6. urheilu-uran saavutukset,
7. koulutusasema,
8. taloudellinen asema,
9. itsetunto
10. elämänhallinta,
11. joukkuevalintojen ulkopuolelle jääminen/drop-out,
12. lopettamisesta kulunut aika,
13. suhde valmentajaan,
14. elämän muutokset ja
15. elämän tasapaino.

Urheilijan identiteetti korreloi urheilijan urasiirtymässä eniten, eli 35:ssä tutkimuksessa. Lähes kaikissa tutkimuksissa (34/35) vahvalla urheilijaidentiteetillä ja identiteetin yksipuolisuudella oli negatiivinen yhteys

urasiirtymiin. Tutkimukset paljastivat, että urheilijat kokivat identiteetin menetyksen, jos he olivat vahvasti tukeutuneet ainoastaan urheilijaidentiteettiinsä urheilu-uran päättyessä (ks. Kerr & Dacyshyn 2000; Lally 2007) ja urheilu-uran jälkeiseen elämään sopeutuminen vei heiltä enemmän aikaa (ks. Grove, Lavalley & Gordon 1997; Warriner & Lavalley 2008). (Park, Lavalley & Tod 2012, 8–9.)

Ura siirtymän aikana käytettävillä resursseilla on myös merkitystä urasiirtymän laatuun. Neljä oleellista resurssia ovat 1) sopeutumisstrategiat, 2) uran loppumisen suunnittelu ennakkoon, 3) psykologinen tuki ja 4) tukiohjelman osallistuminen. Kaikkiaan 32:ssa tutkimuksessa viitattiin sopeutumisstrategioihin, mutta selvää yhteneväisyyttä eri strategioiden paremmuudesta ei löydetty, lukuun ottamatta strategioita, jotka liittyivät uusien uramahdollisuuksien ja kiinnostuksen kohteiden etsimiseen. Tutkimukset osoittivat, että uuden uran tai kiinnostuksen kohteen etsiminen oli vahvasti yhteydessä identiteetin vaihtoprosessiin, joka oli edessä urheilu-uran päättymisen jälkeen (ks. Kerr & Dacyshyn, 2000; Lally, 2007). Kuudessa tutkimuksessa hyödynnettiin itsensä kiireellisenä pitämisen -strategiaa. Lisäksi kahdessa tutkimuksessa (Kadlcik & Flemr 2008; Lotysz & Short 2004) ilmeni, että kiireellisyys oli yksi tehokkaimmista sopeutumisstrategioista ongelmien vähentämiseksi urasiirtymässä. (Park, Lavalley & Tod 2012, 17.)

3 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat

Kolmannessa luvussa käsittelen tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia ja selvitän tarkemmin kerronnallisen tutkimusotteen taustoja ja menetelmiä. Tutkimus perustuu metateoreettiselta viitekehykseltään sosiaalisen konstruktionismin näkökulmaan ja sitä avataan ensimmäisessä alaluvussa. Kerronnallisuus on vakiintuneempi termi narratiivisuudelle nykyajan suomen kielessä, joten käytän kerronnallisuuden käsitettä narratiivisuuden sijaan tässä tutkimuksessa. Lisäksi tutkimus liittyy identiteetin muotoutumisen sekä prosessimaisuutensa vuoksi elämäkertatutkimukseen, jota myös määrittelen viimeisessä alaluvussa.

3.1 Sosiaalinen konstruktionismi: metateoreettinen viitekehys

Sosiaalinen konstruktionismi on tutkimuksen metateoreettisena viitekehysenä, jossa ihminen nähdään kielellisenä, sosiaalisena ja kulttuurisena olentona. Sosiaalinen konstruktionismi on siis teoreettinen viitekehys, näkökulma maailmasta, jossa todellisuus rakentuu sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.) Sosiaalista konstruktionismia ei ole mahdollista määritellä yhdellä ominaisuudella ja siitä on olemassa useita tulkintoja (Burr 2003, 2). Monitulkintaisuus johtuu tieteen filosofisten lähtökohtien vaihtelevuudesta. Keskeinen ja toisiaan yhdistävä tekijä on positivistisen epistemologian huomiotta jättäminen. Kyseiselle epistemologiselle lähtökohdalle on keskeistä sosiaalisen todellisuuden näkeminen ainoastaan muuttumattomana objektiivisena totuutena tai faktana. (Kovalainen 2001, 21.) Sosiaalisessa konstruktionismissa tieto todellisuudesta välittyy ja muotoutuu sosiaalisissa prosesseissa (Aaltonen & Kovalainen 2001, 7). Todellisuus nähdään näin ollen sosiaalisten toimijoiden dynaamisena prosessina, jossa yksilöt toimivat tietyssä sosiaalisessa kontekstissa, ajassa ja paikassa (Kovalainen 2001, 22).

Burr (2003) muotoilee edellä esitetyn seuraavalla tavalla. Tieto on aina merkityksellistettyä tietoa, joka syntyy jostakin näkökulmasta, jotakin tarkoitusta varten ja jossakin sosiaalisessa suhteessa. Kyseessä on sosiaalisen

konstruktionismin anti-essentialistinen oletus, joka tarkoittaa sitä, että todellisuudessa ei olemuksellisesti ole mitään sen tapaista, mikä määrittäisi todellisuuden kuvaukset tietynlaisiksi ihmisistä riippumatta. Eli niitä kuvauksia, joiden avulla ymmärrämme maailmaamme, toisiamme tai itseämme eivät sanele se ”mitä siellä on”, siis kuvausten kohteet. (Gergen, 1999.) Näin ollen todellisuuden kuvaukset muotoutuvat myös tämän näkemyksen mukaan yksilöiden välisissä sosiaalisissa prosesseissa, jossa kielellä, käsitteellisillä kehyksillä, kategorioilla sekä muilla representaation muodoilla on keskeinen merkitys. Todellisuuden ymmärtäminen tietynlaisena ja kyseiseen ymmärtämiseen liittyvien elämäntapojen ja traditioiden ylläpitäminen edellyttävät tästä syystä jatkuvaa ihmisten välistä merkitysten jakamista ja muodostamista. (Burr 1995; Gergen 1999.) Todellisuuden kuvaukset ovat näin ollen hyvin riippuvaisia kulttuurisesta kontekstista. Ihmisen historiallinen tausta; mennyt ja nykyinen aika ja paikka, tietyssä kontekstissaan luo erilaisia kertomuksia, jotka kuvailevat tässäkin tutkimuksessa esille tuotavia ura-tarinoita, jotka eivät tule olemaan samanlaisia, yleistettäviä.

Tällä tutkimuksella on tarkoitus osallistua suomalaiseen huippu-urheilijoiden uratutkimuskeskusteluun. Konstruktionistisella otteella tehdyt tutkimukset tuottavat yleistysten sijaan rikkaita ja monipuolisia kuvauksia ilmiöistä. Oleellista on ymmärtää, että nämäkin ovat hetkellisiä versioita todellisuudesta myös ihmisille itselleen. Pysyvää tiedon todellisuutta ei olemassa konstruktionistisen käsityksen mukaan. Kertomukset muuttuvat aikojen saatossa, koska ihmisten kokevat ja oppivat koko ajan uutta. Uudet kokemukset ja opit tuottavat aina uusia, erilaisia näkemyksiä peilattuna aikaisempiin tapahtumiin. Ihmisten välillä tapahtuu jatkuvaa merkitysten jakamista ja muodostumista.

3.2 Kerronnallisuuden käsitteet

Heikkinen (2015, 149–150) toteaa, että kerronnallinen tutkimus on kehittynyt ja yleistynyt 1980-luvun lopusta näihin päiviin saakka. Narratiivisuuden ja sen lähellä olevien käsitteiden käytön määrä on noussut hurjasti 1980-luvun lopulta alkaen. Suomeen kyseinen ilmiö rantautui vuosikymmen myöhemmin 2000-luvun

alussa. Myös kerronnallisen tutkimuksen käsitteistössä on tapahtunut huomattavia muutoksia. Heikkinen (2015, 150–151) kirjoittaa, että 2000-luvun alussa kirjallisuuskatsausta tehdessä käsitteitä narratiivinen, kerronnallinen, kertomuksellinen ja tarinallinen käytettiin sujuvasti toistensa synonyymeinä. Kerronnallisuus näyttää kuitenkin vakiintuneen narratiivisuuden suomennokseksi tänä päivänä. Kerronnallinen eli narratiivinen tutkimus tarkoittaa tutkimusta, jonka fokus on kertomuksissa ja kertomisessa tiedon välittäjänä ja rakentajana. Tutkimuksen ja kertomuksen suhdetta voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta: ”*Toisaalta tutkimus käyttää usein materiaalinaan kertomuksia, toisaalta tutkimus voidaan ymmärtää maailmasta tuotetuksi kertomukseksi.*”

Seuraavaksi esittelen kertomuksellisuuden ja kerronnallisuuden käsitteiden eroavaisuuksia nykytiedon mukaan. Kertomuksellisuus viittaa suoraan itse kertomukseen ja sen lopputulokseen. Kerronnallisuus sisältää selkeämmin ja tarkemmin myös kertomisen prosessin. Kerronnallisessa tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena eivät ole pelkästään kertomukset, vaan kokonaisvaltaisesti koko kerronnallinen prosessi. Heikkinen (2015, 151) toteaa, että kerronnallisuus on näin ollen narratiivisuuden sujuvin suomennos, jolloin se sisältää kertomisen prosessin tutkimuksen sekä kertomusten tutkimuksen. Hänen mukaansa on oleellista pohtia käsitteiden tarina ja kertomus suhdetta. Usein tarinaa ja kertomusta käytetään suomalaisessa arkikielessä toistensa synonyymeina (Heikkinen 2015, 151). Myös englannin kielessä kyseinen arkikielen synonyymiyhteys on ilmeinen. *Narrative* on kertomus ja *story* on tarina. (Abbott 2009, 18–19.) Löytönen (2014) toteaa myös artikkelissaan tarinallisuuteen liittyvän käsitteistön käytön moninaisuudesta. Usein käsitteet, kuten tarina, kertomus ja narratiivi viittaavat kuitenkin samaan ilmiöön eli tarinoiden tai kertomusten paikkaan ihmisten elämässä. Hän käyttää tarinan käsitettä selkeyden ja napakkuuden vuoksi. Löytösen (em.) tarina on elämänkokemusten juonellista kerrontaa. Heikkisen (2015, 151) mukaan tarina on kertomuksen tapahtumarakenne eli tapahtumakulun kuvaus, joka vastaa kysymykseen, mitä on tapahtunut. Itse tapahtumien kulku eli tarina voidaan kertoa monin eri tavoin ja monenlaisessa järjestyksessä. Aristoteles (1998) on klassisen määritelmän mukaan esittänyt, että tarinalla on alku, keskikohta ja

loppu. Tarina alkaa jostain määritellystä ajankohdasta ja päättyy toiseen ajankohtaan, joka tulee tarinan alun ja keskikohdan jälkeen. Tarina etenee kronologisesti, mutta kertomus (tarina esitettynä) voi alkaa lopusta.

Analyysikäsitteiden osalta on huomioitava narratiivisen ja narratiivien analyysin eroista. Polkinghorne jakaa kerronnallisuuden aineiston käsittelytapana kahteen kategoriaan: narratiivien ja narratiiviseen analyysiin (Polkinghorne 1995, 6–8). Narratiivisen analyysin fokus on uuden kertomuksen tuottamisessa tutkimusaineiston kertomusten pohjalta. Narratiivien analyysi keskittyy haastateltavien kertomuksien analysointiin. Narratiivisessa analyysissä empiirisestä aineistosta tuotetaan ehjä, juonellinen ja ajassa etenevä tarina. (Heikkinen 2001, 122–123.) Muodostettu kertomus pyrkii tuomaan esiin aineiston kannalta keskeisiä teemoja. (Polkinghorne 1995, 6–8.)

3.3 Kerronnallisuus tässä tutkimuksessa

Tässä tutkimuksessa käytän kerronnallisen tutkimuksen termiä narratiivisen sijaan. Kerronnallisuuden tutkimuskeskusteluun tämä tutkimus asemoituu siten, että tutkimuskohteena ovat kerronnallisessa haastattelussa huippu-urheilijoiden urasiirtymistä kerrotut tarinat. Tutkimuksessani tarkastelen kerrottuja tarinoita ja millaisia merkityksiä urheilijaidentiteetti saa näissä selonteoissa. Erityisen kiinnostuksen kohteena ovat kertomusten ajankohdat, jolloin huippu-urheilija siirtyy urheilijan työstä muuhun työelämään. Miten urheilijaidentiteetin näkyvyys aineistossa heijastaa niitä valintoja ja toimintoja, joita urasiirtymäprosessissa tapahtuu. Voidaan puhua työuran muutoksesta huippu-urheilun kontekstissa. Ilman muutoksia ei saada aikaan tarinoita. Heikkinen (2015, 156) toteaaakin, että kerronnallista tutkimusta ei tulisi käsitellä tutkimusmetodina, vaan ennemminkin tutkimusotteena, taustafilosofiana tai tutkimuksellisenä lähestymistapana. Tämän tutkimuksen kannalta on aiheellista ottaa käyttöön kerronnallinen tutkimusote. Kerronnallinen tutkimusote on relevantti lähtökohta tutkittaessa urheilijoiden urasiirtymiä. Ihmisten, kuten tässä tapauksessa huippu-urheilijoiden toiminnan ja ilmiöiden merkitykset rakentuvat erilaisissa tarinoissa. Kerronnallisella otteella tehtyjä huippu-urheilijoiden uratutkimuksia on tehty

vähän, erityisesti Suomessa. Tutkimuksen tarkoituksena on rakentaa aineistosta ura-tarinoita, jotka syventävät huippu-urheilijoiden urien ymmärtämistä, erityisesti elämänvaiheessa, jossa ammattiurheilijan uralta siirrytään toiselle uralle urheiluran loputtua. Tavoitteena ei ole antaa yleispätevää kuvausta ilmiöstä, vaan konstruoidavat tarinat ovat kuvauksia yksilöiden kokemuksista ja tapahtumista huippu-urheilijoiden urasiirtymistä, joissa myös tutkijan omalla ymmärryksellä on sanansa. En pyri kuvailemaan yksittäisiä tapahtumia, vaan kokonaista prosessia urheilijoiden urasiirtymissä rajatulla aikajaksolla. Analyysivaiheessa hyödynsin kerronnallista analyysiä, jonka lopputuloksena syntyi kaksi erilaista uratarinaa.

3.4 Elämäkertametodologia

Paananen (2008, 19) kirjoittaa, että viimeisten vuosikymmenten aikana, oppimisen tutkimuksessa on elämäkerrallisuuden merkitys korostunut ja kasvanut. Biestan ja Tedderin (2007) mukaan se on yleistynyt kolmesta syystä. Postmoderni yhteiskunta vaatii yksilöiltä jatkuvaa oman toiminnan reflektointia ja suuntaamista. Toisekseen elämää ohjaavat kehykset, mallit ja arvot ovat hajautuneet, joten se haastaa yksilöt oman elämänsä analysoijiksi ja ohjaajiksi. Metodologisenä otteena elämäkerrallisuus mahdollistaa ilmiöiden prosessuaalisen luonteen tutkimisen, jolloin se antaa tilaa yksilöiden omille ymmärryksille. Tämän lisäksi useat tutkimukset ovat lisääntyvässä määrin keskittyneet myös marginaaliryhmiä edustavien ihmisten tai erityisryhmien tutkimiseen pyrkimyksenä saada heidän ääntään ja näkemyksiään yhteiskunnan yleiseen tietoisuuteen (Chase 2005, 653–656). Miten elämäkerrallisuus liittyy tähän tutkimukseen? Yleinen kiinnostus elämäkertoihin on lisännyt kerronnallisen tutkimuksen kasvua. Paananen (2008, 20–21) keskittyy tarkastelemaan saksalaista elämäkerrallis–narratiivista tutkimustapaa, joka liittyy kerronnallisuuden paradigmaan kolmella tavalla. Saksalainen elämäkertametodologia liittyy konstruktiiviseen tutkimusotteeseen. Perustavana ajatuksena on, että yksilöt konstruivat tietonsa ja identiteettinsä kertomusten avulla. Kertomuksissa yksilöt tuovat esiin niitä merkityksiä, joita he ovat luoneet elämästään yleensä sekä itsestään. Kyseisiä kertomuksia luodaan, korjataan ja rakennetaan koko elämän ajan kokemusten, reflektoinnin, vuorovaikutuksen

sekä yhteisöllisyyden välityksellä. Lisäksi kerronnallisuus viittaa tutkimusaineiston laatuun eli kerronnallisen haastattelun avulla saataviin elämän kertomuksiin. Kerronnallisuus kytkeytyy myös aineiston käsittelytapaan, analyysiin, jossa tutkija rekonstruoi aineiston pohjalta uusia tarinoita, joka tuottaa tutkittavana olevan ilmiön elämäkerrallista merkitystä.

Koko elämän kattavat omaelämäkerrat ovat usein liian laajoja kokonaisuuksia muodostaakseen selkeää juonellista kertomusta. Näin ollen tiettyjen elämäntapahtumien ympärille kietoutuvat tarinat ovat tässä suhteessa otollisempia. (Hänninen 2015, 171.) Tässäkin tutkimuksessa tutkimusongelma kiinnittyy tiettyyn, suhteellisen lyhytaikaiseen elämäntapahtumaan, joka liittyy urasiirtymään urheilijan työstä muuhun työelämään. Elämäkertatutkimus on kiinnostunut sosiaalisista ilmiöistä, joista ihmisillä on jokapäiväiseen elämään liittyviä kokemuksia ja, jotka saavat merkityksensä oleellisena osana ihmisten elämäkertaa. (Paananen 2008, 22.) Yksilöt ovat jatkuvasti vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja luovat toiminnalleen ja kokemuksilleen merkityksiä. Yksilöille muodostuu elämäkerrallista tietoperustaa kokemusten rakentamisen ja uudelleen rakentamisen kautta. Se, miten yksilö tai henkilö konstruoi tietoa, on suurimmalta osin riippuvainen siitä, miten kokemukset ovat rakentuneet ja merkityksellistyneet. Tämä toiminta ei ole ainoastaan psykologista, yksilön omaa, ympäröivästä maailmasta irrallisesta, vaan myös sosiaalista, yleisesti jaettuihin kokemuksiin ja merkityksiin liittyvää. Huolimatta siitä, että merkitykset ovat osittain sosiaalisesti rakentuneita, yksilöt peilaavat sosiaalista myös oman elämäkertansa kautta. (Alheit 1997, 8–28).

4 Tutkimuksen toteuttaminen ja analyysi

Neljännän luvun ensimmäisessä alaluvussa kuvailen aineistonkeruumenetelmää ja -prosessia. Toisessa alaluvussa tarkastelen kerronnallista analyysia ja miten se näkyy tässä tutkimuksessa. Kolmannessa alaluvussa esittelen ajatuksia tutkijan positiosta. Viimeisessä alaluvussa pohdiskelen tärkeitä näkökulmia tutkimuksen luotettavuudesta. Haastateltavien tarkkoja kuvauksia en tule tässä tutkimuksessa kirjoittamaan julki johtuen haastateltavien kanssa tehdystä sopimuksesta heidän henkilöllisyyksiensä suojaamiseksi.

4.1 Aineiston keruumenetelmä ja prosessikuvaus

Kansainvälisestikin katsottuna, tyypillisin tapa kerätä kerronnallista aineistoa, on haastattelu. Hyvärinen (1994) toteaa, että tarinoiden muodossa olevaa aineistoa tuottaa todennäköisimmin haastattelutapa, jossa haastateltavaa pyydetään haastattelun alkuun kertomaan tarinansa tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta tai ilmiöstä. Tässä tutkimuksessa haastateltavaa pyydetään kertomaan tarinansa aiheesta: ”Kerro urheilu-uran loppumisesta ja sen jälkeisestä elämästäsi? Miten kaikki oikein tapahtui?” Haastateltavalle korostetaan kertomisen vapautta ja haastattelija pyrkii tarinan kerronnan aikana kannattelemaan kerronnan etenemistä. Tämän jälkeen haastattelija esittää tarinasta automaattisesti esiin nousevia lisäkysymyksiä ja lopuksi kokonaisuutta täydennetään kysymällä asioita, jotka nousevat esille omista tutkimusongelmista tai muuten haastattelun aikana virinneistä aiheista.

McAdams (1997) on kehittänyt menetelmän, jota käytetään psykologian tutkijoiden keskuudessa. Sitä kutsutaan ”elämäntarinahaastatteluksi”, jossa pyydetään haastateltavaa kertomaan elämäntarinansa kirjan lukuina, ja jokaisesta luvusta esitetään erikseen joukko lisäkysymyksiä. (ks. myös Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998 ja Crossley 2000.) Tarinallisia tulkintoja voidaan kaivaa esiin myös teemahaastattelulla kerätystä aineistosta, etenkin jos haastattelu etenee kronologisesti. Vaihtoehtoisesti on myös mahdollista poimia haastateltavan puheesta pikkukertomuksia, joihin soveltaa kerronnallisen

analyysin keinoja. (Hänninen 2015, 172.)

Haastattelussa syntyy tarinoita, joiden luonteesta on esitetty kaksi toisistaan poikkeavaa tulkintaa (ks. Hyvärinen & Löyttyniemi 2005). Ensimmäisen tulkinnan mukaan haastateltavalla on tarina valmiina mielessään jo ennen haastatteluun saapumista. Haastattelija toimii ikään kuin kättilönä ja antaa mahdollisuuden tarinan julkistamiselle haastattelutilanteessa. Kyseinen kerronnallisen haastattelun metodi perustuu konstruktiviseen käsitykseen. Toisella tavalla voimme ajatella konstruktionistisesti, että tarina syntyy aina vuorovaikutuksessa eli tässä tapauksessa haastattelijan ja haastateltavan välisessä keskustelussa, dialogissa. Siitä syntyvä tuotos eli tarina on siis yhteistä tuotosta. Näin ollen edellä esitellystä lähtökohdasta katsottuna, haastattelijalle siirtyy huomattavasti aktiivisempi osa haastattelutilanteessa. Huolimatta lähestymistavan valinnasta, on selvää, että kerronnallista aineistoa syntyy ainoastaan vapauttamalla haastateltava esittämään kokemuksiaan omalla ainutlaatuisella tavallaan. (Hänninen 2015, 172–173.) Omassa tutkimuksessani lähestyn haastateltavaa konstruktionistisella näkökulmalla eli en anna ennakkoon pohdittavaksi kysymyksiä, vaan tarinaa rakennetaan dialogin kautta haastattelutilanteessa, kuitenkin aiemmin tässä kappaleessa mainitun vapaan ja kokemuksellisen tarinoinnin muodossa.

Käyttämässäni haastattelumenetelmässä on ominaisuuksia, jotka viittaavat avoimeen haastatteluun ja osittain myös puolistrukturoituun haastatteluun. Haastatelluilta kysytään ison avoimen kysymyksen jälkeen sama lista tarkentavia kysymyksiä ja tilanteesta riippuen erinäisiä tarkentavia kysymyksiä asioihin, joita yksittäisten haastattelujen aikana syntyy. Tutkimukseni kerronnallisessa haastattelussa huippu-urheilijat kertovat kokemuksistaan urheilu-uran loppuvaiheesta ja uudelle uralle siirtymisestä. Näistä kerrotuista kokemuksista haetaan yhteneväisyyksiä, mutta toisaalta myös eroavaisuuksia, joista rakennetaan tarpeellinen määrä uratarinoita. Huomiota on kiinnitettävä tässä kohtaa konstruktivistisen ja konstruktionistisen lähestymistapojen eroihin. Konstruktivistinen ”valmiin vastauksen synnyttäminen” ei ole osa tätä tutkimusta. Tarkoituksena ei ole kuitenkaan tehdä koko elämäkerrallista haastattelua, vaan

pureutua tutkimuskysymykseen suoraviivaisesti. Alkuun voidaan pyytää kertomaan tarina urheilu-uran loppuvaiheista ja lopettamisesta yleisellä tasolla.

Tutkimuksen aineisto on kerätty haastatteluina. Haastattelin viittä urheilijaa kerronnallisella haastattelumenetelmällä tammikuun lopun ja helmikuun alun välisenä aikana vuonna 2016. Haastateltavia kutsuttiin alustavasti tutkimukseen haastateltaviksi tammikuussa. Kaikki kutsutut urheilijat suostuivat haastatteluun, joista yksi oli nainen ja neljä miestä. Haastateltavien anonymiteettia pyritään vaalimaan ja siitä informoitiin myös haastateltavia. Tarkkoja kuvauksia haastateltavista ei tässä tutkimuksessa anneta yksityisyyden suojaamiseksi. Suostumuksen saatuaani sovin haastateltavien kanssa heidän aikataulujen puitteisiinsopivat haastatteluajat ja -tavat. Loppujen lopuksi haastattelut suoritettiin täsmälleen kahden viikon sisällä ensimmäisestä haastattelusta. Haastateltavien keski-ikä oli 37 vuotta ja urheilu-uran loppumisesta oli keskimäärin kulunut 5 vuotta. Haastattelut suoritettiin seuraavilla tavoilla: yksi haastattelu oli kasvokkain, yksi haastattelu tuotettiin Skype-videoyhteydellä ja kolme haastattelua suoritettiin puhelinhaastatteluna. Haasteena oli saada sopiva aika sovitettua erityisesti kolmelle puhelinhaastattelulle. Haastattelut nauhoitettiin ja siitä annettiin tieto haastateltaville haastattelukutsun yhteydessä.

Haastattelut nauhoitettiin matkapuhelimen äänitallennussovelluksilla ja varmistuksena käytettiin joko toista matkapuhelin äänitallennussovellusta tai tietokoneen äänitallennussovellusta. Yhden haastattelun analyysissä jouduttiin turvautumaan toisen äänitallenteen kuunteluun, jotta tietystä lauseesta saatiin paremmin selvää. Varmistuksesta oli hyötyä tässä kohtaa ja litteroinnin kannalta saatiin kaikki sanat ja lauseet varmistettua. Haastattelut kestivät 40-65 minuutin välillä ja litterointi suoritettiin sanasta sanaan, kuitenkin poistamalla jatkuvasti toistuvia, niin sanottuja merkityksettömiä täytesanoja, kuten ”niin ku” ja ”tavallaan”, jotka muodostuivat haastattelujen suosikkisanoiksi kautta linjan. Haastattelujen äänitallenteet ja litteroidut tekstit on tallennettu useaan eri paikkaan, eri pilvipalvelimille, kuten iCloud ja Google Drive –palvelimille, jotta mitään ei vahingossakaan häviäisi. Huomioitavaa tutkimuksen analyysin kannalta on se, että aluksi pyrittiin tekemään valikoivaa litterointia, mikä perustui

alustavaan teemoitteluun ensimmäisten kuuntelukertojen aikana. Hyvin nopeasti kävi kuitenkin selväksi, että oleellisia kohtia saattaa jäädä pois, joten päädyin tekemään litteroinnin sanasta sanaan. Litteroitua aineistoa kertyi noin neljäkymmentä sivua. Huomioitavaa on se, että haastateltaville ei annettu ennakkoon kysymyksiä pohdittavaksi, mikä todennäköisesti olisi antanut hieman erilaisia vastauksia. Luonnollisen ja siinä hetkessä tapahtuvan tarinoinnin toteutuminen antoi tähän tutkimukseen varsin elävää ja ainutlaatuista aineistoa.

4.2 Kerronnallinen analyysi

Kerronnallisuus on läheisessä yhteydessä sosiaalisen konstruktionismin kanssa. Burrin (2003) mukaan todellisuus, joka konstruoituu kielessämme itsestämme, toisistamme ja maailmasta ovat yksilöiden välisen, pitkän historiallisen ja kulttuurisen prosessin tuotteita. Tämän ymmärryksen myötä todellisuutemme rakentuu tietynlaiseksi. Merkityksellistäminen eli todellisuuden jäsentäminen on sidonnainen aikaan, paikkaan sekä esittämistilanteeseen. Näin ollen ei ole olemassa yhtä ainoaa objektiivista totuutta todellisuuden tilasta. Tietoa ylläpidetään ja muokataan joka päiväisen sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta, jolloin versio todellisuudesta muuttuu jatkuvasti. Näin ollen tietyssä hetkessä ja tietyssä kontekstissa hyväksyty todellisuus ei viittaa johonkin ulkoiseen todellisuuteen. Tiedosta ja todellisuudesta käydään tietyn tilanteen ehtojen mukaista neuvottelua, jolloin toisista tulkinnoista tulee etuoikeutetumpia kuin toisista. Huomioitavaa on tiedon ja sosiaalisen toiminnan yhteys, jolloin sillä on merkitystä toiminnassa, jossa tulkinnot ohjaavat toimintaa. (Burr 2003; Cohen, Duberley & Mallon 2004.)

Kerronnallisen tutkimusotteen olemus on väljä. Väljyys näkyy moninaisissa tutkimusmenetelmissä sekä aineiston lukutavoissa. Yhtenäisyyden ja selvärajaisuuden puute on ilmeinen. Edellisestä johtuen Saarenheimo (2001) erottaa toisistaan kertomuksen metaforisen ja metodologisen käytön tutkimuksessa. Kertomuksen *metaforinen käyttö* on sitä, että kaikkea ihmisten sanomista nimitetään kertomuksiksi tai tarinoiksi. Se on hyvin kapea-alainen käsitys kerronnallisuudesta ja sen merkityksestä. Esimerkiksi inhimillisen

kokemuksen voidaan katsoa jäsentyvän kertomuksellisen muodon kautta. Kertomuksen *metodologinen käyttö* on Yljoen (1998) mukaan yksityiskohtaisempaa puheen ja kielenkäytön elementtien analyysia. Näin ollen kertomuksellisuutta pidetään yhtenä keskeisenä kielellisenä resurssina niin kulttuurin, identiteettien kuin poliittistenkin projektien muodostumisessa. Kerronnallinen näkökulma auttaa hahmottamaan yksittäisistä merkityksistä ja tulkinnoista jäsentyneitä kokonaisuuksia niin yksilöllisellä kuin yhteisölliselläkin tasolla.

Kerronnallisen tutkimusotteen ollessa väljä, sitä käytetään eri tavoin sekä tutkimusongelman, aineiston keräämisen, että tulkintojen tekemisessä. Tutkijan täytyy itse rakentaa tutkimukselleen tarkoituksenmukaisesti rajattu metodologinen kehys ja perustella miten kerronnallisuutta tutkimusongelman ratkaisemisessa käytetään. Tutkimuksessa käytettävät menetelmälliset analyysin ja tulkinnan välineet valitaan aineiston perusteella omaan tutkimukseen sopivaksi. (Riessmann 2005, 1–2.) Kerronnallinen analyysi on tarinan ja kertomisen tulkitsemista. Tarinat ovat tulkintoja alkuperäisistä tapahtumista ja kokemuksista. Tulkintoja, joissa kertoja, tutkija, kuulijat ja lukijat ovat kokonaisuudessaan osapuolina kertomuksen uudelleen esittämisessä ja tulkinnassa. Kertomuksen (tarinan esitetty muoto) tulkinnoista ei päästä enää takaisin alkuperäiseen kokemukseen, vaan kertomuksessa on alkuperäisestä tapahtumasta tai kokemuksesta jäljellä enää vain eri tulkinnat, representaatiot. Kerronnallisessa analyysissä on tutkijalla valinnan vapaus, jolloin hän valitsee useista narratiivisen eli kerronnallisen tutkimuksen suuntauksista omalle tutkimukselleen relevantin tavan analysoida kertomusta tai kerrontaa. (em., 1–2.) Tässä tutkimuksessa käytetään kerronnallisuutta työkaluna urheilijaidentiteetin ja sen näkyvyyden tarkastelemiseen siirtymässä, jossa huippu-urheilija siirtyy urheilu-uralta työelämäänsä. Hyvärinen (2006, 17) jakaa kerronnallisen analyysin neljään vaihtoehtoiseen malliin: sisällön analyysiin, kokonaishahmon luentaan, kertomuksen yksityiskohtien analyysiin ja vuorovaikutukselliseen analyysiin. Vaihtoehdot eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois, joten on mahdollista yhdistää useampaa analyysimallia.

Tutkimusaineiston analyysi eteni aineistolähtöisesti siten, että jo litterointivaiheessa tutkijan mieleen nousi erilaisia teemoja, jotka yhdistyvät tai eroavat haastatteluissa. Lisäksi haastattelujen tarkka litterointi aiheutti myös sen, että aineiston alustava ajatuksellinen prosessointi tuli tehtyä todella huolellisesti, koska äänitteitä jouduttiin kelaamaan ja kuuntelemaan samoja kohtia useaan kertaan. Aineistoon tutustuminen alkoi heti litteroinnin jälkeen ja alustavaa teemoittelua tehtiin etsimällä yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Aineistoa luettiin läpi uudestaan ja uudestaan. Alkuun teemoja löytyi varsin rikkaasta aineistosta runsaasti. Sen jälkeen rajattiin tutkimusongelman kannalta epäoleellisia teemoja pois ja jäljelle jäivät teemat, joilla oli merkitystä urheilijaidentiteetin näkyvyyden kannalta urasiirtymissä. Aineistoa luettaessa tein muistiinpanoja eri värisille muistilapuille, piirsin mind mappeja useaan kertaan ja liimailin muistilappuja näihin karttoihin. Karttoja syntyi useita ennen kuin se sai lopullisen muotonsa. Seuraavaksi aloin hahmotella teemakarttaa ja miten teemat järjestäytyisivät tutkimuksen kannalta relevantilla tavalla. Pohdinnan jälkeen päädyin tekemään kronologisen järjestyksen mukailen ja soveltaen huippu-urheiluun liittyvää kilpailuihin valmistautumisrytmiä harjoituskauden ja tavoitteiden asettamisen kautta itse kilpailusuoritukseen ja lopputulokseen asti.

4.3 Tutkijan positio

Koen tarpeelliseksi avata tutkijan positiotani osittain myös tutkimuksen uskottavuuden ja luotettavuuden kannalta. En viittaa tässä luvussa aikaisempaan tutkimukseen, vaan kerron omasta asemastani suhteessa tutkimuksen aiheeseen. Oleellista tietoa tämän tutkimuksen kannalta on, että kuulun itse myös kyseiseen kohderyhmään tutkittavien kanssa. Siitä helposti olisi seurauksena se, että omat kokemukset, jotka ovat vahvana omassa identiteetissäni, heijastuisivat tutkimuksen tekemiseen. Luonnollisesti omaan kokemusta huippu-urheilijoiden urasiirtymästä myös omalta osaltani, mutta se on ainutlaatuinen, kuten muutkin tämän tutkimuksen siirtymät ovat. Tutkimuksen aihetta valitessani ja etsiessäni olin hyvin kriittinen aiheen suhteen, koska aluksi koin, että oma näkökulma tulisi liian vahvasti esiin. Olisi vastuutonta väittää, että oma kokemus ei olisi vaikuttanut ensinnäkään tutkimusaiheen valintaan, eikä tutkimuksen tekemiseen.

Laadullinen tutkimus konstruktionistisella tutkimusotteella toteutettuna sallii kuitenkin tutkimuksen subjektin ja objektin keskinäisen vuorovaikutuksen, jolloin tutkittavista ilmiöistä saadaan sosiaalisesti rakentuneita, tiettyyn aikaan ja paikkaan sidonnaisia tulkintoja. Vaaran paikka omassa tutkimuksessani on, että omat kokemukset tutkimusongelman kannalta lähtisivät liiaksi ohjailemaan itse tutkimuksen toteuttamista ja vaikuttaisivat tutkimustuloksiin. Otin kuitenkin tietoisien riskin. Tutkimuksen edetessä oli helpottavaa huomata, että suurin osa omista oletuksista ja käsityksistä saivat vahvistuksen myös tutkimusaineistosta käsin, vaikka tutkimuksen tarkoituksena ei ollutkaan omien hypoteesien testaaminen ennakkokäsityksien vahvistamiseksi. Tutkimuksen aihe osoittautui erittäin mielenkiintoiseksi ja osittain se kumpusi aikaisempien suomalaistutkimuksien jatkotutkimusehdotuksista. Toisaalta tutkimuksen teko oli omalla kohdallani eräänlaista terapiaa tilanteessa, jossa teen itse toista siirtymää urheilu-uran jälkeisessä elämässä. Ensimmäinen siirtymä tapahtui urheilijasta valmentajaksi siirtymänä ja toinen siirtymä tulee tapahtumaan valmentajasta uudelle täysin uudelle toimialalle.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus

Kerronnallisen eli narratiivisen tutkimuksen polttavimpia puheenaiheita on sen luotettavuus (Heikkinen 2015, 163). Kerronnallinen analyysi, jonka tavoitteena on luoda ehjä, juonellinen ja kronologinen tarina, koettelee raja-aitoja kaunokirjallisuuden ja tieteellisen diskurssin välillä (em., 161). Koska kerronnallinen tutkimus pohjautuu tulkinnalliseen ja konstruktivistiseen lähestymistapaan, niin luotettavuuden arviointiakin on lähestyttävä samasta näkökulmasta. Aikaisemmin tutkimukselle ovat olleet tärkeitä validiteetin ja reliabiliteetin käsitteet. Validiteetti mittaa sitä, kuinka harhattomasti kyetään mittaamaan sitä, mitä on tarkoituksena mitata. Luotettavuuden eli reliabiliteetin avulla pyritään minimoimaan satunnaisten tekijöiden, kuten olosuhteiden ja mittaajan vaikutus mittaustuloksiin. Edellisen perusteella mittaus on luotettavaa, jos samasta aineistosta saadut mittaukset antavat samoja tuloksia mittaajista ja mittauserroista huolimatta. (em., 163.)

Tulkinnallisessa tutkimuksessa on mahdotonta erotella subjektia ja objektia erillisiksi toimijoiksi. Perinteinen tutkimusajattelu validiteetista ja reliabiliteetista juontaa juurensa realistisesta ja kartesiolaisesta maailmankuvasta. Kyseisen ajattelumallin mukaan on olemassa tietävä subjekti (tutkija) erikseen. Subjekti esittää väitteen ulkoisesta todellisuudesta (objektista). Tulkinnallisessa tutkimuksessa itse tulkitseminen tapahtuu ilman edellä mainittua erottelua subjektista ja objektista, jolloin tulkitseminen tapahtuu merkitysneuvottelujen ja keskustelun välityksellä. Tästä syystä tutkijan on mahdollista ymmärtää tutkimuskohdettaan tavalla, jossa tulkinnat syntyvät merkityksellisen vuorovaikutuksen kautta tutkimuskohteen kanssa. Tutkijasta tulee väkisinkin osa tutkimuskohdetta, jolloin perinteisten realibiliteetin ja validiteetin käsitteistä tulee käyttökelvottomia. (em., 163–164.) Laadullisen tutkimuksen arvioinnissa käytettiin alkuun realibiliteetin ja validiteetin sovellettuna pienin muutoksin. Ajan kuluessa näistä käsitteistä on luovuttu ja luotu tilalle paremmin laadulliseen tutkimukseen soveltuvia käsitteitä. (Heikkinen, Huttunen & Syrjälä 2007, 5–7; Heikkinen & Syrjälä 2008, 147–148; Huttunen & Kakkori 2015.)

Kerronnallinen tutkimus perustuu hyvin erilaiseen näkemykseen tiedon luonteesta ja todellisuudesta sekä epistemologisessa, että ontologisessa mielessä realistiseen paradigmaan verrattuna. Kerronnalliseen tutkimukseen liittyvät luotettavuuskäsitteet ovat ongelmallisia. Heikkinen, Huttunen ja Syrjälä (2007) ovat kehittäneet validointiperiaatteet laadun varmistamiseksi kerronnallisessa tutkimuksessa perustuen tulkinnalliseen ja konstruktivistiseen lähestymistapaan. He käyttävät määritelmässään Kvalen (1994) tapaan käsitettä *validointi (validation)* käsitteen *validiteetti (validity)* sijaan. Validointi tarkoittaa tulkinnallista prosessia ja validiteetti viittaa johonkin pysyvään totuuteen tai tosiasioiden tilaan. Validointi on tulkinnallinen prosessi, jossa käsitys maailmasta kehittyy prosessimaisesti ajan edetessä. (Kvale 1994.) Edellä ehdotetut periaatteet perustuvat tulkinnalliseen ja hermeneuttiseen käsitykseen totuudesta, mikä on kerronnallisellekin tutkimukselle ominaista. Filosofi Heidegger (viit. Huttunen & Kakkori 2015) kuvailee hermeneutiikan ydintä seuraavasti: *”kertomukselta ei odoteta todellisuuden kopiointia sellaisenaan, vaan sen tehtävä*

on maailman paljastaminen vaihtoehtoisella tavalla, uudenlaisen ymmärryksen tai näkemisen tavan avaaminen.”

Heikkisen ja Syrjälän (2008) ehdottamat tutkimuksen viisi validointiperiaatetta ovat seuraavat: 1) *historiallisen jatkuvuuden periaate*, 2) *refleksiivisyyden periaate*, 3) *dialektisyyden periaate*, 4) *toimivuuden periaate* ja 5) *havahduttavuuden periaate*. *Historiallisen jatkuvuuden periaate* tarkoittaa kertomuksen ajallisen ja paikallisen yhteyden julkituomista lukijalle. *Refleksiivisyyden periaate* viittaa tutkijan kykyyn tarkastella omaa ymmärtämistä suhteessa tutkimuskohteeseen. *Dialektisyyden periaate* viittaa tulkinnan dialektiseen ja dialogiseen prosessiin. Tämä prosessi tapahtuu vuorovaikutteisesti tutkimuskohteen ja muun maailman kanssa. Näin ollen tutkimuksen laatua arvioidessa olisi hyvä ottaa huomioon tutkimuksen totuuden konstruointi yhteistyössä muiden kanssa. Dialektisyys ottaa huomioon myös moniäänisyyden. *Toimivuuden periaate* tarkoittaa, että tutkimuksen olisi hyvä tuottaa jotain hyödyllistä ja käyttökelpoista. *Havahduttavuuden periaate* myötäilee Heideggerin ideaa, jonka sisältönä on, että tutkimus parhaimmassa tapauksessa saa lukijan havahtumaan ja näkemään maailman uudesta näkökulmasta, *horisontista*. Sitä kokemusta, joka syntyy horisontin avautumisesta, kutsutaan *aletheettiseksi eli hermeneuttiseksi totuudeksi*. Edellytyksenä on oivaltavan tutkimusasetelman kehittäminen sekä hienostuneen ja tyylikkään tutkimusraportoinnin esittely. *”Parhaimmillaan tutkimusraportti on kuin hyvää runoutta, joka tekee tutkimuksen eläväksi ja todentuntuiseksi.”* (Heikkinen, Huttunen & Syrjälä 2007; Huttunen & Kakkori 2015.)

5 Huippu-urheilijoiden uratarinat

Tässä luvussa esittelen analyysin myötä konstruoimani uratarinat. Analyysin perusteella tehdyn synteesin avulla konstruoituneet tarinat ovat yhteenveto niistä selkeistä eroavaisuuksista ja yhteneväisyyksistä, joita teemoittelun kautta analyysissä rakentui. Teemojen avulla rakentui kaksi erilaista suomalaisen, talvilajien yksilöurheilijan uratarinaa, joista ensimmäisessä huippu-urheilija päätyy yrittäjäksi ja toisessa palkansaajaksi. Kuten seuraavassa luvussa oleva teemakartta (Kuvio 2) osoittaa, urasiirtymän jälkeisessä elämässä Harri Huipputuloksen työura on lähes suora jatkumo urheilu-uralle. Hänen urheilijaidentiteettinsä on näkyvässä roolissa urasiirtymässä ja sen jälkeisessä työelämässä. Pirkko Parhaansatekijän urheilijaidentiteetti on vastavuoroisesti näkymättömissä joko tiedostamatta tai tiedostaen. Hän kokee pahimman kilpailuvietin olleen tyydytetty jo urheilu-uran aikana. Pirkolle on suorastaan helpotus, että hänen urheilu-uransa on ohi ja hän pääsee nauttimaan tavallisen kansalaisen arjesta palkansaajana ja urheilustakin edelleen harrastuksen ja vapaaehtoistoiminnan muodossa.

Tutkimukseni keskittyy urheilijaidentiteetin näkyvyyteen/näkymättömyyteen huippu-urheilijoiden urasiirtymäprosessissa. Harri Huipputuloksen tarina kuvaa voitosta voittoon siirtyvää huippu-urheilijaa ja menestyvää yrittäjää, joka ei pelkää ottaa riskejä ja haluaa elää turbulentissa ympäristössä. Pirkko Parhaansatekijän tarina kuvailee menestyvää huippu-urheilijaa ja esimerkillistä kansalaista, joka tekee asiat huolella odotusten mukaisesti. Hän pitää rutiineista. Toimistoelämä moninaisine rutiineineen ja etuineen luo hänelle turvallisuuden tunnetta ja ennustettavuutta urheilu-uran jälkeisessä elämässä.

5.1 Harri Huipputuloksen tarina

5.1.1 Harrin urasiirtymän tavoitteellisuus

Harrille lähipiirin tuki on ollut alusta asti hyvin tärkeä ja erityisesti siinä mielessä, että se on painottanut koulutuksen merkitystä tulevaisuuden kannalta. Harri oppi

jo varhaisessa vaiheessa, että tiettyjä asioita on tehtävä ja niiden eteen on pyrittävä itse henkilökohtaisesti vaikuttamaan, jotta esimerkiksi menestyksekkäs urheileminen tai unelmien toteuttaminen on mahdollista, sujuvasta työelämään siirtymisestä puhumattakaan. Harri toteaaakin seuraavasti:

”Monessa asiassa sitä on niin sanotusti oman onnensa seppä, siinä taitekohdassakin, kun siirrytään urheilu-uralta työelämään tai opiskelemaan... niin se on tärkeä vaihe tehdä itse asioiden eteen jotakin...”

Henkilökohtaiset valinnat ja teot merkitsevät eniten, toki työelämään siirryttäessä konteksti on erilainen. Yksi työura tai ammattiura on suoritettu loppuun, jonka jälkeen tapahtuu väistämätön ja pakollinen siirtymä jollekin toiselle työuralle, on se sitten urheilun parissa tai jollain muulla toimialalla. Harrille uran loppuvaihe oli hyvin kiireistä aikaa, koska hän on erinomaisesti menestynyt urheilija. Urheilu-uran loppuvaiheessakin hän urheili aivan maailman kärjessä, eikä ulkopuolisten kiinnostus ollut hyytynyt hiipuvan uran vuoksi. Harri oli tunnettu siitä, että julkisuuteen liittyvät asiat hoidettiin ammattimaisesti ja asiallisesti. Median otsikot pysyivät asialinjalla eli siinä urheilun ja urheilemisen kontekstissa, koska Harri oli alusta asti tehnyt selväksi, että henkilökohtainen elämä ja perhe-elämä eivät millään tavalla kuulu niihin aiheisiin, joita julkisuudessa riepotellaan. Julkisuus on tavallaan pakollinen paha, joka kuuluu urheilijan arkeen ja se pitää hoitaa tavalla tai toisella hyvin, jottei siitä tule rasite itse urheilu-uralle, eikä myöskään urheilun jälkeiselle uralle. Harrin urheilu-ura ei loppunut yhtäkkiä tai arvaamatta. Joskushan urheilu-ura voi loppua loukkaantumiseen tai muuhun ennalta arvaamattomaan tapahtumaan. Harrin kohdalla lopettaminen oli ennalta suunniteltua ja järjestelmällistä toimintaa. Siksi sitä voidaan kutsuakin prosessiksi tai projektiksi.

”Olen mennyt aina kausi kerrallaan –mentaliteetilla, ja joka kevät sitä tuli pohdiskeltua, että onko motivaatio tarpeeksi kovalla tasolla, että kykenen edelleen taistelemaan sijoituksista maailman absoluuttisella huipulla”, kertoo Harri omasta lopettamisprosessista puhuttaessa.

Toisekseen, jotta Harri pystyisi elättämään itsensä urheilemalla, on pysyttävä maailman kärjessä, että palkan saaminen olisi varmalla pohjalla. Huippu-urheilijat ovat tottuneet siihen, että se palkkakin tulee tavallaan hyvin tehdyn työn tuloksena. Pitää onnistua erinomaisesti, että palkkaa tulee, mutta toisaalta keskinkertaisella suorituksella ei tule juuri mitään.

”Urheilussahan pääsee, melkeinpä lajista riippumatta, hyvälle palkkatuloille ainoastaan terävin kärki, ehkä viisi maailman parasta”, toteaa Harri.

5.1.2 Urheilu-ura pohjana yrittäjyydelle

”Jotenkin huippu-urheilussa, jos missä pitää toimia, kuin yrittäjä, että sitä on itse hyvin pitkälle vastuussa omasta menetyksestä, vaikka... totta kai... sitä tarvitsee taustajoukkoja ja muuta. Kaikki tämmöinen vapaus, vastuu ja nämä asiat ovat hyvin samanlaisia niin urheilussa kuin yrittäjyydessä, että sinällään se huippu-urheilu on hyvä koulu yrittäjyyteen.”

Harri uskoo, että pitkäaikainen huippu-urheilijan ammatti, joka todennäköisesti sisältää väkisininkin niitä ylä- ja alamäkiä, antaa hyvät eväät yrittäjäksi ryhtymiselle. Sitä ei tavallaan pelkää ottaa vastuuta omista tekemisistä ja saa edelleen vapaasti toimia omien ehtojen ja tavoitteiden mukaisesti. Yrittäjäksi ryhtyminen on ehkä luonnollisin vaihtoehto, jopa suurin jatkumo urheilu-uralle, jos haluaa täyttää urheilun jättämää aukkoa samalla intohimolla, kuin urheilu-uralla. Harri valmistautui urheilu-uran jälkeiseen elämään pitämällä opiskelupaikkaa odottamassa urheilu-uran jälkeistä elämää. Urheilu-uran aikana Harri ei ehtinyt opintoja juurikaan suorittamaan. Urheilu oli siinä vaiheessa täysin ykkössijalla. Oli kuitenkin hyvä olla myös muutakin oljenkortta, johon tarttua, mikäli hänen urheilu-ura syystä tai toisesta yhtäkkiä loppuisi. Opiskelupaikan hankkiminen antoi Harrille tiettyä henkistä turvaa myös kilpailemiseen ja Harri kertookin asiasta seuraavasti:

”Se on sitten siinä kilpailutilanteessakin vahvuus, että pystyy rennosti suhtautumaan tiukassa tilanteessa siihen kilpailusuoritukseen. Oma elämä ei ole

kiinni siitä voitatko sinä sen kilpailun vai oletko viimeinen? Silloin voi rennon iloisesti suhtautua siihen itse suoritukseenkin. Eikä sillä sijoituksella ole loppupeleissä kovin suurtakaan merkitystä siihen elämänlaatuun kokonaisuutena... että se on kiva porkkana tai mukavaa plussaa, jos on siellä kärjessä sitten lopputuloksissa.”

Luonnollisesti talvilajien edustajana lukuvuosi sijoittuu juuri siihen pahimpaan harjoittelu- ja kilpailukauteen, joten muutamia kursseja Harri suoritti kesällä ja syksyllä mielen virkistykseksi. Urheilu-uralla siis urheiltiin ja opiskelut hän aloitti toden teolla vasta urheilu-uran jälkeen. Jotkut urheilijat ehtivät niitä opintoja tehdä urheilu-uran aikanakin, mutta Harrin lajissa se ei ole mahdollista, koska harjoitteluolosuhteetkin ovat aivan jossain muualla kuin Suomessa ja kisatkin ovat pääsääntöisesti ulkomailla. Keskimäärin 200 vuorokautta reissupäiviä vuodessa menee ihan työstä. Sitten kun Harrilla oli jo yritys perustettuna urheilu-uran aikana, niin sekin työllisti häntä jonkin verran aika ajoin. Oli järkevää pyöräyttää sponsoritulot ja palkintorahat oman yrityksen kautta sekä huolehtia taloudellisista asioista, kuten yksityisyrittäjä konsanaan. Yrittäjyydestä on ollut kuitenkin hänelle suuri apu urasiirtymässä. Harri kertoo valmistautumisestaan urasiirtymään seuraavasti:

”...tietyt valinnat aikanaan, että on perustanut yhtiön, kun tuntui, että se tukee myös minun urheilijauraa ja olen hankkinut opiskelupaikan... että ne ovat ne kaksi asiaa millä tavalla olen valmistautunut siinä urheilu-uran ohella.”

Oman yrityksen, yhteistyökumppaneiden ja muun kontaktiverkoston luominen urheilu-uran aikana oli Harrille ensisijaisen tärkeää. Olihan hän markkinoinut itseään sisään yhteistyökumppaniyrityksiin ammattuurheilijana, omana itsenään ja näin ollen jättänyt käyntikortin sekä hyvät suhteet myös urheilu-uran jälkeistä yrittäjyyttä ajatellen. Kyllä se oli Harrille yhdenlaista valmistautumista urasiirtymään ja hän tiedosti sen jo hyvissä ajoin, että näistä kontakteista voi olla hyötyä tulevaisuudessakin, ei pelkästään urheilu-uran aikana. Urheilu-uran aikana hyvin hoidetut yhteistyökuviot ovat selkeästi poikineet hänelle töitä myös urheilu-uran jälkeen. Toisaalta hän on huomannut urheilu-uran jälkeen,

tehdessään yhteistyötä urheilu-uran aikaisten sidosryhmien kanssa, että odotukset ovat edelleen korkealla:

”He odottavat myös sitä huippusuoritusta työelämässä, aivan kuten he odottivat urheilu-urani aikana.”

Harri kokee, että urheilijaminä on vahvasti läsnä edelleenkin hänen tehdessään töitä eri projekteissa oman yrityksensä kautta. Jotenkin se urheilijan identiteetti ja tietty palo tehdä työtä yrittäjänä on säilynyt ikään kuin perintönä sieltä urheiluajalta. Harri kävi urheilu-uran jälkeen myös esimiesvalmennuksessa, josta hän toteaa:

”Yksi haaste, mikä varmasti tulee huippu-urheilijoilla vastaan, on se, että kun huippu-urheilussa on tavoitteet tosi korkealla. Sitten omat odotukset ja muittenkin odotukset ovat se, että on maailman paras... sitä on koko ajan suurennuslasin alla sen asian osalta, niin työelämässä sitä tekee samalla ajatuksella töitä, mikä helposti jää päälle, että koko ajan yrittää suoriutua ja sen kyllä huomasi, ettei se välttämättä istu, ainakaan kovin konservatiiviseen yritystyöskentelykulttuuriin.”

Harri koki kyseisen organisaation olevan niin jäykkä, että eteneminen, halu kehittyä ja tehdä asioita ääri rajoilla, jopa sen ylittävä suoritus ei ollut samassa linjassa kyseisen organisaation tavoitteiden kanssa. Harri päätti aloittaa työt omassa yrityksessään. Jotenkin se semmoinen kilpailuvietti ei ollut vielä kukaan ole sammunut ja hän kokee, että tavoitteet tulee saavuttaa satakymmenprosenttisesti. Välillä tuntuu, ettei sekään riitä, vaan hän hakemalla hakee muista erottautumista ja jopa sitä aivan äärimmäistä huipputulosta. Harrin mielestä on kiva kertoa asiakkaille, että me ylitimme tavoitteet. Kyllä hän edelleenkin pyrkii kuvailemaan asiakkaille tavoitteellisuutta ja muuta, ikään kuin urheilutermein. Harri ei suoranaisesti puhu omasta urheilu-urasta, vaan lainaa urheilun kontekstia ja yhdistää sen tarpeiden mukaisesti vahvistamaan omaa sanomaansa eri projektien yhteydessä. Hän kertoo asiasta seuraavasti:

”Minä kerron ne tavoitteet urheilun kautta... minä en omaa urheilu-uraa varsinaisesti käytä siinä pelkästään... niin just nämä niin kuin intohimo ja tavoitteiden ylittäminen, työn tekeminen, ne ovat sellaisia avainjuttuja, jolla synnytetään meidän asiakkaille luottamus siitä, että me ollaan sitouduttu tekemään töitä tavoitteiden eteen.”

5.1.3 Huippu-urheilijamainen kilpailu jatkuu, mutta eri kontekstissa

Harrin huippu-urheilijaminä on edelleen sillä tavalla vahvasti näkyvää, että urheiluun liittyvät projektit ovat edelleenkin hänelle niitä mielekkäimpiä ja tärkeimpiä. Niissä pääsee yhdistämään saman intohimon ja työnteon kuin urheilu-uralla, vaikkakin eri kontekstissa. Toisaalta Harrin mielestä on mielenkiintoista tarkastella urheilua toisin silmin. Mielekkääksi työnteon tekee se, että Harri pystyy vaikuttamaan urheiluun liittyviin asioihin urheilun sen kokemuksen kautta, mitä hänelle on kertynyt oman urheilu-uran aikana. Hän pystyy peilaamaan etenkin niitä epäkohtia, joita hän koki urheilu-uran aikana ja pyrkii vaikuttamaan todettuihin epäkohtiin. Ylipäättään yrittäjänä on mahdollista saavuttaa menestystä paremmin kuin toisen palveluksessa. Hän saa tehdä asioita oman intohimon mukaan vapaasti ja sitä on todellakin itse vastuussa lopputuloksesta, kuten ammattiurheilijanakin toimiessa. Yksilölajeissa yksityisyrittäjyys korostuu enemmän jo siinä, että urheilija on loppu viimeksi vastuussa vain itsestään ja siinä on väkisinkin tottunut ottamaan selvää asioista. Harri ajattelee, että yrittäjänä pääsee halutessaan paikkaamaan myös sitä urheilu-uran jättämää aukkoa ja tekemään asioita samalla sykkeellä kuin urheilu-uran aikana. Hän ei ole koskaan tottunut sellaiseen kahdeksasta neljään toimistotyörytmiin ja kokee, että yrittäjänä toimiminen on hyvin saman tyylistä, kokonaisvaltaista toimintaa kuin urheilijan ammattia harjoitettaessa.

Lisäksi Harri on tottunut urheilu-urallaan siihen, että vapaapäiviä ei ole. Arkenakin kilpaillaan harjoittelun laadusta muiden kanssa. Urheilija, joka onnistuu toteuttamaan hyvän harjoittelukauden, omaa hyvät mahdollisuudet kilpailuissa menestymiseen. Tavallaanhan Harri yrittäjänäkin kilpailee muita saman toimialan toimijoita vastaan. Kuka kehittää tai myy parhaimmat tuotteet tai palvelut tietyllä

toimialalla? Harri hyödyntää edelleenkin urheilijataustaa ja sen luomaa julkisuusarvoa, vaikka hän ei varsinaisesti hae julkisuutta, mutta se arvo, jonka hän on luonut urallaan, vaikuttaa edelleen työtehtäviin positiivisesti. Sitä hän ei ehkä tietoisesti tee, mutta luonnollisesti se urheilijan identiteetti on ja pysyy vahvasti ainakin hänen alitajunnassaan. Miksipä Harri ei sitä toisaalta hyödyntäisi myös taloudellisessa mielessä, koska omaa elantoahan hän on yrittäjyyden kautta hankkimassa. Oman työkokemuksen myötä Harri on kokenut, että urheilijoita pidetään hyvinä työntekijöinä, oli siten yrittäjänä tai palkkatyössä toisen palveluksessa, vaikka ei olisikaan ollut ihan yhtä kovalla tasolla, kuin on itse ollut.

”Työelämässä arvostetaan juuri niitä samoja ominaisuuksia, kuten huippu-urheilussakin: periksi antamattomuutta, pitkäjänteisyyttä, ajankäyttötaitoja ja yleisesti motivoituneisuutta”, sanoo Harri. Lisäksi hän lisää, että *”tokihan niitä poikkeuksia urheilijoissakin on ja niitä epäonnistuneita esimerkkejäkin urheilijoiden urasiirtymistä löytyy niin kotimaasta kuin ulkomailtakin.”*

5.1.4 Tavoitteita ja haasteita pitää olla edelleen

Harrin siirtymä urheilu-uralta työelämään on sujunut hyvin. Hänen oma yrityksensä on auttanut siinä ja mikä tärkeintä, niin hänellä oli taloudellisesti mahdollista jatkaa yrittäjänä, kun oli jäänyt jotain säästöön urheilu-uran varrelta. Harri kertoo hänellä olleen valinnanvaraa uravaihtoehtoja punnitessaan:

”Itsellä, kun oli menestyksekkäs urheilu-ura, pystyi säästämään niistä tuloista jonkin verran... että on ollut säästöjä, kun on lopettanut. Silleen on ollut enemmän valinnan varaa siinä, mitä lähtee tekemään, kun raha edellä lähdetään tekemään päätöstä siitä työpaikasta, niin mulla on ollut rohkeutta lähteä yrittäjänä tekemään töitä”.

Toisaalta se on myös mahdollistanut työelämään siirtymisen ikään kuin omilla ehdoilla. Harri ei ole tavallaan ollut muiden armoilla uudelleen työllistymisen kanssa. Hän on jatkanut kuvainnollisesti siitä, mihin hän urheilu-urallaan jäi.

Harrikin kokeili työntekoa myös palkansaajana, mutta koki sen liian rajoittuneeksi. Hän ei päässyt tekemään asioita omin ehdoin ja vapaasti. Harrin mielestä tavoitteita ja haasteita pitää olla. Toisaalta sen on myös oltava jossain määrin mitattavissa, aivan kuten työn tulokset olivat urheiltaessakin. Tulokset eivät tosin ole tuloslistan muodossa luettavissa, mutta muuten on nähtävissä, onnistuiko hän projektissaan vai ei. Yrittäjänä Harri on huomannut kuitenkin sen, että mikään ei ole pysyvää ja muutoksia on tehtävä nopeastikin tarvittaessa nopeastikin. Hänen yrityksensä on ollut jo tähän mennessä usealla toimialalla mukana. Hän on myös rohkeasti uskaltanut kyseenalaistaa omaa toimintaansa ja tehnyt tarvittavia muutoksia. Harri kokee, että siinäkin näkyy sellainen urheilu-uran ja urheilijaidentiteetin tuoma ennakkoluulottomuus ja uskallus kokeilla jotain muuta, jos homma ei niin sanotusti toimi. Kaiken kaikkiaan Harrin tulevaisuus yrittäjänä näyttää hyvältä ja uusia mielenkiintoisia projekteja on tulossa. Yrittäjyys on ainoa vaihtoehto hänen urallaan myös jatkossa.

5.2 Pirkko Parhaansatekijän tarina

5.2.1 Elämä on muutakin kuin urheilua

Pirkko Parhaansatekijä on ollut erittäin kovan tason urheilija kansainvälisesti. Hän on saavuttanut useita arvokisamitaleja ja muuta menestystä pitkällä ajanjaksolla. Häntä voidaan kutsua kestmeneistyjäksi. Pirkko on kilpaillut pienessä marginaalilajissa, joka ei välttämättä ole niitä lajeja, joka nauttii suurta kansan suosiota. Myös median kiinnostus Pirkon lajia kohtaan on hänen erinomaisesta kansainvälisestä menestyksestä huolimatta vähäisempää. Hänen lajinsa ei ole koskaan saavuttanut kansallisurheilun asemaa Suomessa. Hän on joskus jopa joutunut tekemään töitä julkisuuden eteen, jotta sponsorit pysyisivät tyytyväisinä ja elintärkeät yhteistyösopimukset jatkuisivat myös tulevaisuudessa. Pirkolle oli hyvin varhaisessa vaiheessa selvää, että urheilemalla ei eläkerahoja tienaa, että elämässä pitää todellakin tehdä jotain muutakin kuin pelkästään urheilla.

”Vaikka itse elätti itseään ammattiurheilijana 4–5 vuotta, niin oli kuitenkin alusta asti selvää, ettei tällä eläkerahoja tienaa, ja pitää hommata ammatti.”

Halutessaan hän on voinut toimia urheilijana erittäin vähällä julkisuudella ja Pirkko onkin pystynyt hyvin määrittelemään, minkä verran hän haluaa tuoda itseään esille julkisuudessa. Hänen julkisuuskuvasa urheilijana ei ole niin vahva kuin Harri Huipputuloksen. Siinä ei ole mitään huonompaa tai negatiivista. Harri on vain yksinkertaisesti isompi tähti kuin Pirkko. Pirkko kertoo, että urheilijaidentiteetin rakentuminen on lähtenyt syntymään jo sieltä lapsuusajoista alkaen. Pirkko sanoo, että hänen urheilijaidentiteetti on ikään kuin kasvanut sen urheilemisen ohella. Hän kertoo asiasta omin sanoin seuraavasti:

”Sanotaan näin, alun perin on päätyneet siihen urheilulajiin, missä olin, niin varmasti ihan siitä, että aidosti tykkäsi siitä mitä teki eli se lajin harrastaminen ja se ilo, nautinto mitä sai siitä itse liikunnallisesta suorituksesta. Minä en kokenut loppujen lopuksi sitä silloin urheilun alkuvaiheessakaan, että minusta tulee joku Olympiavoittaja tai maailmanmestari ja minä haluan loistaa jossakin parrasvaloissa ja olla tuttu ihmisille...”

Pirkko toteaa myös, että jos olisi saanut valita urheilun ilman julkisuutta, hän olisi valinnut sen vaihtoehdon. Pirkko pyrki tekemään aktiivisesti irtiotoja urheilijaidentiteetistä jo urheilu-uran aikana. Tämä näkyy muun muassa siinä, että Pirkko on opiskellut tutkintoaan hyvin pitkälle urheilun ohella. Hän kokee, että opiskelu antaa hyvää vastapainoa urheilulle. Opiskelun ja muiden harrastusten kautta hänen on ollut mahdollista vaihtaa urheilijan rooliaan muiden sosiaalisten yhteisöjen jäseneksi. Hän on siis kokenut tarpeelliseksi jo urheilu-uran aikana irtautua aika ajoin urheilijaidentiteetistään. Pirkolla on myös urheilun ulkopuolisia kaveripiirejä ja hän harrastaa monipuolisesti muitakin aktiviteetteja, joten voisi sanoa, että Pirkolla on monta rautaa tulessa tulevaisuutta ajatellen. Hän ei varmasti olisi jäänyt tyhjän päälle edes urheilu-uran äkillisen loppumisen johdosta. Hänen urasiirtymänsä valmistelu on tavallaan joka vuosi ajankohtainen, koska hän pohtii urheilu-uran jatkumista kerran vuodessa kilpailukauden päätyttyä. Pirkko on valmistautunut urheilu-uran loppumiseen ja

lopulliseen siirtymään työelämään tekemällä korkeakoulututkintoaan mahdollisimman valmiiksi, jotta työnhaku voisi alkaa nopealla aikataululla valmistumisen jälkeen.

”Se on laiskuutta, jos ei ehdi urheilu-uralla opiskelemaan”, toteaa Pirkko opiskelusta.

Hänellä ei ole Harrin tapaan vaihtoehtoa jatkaa yrittäjänä, koska hänellä on erilaiset tavoitteet urheilu-uran jälkeiselle työelämälle. Hän tiedostaa sen, että aikaa ei ole hukattavissa enää yhtään, koska hän on muutenkin keskivertoa iäkkäämpi työnhakija. Muilla hänen ikäisillä työnhakijoilla on jo todennäköisesti viidestä kymmeneen vuoteen työkokemusta haettavina olevista tehtävistä. Urasiirtymään valmistautumisessa hän ei enää turvaudu yhtä paljon urheilu-uraansa kuten Harri. Pirkko tavoittelee enemmän normaalin kansalaisen asemaa, jolla on säännölliset tulot, lakisääteiset lomat, viikonloppuvapaat ja ennen kaikkea sosiaaliturva. Urheillessaan hän on kokenut olevansa yhteiskunnan ulkopuolinen yksilö:

”Huippu-urheilijana sinulla ei ole sellaista paikkaa siinä yhteiskunnassa... että olet ikään kuin yhteiskunnan ulkopuolella ja vähän niin kuin tukiverkkojen ulkopuolella ja vähän niin kuin erikoistapaus... outo lintu...”

Ulkoiset ja julkiset odotukset eivät kohdistu enää Pirkon tekemiseen urheilu-uran jälkeen, vaan melkein pä ainoa taho, joka on kiinnostunut Pirkon työn tuloksesta, on hänen työnantajansa ja Pirkko itse. Pirkon urheilu-uran lopettaminen on useamman vuoden prosessi. Hänen uransa ei loppunut äkkinäisesti loukkaantumisen tai jonkin muun sellaisen syyn seurauksena. Pirkko on tehnyt pikkuhiljaa tutkintoaan valmiiksi urheilu-uransa viimeisten vuosien aikana. Hän on suorittanut kursseja, joita on ollut mahdollista tehdä ilman paikallaolopakkoa. Tämä on tarkoittanut loppukevään, kesän ja alkusyksyn kurssitarjonnan hyödyntämistä. Hän on jossain määrin viivytännyt urheilu-uran loppumista ja tehnyt urheilu-uransa loppuvaiheessa enemmän töitä koulun kanssa kuin urheilu-uransa alussa. Uran jälkeen loput kurssit tai lopputyö on tehty nopealla syklillä

valmiiksi. Lisäksi Pirkko toteaa, että *”olisin todennäköisesti saanut tutkintoni suoritettua loppuun jo urheilu-uran aikana, jos koulutusjärjestelmä olisi ollut hieman joustavampi poissaolojen suhteen”*. Häntä ei välttämättä kiinnosta oman urheilulajinsa parissa työskentely, koska se työ olisi lähinnä valmennuksen parissa. Muita työtehtäviä on näissä harrastajamääriltään pienissä lajeissa hyvin rajallisesti. Jotain muuta oli tehtävä, kuin jäädä urheilun pariin luomaan uutta uraa.

5.2.2 Työnhaun haasteellisuus

Pirkko joutuu kuitenkin muiden päätöksenteon armoille työnhaun yhteydessä. Hän tekee todella aktiivisesti töitä työllistyäkseen, ja kokee työnhaun erittäin haasteelliseksi. Hän kertoo seuraavasti työnhaun kestosta:

”Jos laskee siitä, että milloin otin ne paperit ulos, niin siinä meni se 7–8 kuukautta, kun sain sen ensimmäisen työpaikan.”

Pirkko on valmistautunut työhaastatteluihin hyvin ja hän osaa yhdistää urheilu-uralta kertyneitä ja opittuja ominaisuuksia sekä liittää niitä työkokemuksen kaltaisiksi kokemuksiksi. Hän on taitava kertomaan ja kuvailemaan niitä ominaisuuksia, joita voidaan rinnastaa konkreettiseen työkokemukseen, vaikka sitä ”oikeaa työkokemusta” ei olekaan tai sitä on vähän. Pirkolla on aluksi ajatus, että kyllä se urheilu-ura ja sen tuoma kokemus on eduksi työnhakuun lähtiessä. Hän on saanut hieman opastusta sekä sparrausta CV:n ja työhakemusten kirjoittamiseen. Työnhaun edetessä hänen urheilijaidentiteettinsä saa hieman kolhuja. Työhaastatteluissa käy ilmi, että työtehtävän saamiseksi Pirkko tarvitsee konkreettista työkokemusta haettavasta työtehtävästä ja urheilu-uraa käsitellään lähinnä keskustelun avaajana tai small talk -tyyppisenä sivujuonteena:

”...sitten alettiin puhumaan siitä varsinaisesta tehtävästä, mitä olin hakemassa ja siinä yhteydessä ei tullut minkäänlaisia viittauksia urheiluun, eikä mitään sellaisia kysymyksiä, että haastattelijasta olisi tullut esille, että se olisi jollakin tavalla

osannut rinnastaa sitä urheilua ja urheilijan ominaisuuksia siihen haettavaan tehtävään.”

Pirkko kävi useissa haastatteluissa ja koki, että haastatteluihin pääsi, jos jollain tavalla nimi oli tuttu rekrytoijille, mutta työkokemuksen puutteeseen kaatuivat useimmat yritykset. Edes yritykset työllistyä niin sanotusti sportin pariin ei johtanut toivottuun lopputulokseen:

”Ajattelin, että se on tuollaiseen firmaan vahvuus, että on urheilutaustaa, mutta jotenkin niissä näin sen, yllättävää kyllä, että jotkut työnantajat saattavat pitää sitä riskinä, että ei ole sitä normaalia työkokemusta.”

Erinäisten vaiheiden jälkeen Pirkko on kuitenkin työllistynyt sellaiseen työhön, josta hän pitää ja jossa pääsee tekemään merkityksellistä ja tavoitteellista työtä. Hän on päätenyt työhönsä erittäin aktiivisen ja sitkeän työnhaun tuloksena. Pirkon ensimmäinen työpaikka ei ollut kuitenkaan kovin pitkäkestoinen. Työpaikka vaihtui jo ensimmäisen vuoden jälkeen. Pirkko pitää *”siististä toimistotyöstä, jossa ei ammatikseen tarvitse olla ulkona ja palella kokopäivätoimisesti.”* Vaikka hän on urheilijana työskennellyt ulkoilmassa ja hyvin epäsäännöllisen elämän rytmin säestyksellä, silti hänen tavoitteena on normaali arki: säännöllinen palkka, lakisääteiset lomapäivät, sosiaaliturva sekä muita sellaisia asioita, jotka eivät ole itsestään selvyyksiä urheilijan ammattia harjoitettaessa. Tavallisen kansalasisien aseman tavoittelu ilmentää hyvin Pirkon urheilijaidentiteetin näkymättömyyttä.

Huolimatta siitä, että Pirkko on yksilölajien edustaja, hän ei ole toiminut kuitenkaan urheilu-uran aikana ilman joukkuetta. Yksilöurheilukin on tiiminä toimimista. Vaikka urheilija olisikin ilman suurempaa harjoitusryhmää, silti hänellä yleensä on tiimi taustalla. Tekninen valmentaja, henkinen valmentaja, fyysisen suorituskyvyn valmentaja, hieroja tai fysioterapeutti, manageri tai asioiden hoitaja, maajoukkuevalmentaja, tukijoukot, kuten perhe ja muita sidosryhmien edustajia. Yksilöurheilu kuulostaa sivullisen korvaan hyvin yksinäiseltä puurtamiselta, mutta yksilölajien huippu-urheilijoillakin on tiimi toiminnan

taustalla. Menestymisen takaamiseksi, myös tiimin pitää toimia. Usein talvilajeissa matkustetaan paljon kalenterivuoden aikana. Parhaimmillaan Pirkkokin on ollut 200 päivää vuodesta reissun päällä. Matkassa on vielä joukkuekavereitakin, joiden kanssa kannattaa puhaltaa yhteen hiileen, jotta yhteishenki pysyisi hyvänä ja kaikilla olisi hyvät edellytykset tehdä tulosta harjoituksissa ja kilpailuissa. Pirkko kokee myös tietyllä tavalla urasiirtymän jälkeisen työelämän olevan saman tapaista urheilu-uran aikaisen työnteon kanssa:

”... en tiedä... samanlaista kuin urheilussakin... joukkueen kanssa pyörittiin maailmalla ja ihmisten kanssa oltiin tekemisissä. Vaikka nyt tekee eri hommia, niin samalla lailla ihmisten kanssa työskentelyä, tietenkin vähän tiiviimmin nykyään. Tuo oli kuitenkin yksilöurheilua, ja helvetin kilpailuhenkinen porukka urheilussa verrattuna näihin normaaleihin työyhteisöihin... eli selvästi eri henkinen porukka.”

Pirkko lisääkin vielä edelliseen, että pahin kunnianhimo on urheilu-uran myötä tyydytetty, eikä työelämässä kilpailla enää toisten yksilöiden kanssa. Hän kokee olevansa yksi muiden työntekijöiden joukossa ja hän on pidetty työkaveri ja tiimipeluri. Hän kokee olevansa innostumista nostattava työntekijä. Mitä tulee vielä urheilemiseen ja harrastustoimintaan, niin Pirkko haluaa kuitenkin edelleen vaikuttaa urheilussa omalla toiminnallaan vapaaehtois pohjaisesti. Hän on mukana urheiluun liittyvissä luottamustehtävissä erinäisissä valiokunnissa. Huolimatta hieman näkymättömämmästä urheilijaidentiteetistä, Pirkko kuitenkin haluaa vaikuttaa ja tehdä parhaansa urheilijoiden olojen parantamiseksi Suomessa. Hän jopa hieman kritisoi myös Suomen urheilujärjestelmää ja urheilemisen arvostusta. Pirkko kertoo, miten Saksassa isot yritykset palkkaavat mielellään urheilijoita töihin, koska siellä yritys elämä arvostaa urheilijoiden motivoituneisuutta sekä muita urheilussa vaadittavia taitoja. *”Tämän kaltainen käytäntö Suomesta puuttuu”*, lisää Pirkko. Hän kommentoi vielä suomalaisen urheilijan yhteiskunnallista asemaa ja toteaa seuraavaa:

”Toisaalta olen nähnyt urheilijoita, jotka ovat ikään kuin lainsuojattomia. He eivät ole normikansalaisen sosiaaliturvan piirissä.”

Huippu-urheilija, joka ei ole ihan maailman terävimmässä kärjessä, ei välttämättä tienaa mitään, jos sponsoriasiat eivät ole kunnossa. Toisaalta häntä ei myöskään luokitella työttömäksi. Koska hän urheilee, sosiaalivirkailijat olettavat, että kyllä urheilusta saa rahaa, jos hän on maajoukkueessa tai vastaavalla tasolla urheilussa. Lopuksi Pirkko neuvoo oman kokemuksensa pohjalta nuorempia urheilijoita vielä parempaan urheilu-uran jälkeiseen työelämään valmistautumiseen:

”Urheilijoiden olisi hyvä käydä tekemässä jotain konkreettista työharjoittelua, vaikka edes jotain perusduunia urheilu-uran aikana, koska jotenkin tuntuu, että sekin työkokemus on parempi kuin pelkkä urheilu-ura työtä haettaessa urheilu-uran jälkeen”. Lopuksi Pirkko vielä lisää, että ”pelkkä urheilu-ura vaan ei näytä hyvältä CV:ssä”.

5.2.3 Sitkeys palkitaan

Pirkko kokee, että entisen huippu-urheilijan statuksella ei ole juurikaan merkitystä itse työuralla. Hän ei ainakaan tuo sitä itse aktiivisesti esille. Tilanteissa, joissa työtehtävät edes jossain määrin liittyvät urheilun toimialalle, siitä voi kuitenkin olla hyötyä. Pirkon työssä osa yhteistyökumppaneista on urheilun toimialalta ja hän toteaa, että kyllä se näissä neuvotteluissa on selkeä vahvuus, että on urheilijatausta. Hän ei kuitenkaan pyri olemaan millään tavalla liian riippuvainen entisen huippu-urheilijan statuksesta ja sanoo asiasta näin:

”En minä ole sitä halunnut missään nimessä peitellä, mutta en minä ole halunnut sitä myöskään liikaa korostaa, koska se voi kääntyä itseä vastaan...”

Pirkko on siis aavistuksen varovainen urheilijaidentiteettinsä kanssa ja ajattelee, että urheilumaineella ei voi ratsastaa työelämässä liikaa. Vain sillä on merkitystä, miten hyvin työtehtävissä onnistuu.

”Kyllä se urheilijaidentiteetti jää sen toimiston ovien ulkopuolelle”, toteaa Pirkko loppuun.

Pirkolle ei kuitenkaan vähentyneestä kilpailuvietistä huolimatta riitä minimipanos palkkatyössä, vaan hän haluaa, että työ tulee hoidettua hyvin, asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Pirkon siirtyminen urheilu-uralta työelämään sujuu kaiken kaikkiaan hyvin. Työnhaun haasteellisuus näkyy siinä ensimmäisen työpaikan metsästämisessä, mutta sen jälkeen työelämä maistuu ja tuntuu mielekkäältä.

”Tykkäsin siitä ja sehän oli tavallaan sellainen työpaikka, että urheilijataustalla, kun on tottunut siihen, että on jotain tavoitteita. Tietyllä tavalla suorittamista, niin siinäkin sai sellaisia onnistumisen kokemuksia, siinä työssä”.

Pirkko kokee pienoista urheilijaidentiteetin heikentymistä juuri työnhakuvaiheessa. Hänen mielestä aikaisempaa, ensimmäistä uraa ei arvostetakaan, kuten hän oli ehkä alun perin olettanut. Hän ei pystykään itse päättämään asioista, kuten urheilijana, vaan hänen uransa eteneminen on muiden päätettävissä. Loppujen lopuksi työnantaja pitää Pirkkoa hyvänä työntekijänä ja hän on tyytyväinen onnistuneeseen rekrytointiin, vaikkakin se oli joidenkin mielestä suuri riski ottaa niin vähän työkokemusta omaava työntekijä yritykseen töihin. Valintakriteerinä oli pakko käyttää sitä, että työnantaja näki Pirkossa sopivan tyyppin ja potentiaalinen kyseiseen tehtävään, sekä sitä mielenkiintoista tarinaa, joka taustoitti Pirkon matkaa sieltä urheiluajoista aina yrityksen toimistoon, työpaikkahaastatteluun asti.

6 Teemakartan konstruoiminen

Tässä luvussa esittelen empiirisen analyysini tuloksia, joiden pohjalta edellisessä luvussa esitetyt huippu-urheilijoiden uratarinat ovat syntyneet. Lukuisten aineiston luentojen jälkeen oleelliseksi näkökulmaksi tutkimukseni kannalta nousi kysymys siitä, millaisena urheilijaidentiteetti näyttäytyy huippu-urheilijoiden urasiirtymiä koskevissa tarinoissa? Lähtökohtaisena oletuksena minulla oli se, että kaikilla haastatelluilla huippu-urheilijoilla urheilijaidentiteetti on yhtä vahvana läsnä heidän minuuksiaan. Suuresta teemamassasta lähdin rajaamaan pois kaikki sellaiset teemat, joilla ei ollut merkitystä tutkimusongelman kannalta. Jäljelle jäivät siis teemat, joissa urasiirtymän ja urheilijaidentiteetin välinen suhde oli läsnä tavalla tai toisella. Teemoja aineiston analyysin yhteydessä löytyi yhteensä neljä, joista ensimmäinen käsittelee urasiirtymään valmistautumista, toinen urasiirtymään liittyviä tavoitteita, kolmas siirtymisen tapaa ja neljäs urasiirtymän lopputulosta. Lukuisten aineiston luentojen ja pitkän pohdinnan jälkeen päädyin määrittämään urheilijaidentiteetin huippu-urheilijoiden uratarinoissa näkyväksi/näkymättömäksi. Tämän pohjalta syntyi kaksi erilaista uratarinaa, joista ensimmäisessä huippu-urheilija päätyy yrittäjäksi ja toisessa palkansaajaksi. Seuraavaksi käyn läpi nämä urasiirtymävaiheet kronologisessa järjestyksessä. Tavoitteenani on tehdä lukijalle näkyväksi miten näkyvä/näkymätön urheilijaidentiteetti tulee esiin Harri Huipputuloksen ja Pirkko Parhaansatekijän tarinoissa.

	Harri Huipputulos (yrittäjä)	Pirkko Parhaansatekijä (palkansaaja)
Urheilijaidentiteetti	Näkyvä	Näkymätön
Miten valmistaudutaan siirtymään?	<ul style="list-style-type: none"> - kouluttautuminen toissijaista - perustaa yrityksen - luo tietoisesti yrityskontakteja 	<ul style="list-style-type: none"> - kouluttautuu urheilun ohella - tiedostaa työelämään siirtymisen haasteellisuuden - luo kontakteja sattumalta
Millaiset tavoitteet siirtymälle?	<ul style="list-style-type: none"> - tavoitteiden ylittäminen, kilpailuvietti korkealla - tavoitteena olla paras - huippu-urheilijamainen työnteko - haluaa erottua muista 	<ul style="list-style-type: none"> - tavoitteiden saavuttaminen, pahin kilpailuvietti tyydytetty - neljäskin sija tyydyttää - haluaa säännöllisen työn, palkan, edut ja sosiaaliturvan - tavoitteena "normikansalaisuus", yksi muiden joukossa
Miten siirrytään?	<ul style="list-style-type: none"> - yrittäjänä, omin ehdoin työelämään - tekee työtä "samalla sykkeellä" kuin urheilu-uralla - hyödyntää urheilu-uraa ja julkisuuskuvaa - itsekeskeisesti - vapauden kokeminen, itselle tärkeät asiat - työskentely ulkoisten paineiden alla - yrittäjyys luonnollisena jatkumona 	<ul style="list-style-type: none"> - palkansaajana, jotain muuta on tehtävä - tekee työtä sopivasti, mutta silti hyvin - on mukana urheilussa vapaaehtoispuolelta - tiimipelaajana - työnantajan alaisuudessa, tekee mitä odotetaan - ainoastaan omat ja työnantajan odotukset - opinnot valmiina - työnhaku haasteellista
Minkälainen on lopputulos?	<ul style="list-style-type: none"> - ei muita vaihtoehtoja, kuin yrittäjyys - monipuolisia ja vaihtelevia projekteja - ulkoinen yrittäjyys 	<ul style="list-style-type: none"> - työelämästä nauttiva palkansaaja - haaveilee yrittäjyydestä - sisäinen yrittäjyys

Kuvio 2: Teemakartta

Sivulla 2 oleva teemakartta on analyysini lopputulema, jonka pohjalta konstruoin Harri Huipputuloksen ja Pirkko Parhaansatekijän uratarinat. Nämä tarinat kuvaavat suomalaisten talvilajien yksilöurheilijoiden uratarinoita heidän sen hetkisen elämänsä suurimman muutoksen edessä, sen aikana ja jälkeen.

6.1 Urasiirtymään valmistautuminen

Kun urheilijat lähtevät rakentamaan ”pakollista” urasiirtymää, on oleellista miettiä, miten siihen valmistaudutaan. Tämän tutkimuksen perusteella suomalainen, talvilajien yksilöurheilija on valmistautunut hyvin urheilu-uran jälkeiseen urasiirtymään. Oleellinen ero yrittäjäurheilijan ja palkansaajaurheilijan urasiirtymään valmistautumisessa on se, että palkansaajaksi siirtyvä urheilija on opiskellut tutkintonsa lähes valmiiksi. Hän olisi tehnyt sen kokonaan valmiiksi jo uran aikana, jos koulutusohjelma olisi ollut joustavampi. Yrittäjäksi päätyneellä ei ole niin paljon aikaa suorittaa opintoja, koska hänellä on urheilu-uran lisäksi yritystoiminta hoidettavanaan. Koulutuspaikka on ollut hänelläkin hyvissä ajoin valmiina, mutta opiskelut ovat siirtyneet urheilu-uran jälkeiseen aikaan.

Oleellinen huomio on myös se, että yrittäjä rakentaa tulevaisuuttaan oman yrityksensä varaan koko siirtymäprosessin ajan urheilu-uraansa vahvasti nojautuen.. Huippu-urheilijuuden on todettu tämänkin tutkimuksen aineiston pohjalta olevan yksityisyrittäjyyttä vastaavaa toimintaa peruseriaatteiltaan ja toimintatavoiltaan. Palkansaajaksi päätyneet ei nojaa niin vahvasti urheilu-uraansa urasiirtymään valmistautuessaan. Osittain johtuen siitä, ettei hänellä ole jäänyt niin hyviä taloudellisia resursseja käyttöönsä urheilu-uransa ajalta kuin yrittäjäksi siirtyneellä. Hän tiedostaa menestyksekkäästä urheilu-urasta ja hyvästä koulutuksesta huolimatta sen epävarmuuden, joka työelämään siirtymiseen liittyy konkreettisen työkokemuksen puuttumisen vuoksi. Hän irtautuu yrittäjäurheilijaa useammin siirtymävaiheessa urheilijan roolista muihin rooleihin, esimerkiksi opiskelijan rooliin, ja suorittaa opintoja hyvällä tahdilla valmiiksi urheilu-uransa ohella. Yrittäjäurheilija luo aktiivisesti kontakteja yritysmaailman edustajiin jo urheilu-uransa aikana. Urasiirtymän jälkeen hän hyötyy näistä kontakteista harjoittaessaan omaa liiketoimintaa . Hän tavallaan sujuvoittaa urasiirtymän

jälkeistä aikaa tukeutumalla vahvasti urheilijaidentiteettiinsä. Huomioitavaa on kuitenkin, että yrittäjäurheilijallakin on huippu-urheilijan identiteetin lisäksi muitakin identiteettejäsekä urheilu-uran aikanaettä sen jälkeen. Kysymys onkin tässä tutkimuksessa siitä, kuinka vahvana urheilijaidentiteetti näyttäytyy tutkimusaineiston perusteella. Palkansaajakin luo verkostoja urheilu-uransa aikana, mutta se ei ole ollut järjestelmällistä kontaktien luontia, vaan enemmänkin sattuman varaisuuteen perustuvaa.

6.2 Ura siirtymän tavoitteet

Tavoitteiden asettelu on aineiston perusteella se vaihe, jossa huippu-urheilija tekee lopullisen ratkaisunsa yrittäjäksi tai palkansaajaksi ryhtymisestä. Yrittäjyyteen päätyneellä tavoitteet ovat hyvinkin yhdensuuntaisia urheilu-uran aikaisten tavoitteiden kanssa. Tavoitteiden saavuttaminen ei välttämättä riitä, vaan ne on ylitettävä. Hyvin tulorientoitunutta toimintaa ja verrattavissa urheilu-uran tavoitteellisuuteen. Parhaimmuuden tavoittelun tarve ei ole tyydytetty, vaan sitä tavoitellaan urasiirtymässä ja myös sen jälkeisessä ajassa. Urheilu-uran jälkeiseltä työelämältä odotetaan huippu-urheilijamaista työuraa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yrittäjä haluaa edelleen ottaa riskejä menestyäkseen eikä hän välttämättä tavoittele sellaista työelämän säännöllisyyttä ja pysyvyyttä kuin palkansaaja tämän tutkimuksen perusteella tavoittelee. Tutkimuksessani yrittäjäksi profiloituneella on myös halu erottua muista, mikä ilmentää osuvasti huippu-urheilijan tavoitteellisuutta. Karrikoidusti ilmaistuna hän haluaa tehdä ”omaa juttua”.

Palkansaajaksi profiloituneella pahin vietti ja intohimo ainaiseen kilpailemiseen on jo tyydytetty. Tavoitteisiin pääseminen riittää ja neljäskin sija on riittävä saavutus työelämässä. Urheilun maailmassa neljäs sija on tunnetusti se maailman huonoin sijoitus. Toki palkansaajakin haluaa tehdä työnsä hyvin. Ei hänkään tyydy minimipanoksen antamiseen, vaikka se saattaisikin riittää työelämässä. Työn mitattavuus ja merkittävyys on hänellekin tärkeää, aivan kuten urheilu-urallakin. Palkansaajan urheilijaidentiteetin olemassolo näkyy aineiston perusteella siinä, että palkansaaja haluaa edetä urallaan myös toisen

palveluksessa. Hän on tottunut asettamaan urheilu-urallaan pitkän aikavälin tavoitteita ja työelämässäänkin hänellä on visio tulevaisuudesta ja lääkkeit siihen, miten sinne edetään. Huippu-urheilijamainen jatkuvan kehittymisen tie jatkuu työelämässäänkin. Huippu-urheilijamainen ote näkyy myös palkansaajan tarinassa, joskin näkymättömämmässä roolissa kuin yrittäjäurheilijalla. Siinä missä yrittäjä tavoittelee urheilu-uran jatkumoa, kilpailun voittamista sekä erottautumista työelämässä, niin palkansaaja tavoittelee hyvän, normaalikansalaisen asemaa yhteiskunnassa. Hän tavoittelee tietynlaista säännöllisyyttä ja turvaa elämälleen, jota urheilu-uralla ei välttämättä ollut. Palkansaaja tavoittelee hyvinkin arkiselta kuulostavia asioita, aivan kuten muutkin yhteiskunnan jäsenet: säännöllistä palkkaa, lakisääteisiä lomia, viikonloppuvapaita ja sosiaaliturvaa. Edellä mainittua jatkuvuuden ja säännöllisen elämän turvaa hän ei päässyt kokemaan ammattiurheilijan ammattia harjoitettaessaan. Huippu-urheilijan ammatti ei ole koko työelämän kestävä virka, eikä edes vakituine työsuhde. Voidaankin puhua määräaikaisesta työtehtävästä, jonka loppumisen määrää joko sattuma tai ikääntyminen. Ei siis ole kovinkaan yllättävää, että osalla tähänkin tutkimukseen osallistuneista henkilöistä on tavoitteena turvallisempi ja säännöllisempi elämä veitsen terällä, epävarmuudessa ja raastavan kilpailun ympäröimänä elämisen sijaan.

6.3 Urasiirtymässä käytetty suoritustekniikka

Tutkimukseni perusteella yrittäjän uralle päätyvä, entinen huippu-urheilija, jatkaa uudessa työelämässään siitä mihin hän urheilu-urallaan jäi. Miten urheilijaidentiteetti tulee esiin yrittäjäurheilijan urasiirtymässä? Yrittäjyyden mahdollisuuden valinnut huippu-urheilija nojaa työnteossa selkeästi samanlaisiin arvoihin ja motiiveihin kuin urheilu-uransakin aikana. Hän rakentaa tulevaisuuttaan työelämässä omin ehdoin, kuten on rakentanut uraansa urheilijanakin. Toisin sanoen hän jatkaa urheilu-uralla alkanutta yritystoimintaansa omilla ehdoilla, tekemällä yrittäjän vapaudella itselleen tärkeitä asioita. Yrittäjyyden kautta hän on työskennellyt myös urheiluun liittyvissä projekteissa ja päässyt myös vaikuttamaan asioihin, jotka ovat hänelle itselleen tärkeitä jo urheilu-uran aikana. Lisäksi liiketoiminnassa on aina kyse

taloudellisen menestymisen tavoittelusta, muutenhan sitä ei olisi järkeä harjoittaa.

Kuten aikaisemmin on käynyt ilmi, yrittäjäksi siirtyvä huippu-urheilija luottaa vahvaan urheilijaidentiteettiinsä ja siirtyy omin ehdoin työelämään. Hän jatkaa samalla sykkeellä kuin urheilu-uralla eli hakemalla huipputulosta. Hänkin tarvitsee sparrausta, esimiesvalmennusta ja lähipiirin kannustusta uuden uran luominsessan heti urheilu-uran loppumisen jälkeen. Koska yrittäjäurheilija on jo kovan luokan tähti Suomen urheilumaailmassa, hänen voisi olettaa saavan palkansaajaa helpommin töitä. Hänet muistetaan myös sääntillisesti hoidetusta urheilu-urasta. Pahempia kupruja tai keltaisen lehdistön otsikoita hänestä ei ole koskaan päästy kirjoittamaan. Hänellä onkin hyvät mahdollisuudet työllistyä sujuvasti oman yritystoiminnan kautta johtuen osittain hänen positiivisestaja hyvin hoidetusta julkisuuskuvastaan. Yhtenä osatekijänä yrittäjän urasiirtymän sujuvuuteensaattaa olla se, että hänellä ei ole niin suurta uhkaa joutua taloudelliseen ahdinkoon urheilu-uran aikana kertyneiden säästöjen myötä. Hän kykenee tekemään urasiirtymää omin ehdoin ilman suurempaa taloudellista huolta.

Palkansaajalla voi olla kiire työllistyä myös taloudellisessa mielessä. Tämä voi aiheuttaa hänelle lisätuskaa urasiirtymävaiheessa. Hän joutuu olemaan nöyrempi palkansaajaksi hakeutuessaan.. Hän myy itsensä sisään yritykseen hyvänä tyyppinä ja hänen menestyksensä riippuu nykyajan organisaatioissa siitä, miten hän sopeutuu eri työryhmiin ja tiimeihin. Tämän tutkimuksen aineistossa palkansaajaksi päätynyt huippu-urheilija on pidetty työkaveri ja hyvä tiimipeluri. Yrittäjäksi ryhtyneeseen huippu-urheilijaan verrattuna hänen täytyy olla jossain määrin vähemmän omaa etua tavoitteleva, onhan hän omalla työllään vastuussa koko tiimin panoksesta. Toki urheilussakin vaaditaan tiimityöskentelyä oli kyseessä sitten yksilö- tai joukkuelaji. Tiimityöskentelyn voisi kuitenkin olettaa korostuvan enemmän joukkuelajeissa. Mielenkiintoinen ristiriita aineistossa on se, että yrittäjäurheilija näyttäisi luovan aktiivisemmin verkostoja eri yritystoimijoihin urheilu-uran aikana. Tästä voisi päätellä, että hän on palkansaajaa parempi tiimipeluri. Siinä missä yrittäjäurheilija hyödyntää

urheilutaastaansa urasiirtymässä myös taloudellisessa mielessä, niin palkansaaja tekee urheiluun liittyvää toimintaa vapaaehtois pohjalta.

Kun yrittäjäurheilija ajattelee urasiirtymän jälkeisen työelämän urheilu-uran jatkumona, niin palkansaaja kokee, että elantonsa turvaamiseksi on tehtävä jotain urheiluun liittymätöntä työtä. Yrittäjäurheilija pystyy määrittelemään mitä hän haluaa tehdä ja tekee myös itselleen tärkeiksi kokemiaan asioita. Palkansaaja tekee puolestaan sen mitä työnantaja ja hän itse toivoo ja odottaa. Näin ollen yrittäjä on enemmän ulkoisten paineiden alla, aivan kuten hän oli urheilu-uransa aikanakin. Muutkin ihmiset ovat kiinnostuneita hänen työnsä lopputuloksesta ja he odottavat urheilusuuritusten kaltaisia huipputuloksia. Palkansaajaan kohdistuvat odotukset ovat lähinnä yrityksen sisältä ja henkilökohtaiselta tasolta kumpuavia. Hänen osaltaan julkinen paine ei ole niin kova. Näistä kaikista edellä mainituista tulkinnoista voimme päätellä yrittäjäurheilijanurheilijaidentiteetin olevan vahvemmin esillä pohdittaessa niitä tapoja, joilla siirtymäprosessia viedään eteenpäin. Toisaalta palkansaajaurheilijan urheilijaidentiteetti voi olla tiedostetusti piilossa, koska urheilu-uraa ei välttämättä koeta positiivisena asiana työn saamisen kannalta. Urheilijaidentiteetti on ja pysyy kuitenkin myös osana palkansaajaksi siirtyvän urheilijan identiteettiä, mutta se joko heikentyy siirtymäprosessin aikana tai sillä ei oletusarvoisesti koeta olevan suurta merkitystä työnhaussa. Tutkimukseni perusteella palkansaajakin haaveilee yrittäjyydestä, jos jokin hyvä liikeidea osuu kohdalle, mutta urheilu-uralla tyydytetyistä kilpailuvietistä ja taloudellisten resurssien puutteesta johtuen, hän ei välttämättä uskalla ottaa yrittäjyyden liittyvää riskiä.

6.4 Urasiirtymän lopputulokset

Tämän tutkimuksen perusteella väitän, että yrittäjäurheilija siirtyy palkansaajaurheilijaa sujuvammin työelämään. Yrittäjällä on selvät sävelet urheilu-uran loppumisen jälkeistä aikaa ajatellen. Hän opiskelee tutkintonsa loppuun tai opiskelee aina kun yrittäjän kiireiltään ehtii. Yrittäjyys tarjoaa hänelle sujuvan jatkumon urheilu-uralta työelämään. Hänellä on mahdollisuus itse vaikuttaa työnsä sisältöön ja tehdä rohkeitakin ratkaisuja yrittäjänä, aivan kuten

urheilu-urallaankin. Yksityisyrittäjänä hän noudattaa tavallaan samanlaista rytmiä kuin urheillessaan. Urheillessa projektit elivät arvokilpailurytmissä, joillain vuoden projekteina, toisilla nelivuotisprojekteina (olympiadin rytmissä). Työelämässäänkin hänen työtehtävänsä ovat hyvin projektiluonteisia. Hän uskaltaa rohkeasti kyseenalaistaa liiketoimintansa toimivuutta ja kannattavuutta sekä tehdä näiden perusteella tarvittavia muutoksia. Hänen yrityksensä on ollut tähän mennessä usealla toimialalla mukana. Urheilijayrittäjä kokeesiirtymisen yrittäjäksi suoraan urheilu-uran jälkeen, ilman turhaa taukoa tai välivuosia, hyväksi ratkaisuksi. Siirtymän onnistumisen kannalta hänelle oli suuri etu siitä, että hän pystyi hyödyntämään urheilu-uran aikaisia yhteistyökumppanuuksia myös työelämän puolella. Hyvä urheilu-uran julkisuuskuva on lisännyt myös urheilun aikaisten, ulkopuolisten sidosryhmien kiinnostusta tehdä yhteistyötä hänen kanssaan. Kiteytettynä voisi tämän tutkimuksen perusteella todeta, että hyvä urheilumenestys, hyvä taloudellinen asema ja hyvin hoidettu julkisuuskuva yhdistettynä yrittäjyyteen antavat hyvät edellytykset huippu-urheilijoiden onnistuneeseen siirtymään urheilu-uralta työelämään..

Palkansaajayrittäjällä siirtymä sujuu siihen asti erittäin hyvin, kunnes hän siirtyy työmarkkinoille työnhakijaksi. Hän saa opintonsa nopealla aikataululla valmiiksi ja pääsee aloittamaan aktiivisen työnhaun. Palkansaajalla on paine saada opiskelut nopeasti kasaan, koska hänen urasiirtymänsä tavoitteena on ulkopuolisen työnantajan palvelukseen hakeutuminen. Palkansaajayrittäjän työnhaku osoittautuu haasteelliseksi, erityisesti ensimmäisen työpaikan saaminen. Tämän tutkimuksen perusteella ensimmäisen työpaikan saamiseen menee palkansaajaksi päätyneellä huippu-urheilijalla muutamasta kuukaudesta aina kahdeksaan kuukauteen asti. Ongelmaksi muodostuu haettuihin tehtäviin vaaditun konkreettisen työkokemuksen puute ja rekrytoijien haluttomuus tehdä riskirekrytointia. Lähtökohtaisesti palkansaajakin lähtee hakemaan töitä vahvalla urheilijaminällä varustettuna, mutta kokee sen laskevan työnhaun realiteettien paljastuessa. Hän kyllä osaa tuoda urheilu-uran tuomia hyviä puolia esiin työhakemuksissa ja ansioluettelossa, mutta jotenkin ne eivät vaan lyö läpi työhaastatteluvaiheessa. Urheilu-uraan ei suhtauduta vakavasti haastattelutilanteissa siinä mielessä, että se ei korvaa konkreettista

työkokemusta. Palkansaaja kokee, että tehtäväkohtaisen, konkreettisen työkokemuksen puute on suuri haitta työnhakuprosessissa. Urheilu-ura ei ennako-oletuksista huolimatta näytäkään lähtökohtaisesti hyvältä työnhakutilanteissa. Lisäksi yrittäjästä poiketen palkansaaja päätyy usein hakemaan työtä täysin uusilta toimialoilta, joka saattaa muodostua haasteeksi työn saamisen kannalta.

Tämän tutkimuksen aineistossa ainoastaan yksi henkilö oli hakenut urheiluvälinetoimialalle, mutta sielläkään urheilu-ura ei ollut johtanut positiiviseen rekrytoimiseen asti. Palkansaajan ensimmäinen työpaikka ei välttämättä ole kovin pitkäkestoinen, vaan palkansaajaksi päätyvä ikään kuin hakee paikkaansa työelämässä. Loppujen lopuksi hän kuitenkin työllistyy haluamalleen alalle. Työllistyminen on kuitenkin pitempiaikainen ja haastavampi prosessi palkansaajalla, kuin suoraan yrittäjyyden mahdollisuuteen tarttuvalla huippu-urheilijalla. Kuitenkaan yksikään palkansaajaksi päätenyt ei ollut tosissaan miettinyt yrittäjyyden vaihtoehtoa huolimatta siitä, että työnhaku kesti joissain tapauksissa huomattavan pitkäänkin. Kuten aikaisemminkin asiaa on sivuttu, niin ehkä se kilpailuvietin puute ja tavallisen kansalaisen aseman tavoittelu tulevat esille myös tässä kohtaa. Lopulta palkansaajakin työllistyy sellaiseen työhön, jossa hän pääsee tavoitteiden mukaisesti tekemään itselle merkityksellistä työtä. Hän saa työstään hyvää palautetta, häntä arvostetaan ja hän etenee urallaan haluamallaan tavalla. Korostaisin kuitenkin, että mitään yleistettävää tietoa tutkimukseni ei anna, vaan tämä on yksi versio todellisuudesta muiden todellisuuksien joukossa. Suoria syy-seuraussuhteita ei voida tämänkään tutkimuksen perusteella vetää.

Lopuksi nostan vielä esille yrittäjyyden näkökulman kokonaisuutena huolimatta siitä, päätyykö urheilija yrittäjäksi vai palkansaajaksi. Aineistossa näkyy vahvasti huippu-urheilijoiden yksityisyrittäjämäinen suhtautuminen työntekemiseen, mikä perustuu hyvinkin pitkälti yksilöurheilijan ammatin luonteeseen. Yksilöurheilua kuvailee hyvin ”kaikki se on itse tehtävä” -menteliteetti. Tämänkin tutkimuksen aineistosta voidaan vetää yhteen näkökulma, että entinen yksilölajien huippu-urheilija tekee työtään urasiirtymän jälkeen hyvin yrittäjämäisin ottein huolimatta

siitä, toimiiko hän yrittäjänä vai palkansaajana. Hän on yksinkertaisesti tottunut tekemään asioita päämäärätietoisesti ja sellaisella ajatuksella, että aina on jotain parannettavaa. Tunnetusti yksikään urheilusuoritus ei ole täydellinen, vaikka kyseessä olisi olympiakultamitalin arvoinen suoritus, vaan siitäkin löytyy kehityskohteita, kun oikein tarkasti suoritusta analysoidaan. Huippu-urheilija on tottunut arvioimaan omaa työtään ja tekemään asioita jatkuvan kehittymisen eteen.

7 Pohdinta

Pohdinnan ensimmäisessä alaluvussa käyn läpi tutkimuksen antia. Toisessa alaluvussa kokoan yhteen jatkotutkimusaiheita.

7.1 Tutkimuksen anti

Aikaisempaa ja kohtuullisen uutta tutkimusta huippu-urheilijoiden urasiirtymistä ovat Suomi -kontekstissa tehneet esimerkiksi Hirvonen (2013); Jokinen (2008); Oikari (2014); Pekkala (2011); Piispa & Huhta (2013); Salasuo, Piispa & Huhta (2015). Urheilijaidentiteetin vahvuus tai heikkous on aikaisemmassa tutkimuksessa yhdistetty useimmiten onnistuneisiin tai epäonnistuneisiin urasiirtymiin (ks. Baillie & Danish 1992; Lally 2007; Brewer, Van Raalte, & Petitpas 2000). Tämä tutkimus kontribuoi huippu-urheilijoiden urakeskusteluun lisäämällä ymmärrystä sekä urasiirtymän sujuvuudesta, että siihen liittyvistä haasteista.

Käsillä oleva tutkimus antaa lisäymmärrystä huippu-urheilijan urheilijaidentiteetin merkityksestä urasiirtymässä. Aikaisempi tutkimus väittää (Cosh, Crabb & Tully 2015; Lally 2007; Stambulova ym. 2009; Park ym. 2012), että vahvalla urheilijaidentiteetillä varustettu urheilija ajautuu helpommin ongelmiin. Vahva urheilijaidentiteetti tarkoittaa aikaisemman tutkimuksen perusteella sitä, että urheilija keskittyy pelkästään urheiluun, eikä välttämättä ajattele tai suunnittele tulevaisuutta sen pidemmälle, tekee kaiken urheilun eteen ja välttelee urheilun ulkopuolisia roolivaihtoksia (ks. Baillie & Danish 1992; Cosh, Crabb & Tully 2015). Tämän tutkimuksen perusteella nykyajan suomalainen huippu-urheilija on hyvin valmistautunut urheilu-uran jälkeiseen urasiirtymään. Hänellä on suunnitelma tulevaisuudelle ja useissa tapauksissa monia eri vaihtoehtoja tulevaisuuden varalle. Se miten urheilijaidentiteetti oli juuri tässä yksittäisessä aineistossa näkyvillä tai näkymättömissä, määritteli hyvin pitkälle, että päätyikö huippu-urheilija yrittäjäksi vai palkansaajaksi.

Tutkimus myös täydentää tutkimusaukkoa, jota aikaisemmissa urheilijoiden uratutkimuksissa on toivottu täydennettävän. Oikari (2014, 116) käsittelee tutkimuksessaan joukkuelajien huippu-urheilijoiden siirtymää urheilu-uralta työelämään ja toteaa jatkotutkimustarpeissa, että akateemisesti koulutettujen yksilölajien huippu-urheilijoiden elämäntilannetta ja työuria olisi hyvä tutkia siitä näkökulmasta, että heidän kohdallaan substanssiosaaminen ei korostu niin paljon kuin ammatillisesti koulutetuilla. Edellisen perusteella hän heittää ajatuksen, jonka mukaan urheilu-uralla voisi olla enemmän merkitystä akateemisesti koulutettujen huippu-urheilijoiden urasiirtymissä. Oman tutkimukseni perusteella urheilu-uralla ei näyttäisi olevan merkitystä akateemisesti koulutettujen huippu-urheilijoiden työnhakutilanteessa. Kaikki ne haastateltavat, jotka olivat käyneet työhaastatteluissa kokivat osittain jopa yllättävänä sen, ettei urheilu-ura välttämättä ollutkaan työllistymisvaltti. Huomionarvoista on kuitenkin se, että tämä on vain yksi pieni otos yksilölajien huippu-urheilijoiden työllistymisestä ja rekrytointitilanteissa on varmasti merkitystä ainakin niillä seikoilla, minkälainen suhde ja tausta itse haastattelijalla on urheiluun sekä luonnollisesti haastateltavan persoonasta ja sopivuudesta haettavaan tehtävään. Pelkästään urheilu-uran perusteella ei varmasti kukaan tee rekrytointipäätöstä. Merkitystä on varmasti myös sillä, miten rekrytoija arvostaa urheilua ja eri urheilulajeja.

Hirvonen (2013, 112) toteaa tutkimuksessaan urheilijoiden siirtymien olevan hyvin erilaisia, mutta mielenkiintoisia, kuten tässäkin tutkimuksessa kävi ilmi. Hän käyttää esimerkkinä urheilijoiden ja sponsorien yhteistyötä. Yhteistyö joko loppui nopeasti tai jatkui vahvana myös urheilu-uran jälkeen. Yhteistyön jatkuvuuteen oli merkitystä sillä, miten hyvin urheilija oli menestynyt ja miten paljon medianäkyvyyttä hänellä oli. Mitä kiinnostavampi ja näkyvämpi urheilija oli, sitä kiinnostavampi hän luonnollisesti oli sponsorien silmissä ja näin ollen myös eniten yhteistyökumppanuuksista hyötynyt urheilija. Omiin tutkimustuloksiin peilaten edellä kuvattu tapaus liittyi siihen, että Hirvosen (2013) kanssa saman tyyppiseksi profiloitunut urheilija päätyi minun tutkimuksessani yrittäjäksi.

Mikä tuo omalla tavallaan lisäarvoa tälle tutkimukselle on myös Koivusen, Lämsän ja Heikkisen (2012, 25) esittelemä *urasiirtymätyyppien nelikentän* ja urheilijoiden urasiirtymien soveltaminen kyseiseen nelikenttään. Nelikenttä on hahmoteltu yksilön toimijuuden ja havaittavuuden näkökulmasta. Voisin tässä kohtaa aloittaa keskustelun siitä, kumpaan urasiirtymäkentän objektiivisesti havaittavaan siirtymään urheilijan urasiirtymä urheilu-uralta työelämään kohdistuu. Luonnollisesti kyseinen urasiirtymä on selvästi havaittavissa eli objektiivinen. Pohdiskelua aiheuttaa se, onko siirtymä pakollinen vai oma-aloitteinen. Lähtökohtaisesti voidaan ajatella, että siirtymä on *pakotettu objektiivinen siirtymä*, koska se on välttämättömästi edessä oli se sitten harkittu siirtymä tai pakotettu siirtymä esimerkiksi pahan loukkaantumisen johdosta. Toisaalta sitä voisi ajatella myös harkittuna, jos siirtymä on suunniteltua ja pakotettuna, jos siirtymä tapahtuu syystä tai toisesta pakon sanelemaa.

Käsillä oleva tutkimus tarjoaa myös mielenkiintoista tietoa siitä, millaista kohtelua huippu-urheilijat kokevat saavansa työnhakuvaiheessa ja erityisesti siitä miten heidän urheilu-uraansa suhtaudutaan urasiirtymävaiheessa. Ilmiötä voidaan pitää kuitenkin erityislaatuisena sen vuoksi, että todennäköisesti jollain tapaa lahjakas yksilö hakee toista mahdollisuutta toteuttaa itseään pakollisen urasiirtymän seurauksena. Miksi lahjakas ja ahkera urheilija olisi hyvä työntekijä työmarkkinoilla? Miksi ei jo yhden kansainvälisen uran tehnyt työnhakija vakuuta rekrytoijaa? Hän on kuitenkin tehnyt jo sellaisen uran, johon moni ei edes kykene tai ei riitä uskallusta, vaikka olisikin mahdollisuuksia.

7.2 Jatkotutkimusaiheet

Tutkimus antaa ajattelemisen aihetta hyvin ajankohtaiseen aiheeseen, jossa nykyajan nopeasti muuttuva työmarkkina hakee monitaitoisia työntekijöitä projektiluonteisiin tehtäviin. Onko rekrytoijilla tarpeeksi työkaluja ja osaamista tunnistaa entisissä huippu-urheilijoissa se potentiaali, mikä heillä on annettavanaan nykyajan nopeasti muuttuviin työympäristöihin? Onko meidän rekrytointitoimenpiteet ja yleinen ajattelu hieman vanhoillista? Mielenkiintoista olisi jatkossa tutkia esimerkiksi sitä, miten huippu-urheilijan ammatti ja siitä saatu

kokemus on eriarvoisessa asemassa suhteessa muuhun työkokemukseen? Kysymyksessähän on kuitenkin ammatti, jossa työpaikka on maajoukkue ja todennäköisesti valtio tai yhteistyökumppanit maksavat hänelle palkkaa joko urheilija-apurahan tai sponsoritukien muodossa. Lisäksi voitaisiin tutkia, mikä merkitys on kansainvälisellä uralla siinä vaiheessa, kun eri työkokemuksen omaavien työnhakijoiden osaamista verrataan keskenään? Tämän tutkimuksen perusteella voin väittää, että Suomessa urheilijan ammatti ei ole aivan yhtä arvostettua kuin se on ulkomailla.. Aineistossa viitattiin jo Saksan malliin ja kuinka siellä urheilijoita ja heidän tekemisiään arvostetaan. Heitä palkataan yrityksiin töihin perustuen urheilijan ammatin arvostukseen. Toinen esimerkki otettakoon Japanista, jossa huippu-urheilijat ovat jo urheilu-uransa aikana eri yritysorganisaatioiden palkkalistoilla ja jatkavat urheilu-uran päättymisen jälkeen työtään samoissa organisaatioissa. Jatkotutkimusta voitaisiin tehdä myös huippu-urheilijoiden halukkuudesta yrittäjiksi? Mielenkiintoista olisi tietää, minkälainen motivaatio suomalaisilla huippu-urheilijoilla olisi yrittäjäksi ryhtymiseksi koulutustaustasta riippumatta. Jatkotutkimusta voitaisiin tehdä myös siitä, mikä merkitys eri lajeilla on työllistymisessä? Luonnollisesti voitaisiin ajatella, että tiettyjen lajien urheilijoilla voisi olla paremmat mahdollisuudet työllistymiseen kuin toisilla. Urheilun arvostus on hyvin jakautunutta Suomessa. Jotain siitä kertoo esimerkiksi Vuoden Urheilija -äänestykset. Kyseistä tittelä ei välttämättä saavuteta Suomessa sillä, että sinulla on parhaat tulokset, vaan urheilulajilla on merkitystä.

Lähteet

- Aaltonen, M. & Kovalainen A. (2001) *Johtamis- ja organisaatioteorioiden kehityksestä*. Teoksessa: Johtaminen sosiaalisena konstruktiona. Yliopistopaino, Helsinki.
- Abbott, H. P. (2009). *The Cambridge introduction to narrative*. 4. painos. New York: Cambridge University Press.
- Alfermann, D. (1995). *Career transitions of elite athletes: Drop-out and retirement*. 686 Paper presented at the 9th European Congress of Sport Psychology, Brussels, 687 Belgium.
- Alfermann, D. (2000). *Causes and consequences of sport career termination*. In D. Lavalley & P. Wylleman (Eds.), *Career transitions in sport: International perspectives* (pp. 45-58). Morgantown, WV: Fitness Information Technology.
- Alfermann, D. (2005). *Career transition and concomitant changes in athletes*. In *Proceedings of 11th World Congress of Sport Psychology*. Retrieved from <http://www.issp2005.com/program>. Asp
- Alheit, P. (1997). *Theoretically Founded Applied Biographical Research*. The Conceptual Strategy of the Institute for Applied Biographical and Lifeworld Research. Werkstattberichte des IBL, Universität Bremen.
- Anderson, D., & Morris, T. (2000). *Athlete lifestyle programs*. In D. Lavalley & P. Wylleman (Eds.), *Career transitions in sport: International perspectives* (pp. 59-80). Morgantown, WV: Fitness Information Technology.
- Aristoteles. (1998). *Runousoppi*. Suom. Pentti Saarikoski. Helsinki: Otava

- Asikainen, E. (2015). *Kaikki urheilun tähden: Huippu-urheilijoiden elämän ja identiteetin hallinta urheilusponsoroinnin paineissa*. Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitos. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.
- Baillie, P. H. F., & Danish, S. J. (1992). *Understanding the career transition of athletes*. *The Sport Psychologist*, 6, 77-98.
- Baker, J., Horton, S., Robertson-Wilson, J., & Wall, M. (2003). *Nurturing Sport Expertise: Factors Influencing the Development of Elite Athlete*. *Journal of Sports Science & Medicine*, 2(1), 1–9.
- Baria, A., Nabli, H., & Oubahammou, L. (2005). *Career development of Arab coaches*. In *Proceedings of 11th World Congress of Sport Psychology*. Retrieved from <http://www.issp2005.com/program.asp>
- Beijaard, D., Meijer, P. C. & Verloop, N. (2004). *Reconsidering research on teachers' professional identity*. *Teaching and Teacher Education*, 20 (2), 107–128.
- Bennie, A., & O'Connor, D. (2004). *Running into transition: A study of elite track and field athletes*. *Modern Athlete and Coach*, 42(2), 19-24.
- Biesta, G., & Tedder, M. (2007). *Agency and learning in the lifecourse: Towards an ecological perspective*. *Studies in the Education of Adults*, 39(2), 132-149.
- Brandão, M., Winterstein, P., Pinheiro, C., Agresta, M., Akel, M., & Martini, L. (2001). *Career transitions of former Brazilian top level athletes*. In A. Papaioannou, M. Goudas, & Y. Theodorakis (Eds.), *Proceedings of the 10th World Congress of Sport Psychology*. Vol. 5 (pp. 1-3). Thessaloniki, Greece: Christodoulidi Publications.

- Brewer, B. W., Van Raalte, J. L., & Petitpas, A. J. (2000). *Self-identity issues in sport career transitions*. In D. Lavallee & P. Wylleman (Eds.), *Career transitions in sport: International perspectives* (pp. 29-43). Morgantown, WV: Fitness Information Technology.
- Bruner, M. W., Munroe-Chandler, K. J., & Spink, K. S. (2008). *Entry to elite sport: A preliminary investigation into the transition experiences of rookie athletes*. *Journal of Applied Sport Psychology*, 20(2), 236-252.
- Burr, V. (2003). *Social Constructionism*, 2nd edition, Routledge.
- Cecić _Erpič, S., Wylleman, P., & Zupančič, M. (2004). *The effect of athletic and non-athletic factors on the sports career termination process*. *Psychology of Sport and Exercise*, 5, 45-60.
- Chase, S. E. (2005). *Narrative Inquiry: Multiple Lenses, Approaches, Voices*. Teoksessa N. K. Denzin and Y. S. Lincoln (toim.) *Handbook of Qualitative Research*, 3rd edn, pp. 651–679. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Chow, B.C. (2002). *Support for elite athletes retiring from sport: The case in Hong Kong*. *Journal of the International Council for Health, Physical Education, Sport and Dance*, 38, 37-42.
- Cohen, L., Duberley, J., & Mallon, M. (2004). *Social constructionism in the study of career: Accessing the parts that other approaches cannot reach*. *Journal of Vocational Behavior*, 64(3), 407-422.
- Conzelmann, A. & Nagel S. (2003). *Professional Careers of the German Olympic Athletes*. *International Review for the Sociology of Sport* 38 (3), 259-280.

- Corntassel, J. J. 2003. *Who is indigenous? Peoplehood and ethnonationalist approaches to rearticulating indigenous identity*. *Nationalism and Ethnic Politics*, 9(1), 75–100.
- Cosh, S., Crabb, S., & Tully, P. J. (2015). *A champion out of the pool? A discursive exploration of two Australian Olympic swimmers' transition from elite sport to retirement*. *Psychology of Sport and Exercise*, 19, 33-41.
- Côté, J. (1999). *The influence of the family in the development of talent in sport*. *The Sport Psychologist*, 13, 395-417.
- Côté, J., Baker, J., & Abernethy, B. (2007). *Practice and play in the development of sport expertise*. In G. Tenenbaum & R. C. Eklund (Eds.), *Handbook of sport psychology* (3rd ed., pp.184-202). New York: Wiley.
- Crossley, M. L. (2000). *Introducing narrative psychology: Self, trauma, and the construction of meaning*. Philadelphia (Pa.); Buckingham: Open University Press.
- Danish, S. J., Petitpas, A. J., & Hale, B. D. (1993). *Life development intervention for athletes: Life skills through sports*. *The Counseling Psychologist*, 21, 352-385.
- Digel, H., Burk, V., & Fahrner, M. (2006). High-performance sport. *An international comparison*, 9.
- Ericsson, K. A., Krampe, R. T., & Tesch-Römer, C. (1993). *The role of deliberate practice in the acquisition of expert performance*. *Psychological review*, 100(3), 363.

- Eteläpelto, A., & Vähäsantanen, K. (2006). Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa A. Eteläpelto & J. Onnismaa (Toim.), *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu* (ss. 26-49). Aikuskasvatuksen 46. vuosikirja. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Kansanvalistusseura. Vantaa: Dark Oy.
- Feng, J. (2005). *Patterns of Career Involvement of Elite Chinese Athletes*. LIKES-Research Reports on Sport and Health 169. Doctoral Dissertation in Sport Sciences. University of Jyväskylä. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Frantsi, Päivi (2012) *Ajatusten ja mielikuvien ohjaus*. Teoksessa Leena Matikka & Martina Roos-Salmi (toim.) *Urheilupsykologian perusteet*. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura, 88–94
- Gergen, Kenneth J. (1999). *An Invitation to Social Construction*. Sage Publications: London.
- Gladwell, M., & Häkkinen, C. (2010). *Kuka menestyy ja miksi?* Jyväskylä: Docendo.
- Gordon, S. (1995). *Career transitions in competitive sport*. Teoksessa T. Morris & J. Summers (toim.), *Sport psychology: Theory, application and issues* (pp. 473-500). Brisbane: Jacaranda Riley.
- Gorely, T., Lavalley, D., Bruce, D., Teale, B., & Lavalley, R. (2001). *A sampling of perceptions of potential users of the Australian Athlete Career and Education program*. *Academic Athletic Journal*, 15, 11-21.
- Grove, J. R., Lavalley, D., & Gordon, S. (1997). *Coping with retirement from sport: The influence of athletic identity*. *Journal of Applied Sport Psychology*, 9, 191-203.

- Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. (2000). *The self in a world of going concerns*. Symbolic interaction, 23:2, 95-115.
- Hall, S. (2005). *Identiteetti*. (suom. & toim.) M. Lehtonen & J. Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Hays, K., Maynard, I., Thomas, O. and Bawden, M. (2007). *Sources and types of confidence identified by world class sport performers*. Journal of applied sport psychology, 19 (4), 434-456.
- Heikkinen, H. (2001). Narratiivinen tutkimus- Todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Heikkinen, H., Huttunen, R. & Syrjälä, L. (2007). *Action Research as Narrative: Five Principles for Validation*. Educational Action Research 15 (1), 5-19.
- Heikkinen H. & Syrjälä L. (2008). *Tutkimuksen arviointi*. Teoksessa H. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3. korjattu painos. Helsinki: Kansanvalistusseura, 144–162.
- Heikkinen, H. L. T. (2015). *Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena*. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 143–158.
- Heinilä, K. (2010). *Liikunta- ja urheilukulttuurimme: Eilen-tänään-huomenna*. Espoo: [Kalevi Heinilä].

- Heino, H. (2014). *Nais- ja miesjohtajien urasiirtymät ja niihin vaikuttavat tekijät.*
- Hirvonen, P. (2013). *Urheilemalla ura urkenee?: Entisten huippu-urheilijoiden siirtyminen työelämään ja heidän esimiestensä näkemyksiä huippu-urheilijoista työelämässä.*
- Huippu-urheilutyöryhmä (2010). ”Sanoista teoiksi.” *Huippu-urheilutyöryhmä ajatuksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi.* Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:13. Helsinki.
- Huttunen R. & Kakkori L. 2015. *Realistinen ja hermeneuttinen totuuskäsitys laadullisen tutkimuksen pätevyyden arvioinnissa.* (Käsikirjoitus.)
- Hyvärinen, M. (1994). *Viimeiset taistot.* Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. (2005) *Kerronnallinen haastattelu.* Teoksessa: Ruusu vuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.). *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus.* Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, M. (2006). *Towards a Conceptual History of Narrative.* In Hyvärinen, M., Korhonen A. & Mykkänen J. (eds.) *The Travelling Concept of Narrative.* Helsinki: Helsinki Collegium for Advanced Studies, 20-41. (Collegium).
- Hänninen, V. (2015). *Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä.* Teoksessa: Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (4. uud. p.). Jyväskylä: PS-kustannus.

- Jokinen, A. (2008). *Urheilijoiden kokemuksia yliopisto-opiskelun ja huippu-urheilun yhdistämisestä*. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Johns, D. P., Lindner, K. J., & Wolko, K. (1990). *Understanding attrition in female 857 competitive gymnastics: Applying social exchange theory*. *Sociology of Sport Journal*, 858 7, 154-171.
- Kadlcik, J., & Flemr, L. (2008). *Athletic career termination model in the Czech Republic : A 860 qualitative exploration*. *International Review for the Sociology of Sport*, 43, 251–269.
- Kari, J. & Heikkinen, L.T. 2001. *Opettajaksi kasvaminen*. Teoksessa Kari, J. Moilanen, P. Rähä, P. (toim.) *Opettajan taipaleelle*, 48–57.
- Kerr, G., & Dacyshyn, A. (2000). *The retirement experiences of elite, female gymnasts*. *Journal of Applied Sport Psychology*, 12, 115–133.
- Koivunen, M., Lämsä, A., & Heikkinen, S. (2012). *Ura siirtymät muuttuvassa työelämässä: Analyysi urasiirtymän käsitteestä*. University of Jyväskylä.
- Koski-Heikkinen, A. (2014). *Ammatillisen opettajan identiteetti ja auktoriteetti : Ammatilliset opettajat ja opiskelijat ideaalia ammatillista opettajuutta etsimässä*. Kasvatustieteiden tiedekunta, & Faculty of Education.
- Kovalainen, A. (2001) *Sosiaalisen konstruktionismin filosofisesta taustasta*. Teoksessa *Johtaminen sosiaalisena konstruktiona*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Kvale, S. (1994). *Validation as Communication and Action: On the Social Construction of Validity*.

- Laine, T. (2004). *Huomisen opettajat*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy-Juvenes Print.
- Lally, P. (2007). *Identity and athletic retirement: A prospective study*. *Psychology of Sport and Exercise*, 8, 85-99.
- Lavallee, D. (2005). *The effect of a life development intervention on sports career transition adjustment*. *The Sport Psychologist*, 19, 193-202.
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R., & Zilber, T. (1998). *Narrative research: Reading, analysis and interpretation*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lotysz, G. J., & Short, S. E. (2004). "What ever happened to...." *The effects of career 937 termination from the National Football League*. *Athletic Insight*, 6, 47-66.
- Louis, M.R. (1980). *Career transition: varieties and commonalities*. *The Academy of Management review* 5(3), 329-340.
- Löytönen, T. (2014). *Tanssin tarinallinen tutkimus*. (). Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.
- Marjala, P. (2009) *Työhyvinvoinnin kokemukset kertomuksellisina prosesseina. Narratiivinen arviointitutkimus*. *Acta Universitatis Ouluensis*, C 315. Oulu: Oulun yliopisto.
- McAdams, D. P. (1997). *The stories we live by: Personal myths and the making of the self*. New York: Guilford Press.
- McKenna, J., & Thomas, H. (2007). *Enduring injustice: A case study of retirement from 944 professional rugby union*. *Sport, Education, and Society*, 12, 19-35.
- Oikari, S. M. (2014). *Huippu-urheilun perintö: Joukkueurheilijoiden kokemuksia uraohjauksesta ja urheilu-uralta työelämään siirtymisestä*.

- Paananen, S. (2008). *Saksalainen elämäkertametodologia oppimisen tutkimuksessa*. Teoksessa *Narratiivikirja : menetelmiä ja esimerkkejä*. Raimo Kaasila, Raimo Rajala & Kari E. Nurmi (toim.).
- Park, S., Lavalley, D., & Tod, D. (2012). *Athletes' career transition out of sport*. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 6, 22-53.
- Pekkala, A. (2011). *Mestaruus pääomana: Huippu-urheilun tuottama pääoma yrittäjäksi ryhtymisen kannalta*
- Piispa, M. & Huhta, H. (2013). *Epätavallisia elämänkulkuja: Huippu-urheilijat ja -taiteilijat 2000-luvun suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto.
- Polkinghorne (1995). *Narrative configuration in Qualitative Analysis*. In Hatch, J. A., Wisniewski, R., Blumenfeld-Jones, D., Polkinghorne, D. E., Emihovich, C., Nesper, J., Munro, P. (eds.) *Life history and narrative*. London: Falmer Press.
- Riessman, C. K. (2005) *Narrative Analysis*. Teoksessa *Memory & Everyday Life*. University of Huddersfield, Huddersfield, 1-7.
- Rodgers, C. R., & Scott, K. H. (2008). *The development of the personal self and professional identity in learning to teach*. In M. Cochran-Smith, S. Feiman-Nemser, D. J. McIntyre, & K. E. Demers (eds.) *Handbook of research on teacher education: Enduring questions in changing contexts* (3rd ed.). New York: Routledge, Taylor & Francis Group/Association of Teacher Educators, 732-755.
- Ruohotie, P., & Honka, J. (2003). *Ammatillinen huippuosaaminen: Kompetenssitutkimusten avaama näkökulma huippuosaamiseen, sen kehittämiseen ja johtamiseen*. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

- Ruohotie, P., Nokelainen, P. & Korpelainen, K. (2008). *Ammatillisen huippuosaamisen mallintaminen: Teoreettiset lähtökohdat ja mittausmalli*. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 10 (1), 4–16.
- Saarenheimo, Marja (2001). *Narratiivinen tutkimus ja kertomisen käytännöt asiakastyössä*. Julkaisussa Korhonen, Merja ja Puustinen Birgitta. (toim.) *Elämä tarinoina. Life and Counselling in Context –seminaarin julkaisu*. Joensuun yliopisto.
- Salasuo, M., Piispa, M., & Huhta, H. (2015). *Huippu-urheilijan elämänkulku: Tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto.
- Sava, I. & Katainen A. (2004). *Taide ja tarinallisuus itsen ja toisen kohtaamisen tilana*. Teoksessa I. Sava & V. Vesänen-Laukkanan (toim.) *Taiteeksi tarinoitu elämä*. Juva: WS Bookwell Oy, 22–37.
- Schwendener-Holt, M. J. (1994). *The process of sport retirement: A longitudinal study of 1020 college athletes* (Doctoral dissertation).
- Sinclair, D. A., & Orlick, T. (1993). *Positive terminations from high-performance sport*. *The Sport Psychologist*, 7, 138-150.
- Stambulova, N. (1994). *Developmental sports career investigations in Russia: A post-perestroika analysis*. *The Sport Psychologist*, 8, 221-237.
- Stambulova, N., Alfermann, D., Statler, T., & Côté, J. E. A. N. (2009). *ISSP position stand: Career development and transitions of athletes*. *International journal of sport and exercise psychology*, 7(4), 395-412.

- Stephan, Y., Bilard, J., Ninot, G., & Delignières, D. (2003). *Bodily transition out of elite sport: A one-year study of physical self and global self-esteem among transitional athletes*. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 1, 192-207.
- Stråhlman, O. (1997). *Elitidrott, karriär och avslutning*. Göteborg Studies in Educational Sciences 117. Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Suomen Olympiakomitea (2007). *Urheiluakatemioiden osana suomalaista huippu-urheilujärjestelmää*. Suomen Olympiakomitean nimeämän työryhmän esitys urheiluakatemioiden osana suomalaista huippu-urheilujärjestelmää
- Torregrosa, M., Sanchez, X., & Cruz, J. (2003). *Prospective vs. retrospective analysis of 1108 withdrawing from active sport*. Paper presented at the 11th European Congress of Sport Psychology, Copenhagen, Denmark.
- Torregrosa, M., Boixadós, M., Valiente, L., & Cruz, J. (2004). *Elite athletes' image of retirement: The way to relocation in sport*. *Psychology of Sport and Exercise*, 5, 35-44.
- Vilanova, A., & Puig, N. (2014). *Personal strategies for managing a second career: The experiences of Spanish Olympians*. *International Review for the Sociology of Sport*, doi:10.1177/1012690214536168
- Vuolle, P., & Vuolle, P. (1998). *Sport in social context by Kalevi Heinilä: Commemorative book in honour of professor Kalevi Heinilä*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Vuolle, P. (2001). *Jääkiekkoilijan elämäntaival - Liigapelaajan elämänuritutkimus*. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan kehittämiskeskus 3/2001.

Värri, V.-M. (2012). *Mielihyvän kultivointi – ekologisen sivistysprojektin filosofista hahmottelua*. Teoksessa P. Atjonen (toim.) *Oppiminen ajassa - kasvatus tulevaisuuteen*. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 61. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 337–352.

Warriner, K., & Lavalley, D. (2008). *The retirement experiences of elite gymnasts: Self 1117 identity and the physical self*. *Journal of Applied Sport Psychology*, 20, 301-317.

Wylleman, P., De Knop, P., Ewing, M., & Cumming, S. (2000). *Transitions in youth sport: A developmental perspective on parental involvement*. In D. Lavalley & P. Wylleman (Eds.), *Career transitions in sport: International perspectives* (pp. 143-160). Morgantown, WV: Fitness Information Technology.

Ylijoki, O.-H. (1998). *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio*. Vastapaino: Tampere.

Internet -lähteet

Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka (2006). *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 05.12.2015.)

Hyvärinen, M. (2006). *Kerronnallinen tutkimus*.
Saatavissa:http://www.hyvarinen.info/material/HyvarinenKerronnallinen_tutkimus.pdf. (Viitattu 7.12.2015)

Liite 1: Haastattelurunko

Haastattelukysymykset

21.01.2016

1 Avoin kysymys

1.1 Kerro urheilu-uran loppuvaiheesta ja työelämään siirtymisen jälkeisestä ajasta? Miten kaikki oikein tapahtui?

2 Lisäkysymykset

2.1 Millainen painoarvo urheilu-uralla on ollut työelämään siirtymisen kannalta?

2.2 Miten valmistauduit urheilu-uran loppumiseen? Miten valmistauduit työelämään?

2.3 Miten muutos huippu-urheilijasta yrittäjäksi (ammatin mukaan) näkyy elämässäsi?

2.4 Miten urheilijan identiteetti näkyy urheilu-uran jälkeisessä työelämässä?

2.5 Millainen suhteesi julkisuuteen on ollut eri aikoina?

Liite 2: Urasiirtymän nelikenttä

TOIMIJUUS SUURI VÄHÄINEN	OMA-ALOITTEINEN SUBJEKTIIVINEN SIIRTYMÄ <i>"haluan panostaa työhöni enemmän"</i>	OMA-ALOITTEINEN OBJEKTIIVINEN SIIRTYMÄ <i>"ryhdyn yrittäjäksi"</i>	
	PAKOTETTU SUBJEKTIIVINEN SIIRTYMÄ <i>"organisaatiomuutoksessa joudun arvioimaan suhtautumistani työhön"</i>	PAKOTETTU OBJEKTIIVINEN SIIRTYMÄ <i>"minut irtisanotaan"</i>	
	VÄHÄINEN	HAVAITTAVUUS	SUURI

Uraisiirtymät yksilön toimijuuden ja siirtymän havaittavuuden näkökulmasta (Koivunen ym. 2012, 25).

Liite 3: Teemakartta

	Harri Huipputus (yrittäjä)	Pirkko Parhaansatekijä (palkansaaja)
Urheilijaidentiteetti	Näkyvä	Näkymätön
Miten valmistaudutaan siirtymään?	<ul style="list-style-type: none"> - kouluttautuminen toissijaista - perustaa yrityksen - luo tietoisesti yrityskontakteja 	<ul style="list-style-type: none"> - kouluttautuu urheilun ohella - tiedostaa työelämään siirtymisen haasteellisuuden - luo kontakteja sattumalta
Millaiset tavoitteet siirtymälle?	<ul style="list-style-type: none"> - tavoitteiden ylittäminen, kilpailuvietti korkealla - tavoitteena olla paras - huippu-urheilijamainen työnteko - haluaa erottua muista 	<ul style="list-style-type: none"> - tavoitteiden saavuttaminen, pahin kilpailuvietti tyydytetty - neljäskin sija tyydyttää - haluaa säännöllisen työn, palkan, edut ja sosiaaliturvan - tavoitteena "normikansalaisuus", yksi muiden joukossa
Miten siirrytään?	<ul style="list-style-type: none"> - yrittäjänä, omin ehdoin työelämään - tekee työtä "samalla sykkeellä" kuin urheilu-uralla - hyödyntää urheilu-uraa ja julkisuuskuva - itsekeskeisesti - vapauden kokeminen, itselle tärkeät asiat - työskentely ulkoisten paineiden alla - yrittäjyys luonnollisena jatkumona 	<ul style="list-style-type: none"> - palkansaajana, jotain muuta on tehtävä - tekee työtä sopivasti, mutta silti hyvin - on mukana urheilussa vapaaehtoispuolelta - tiimipelaajana - työnantajan alaisuudessa, tekee mitä odotetaan - ainoastaan omat ja työnantajan odotukset - opinnot valmiina - työnhaku haasteellista
Minkälainen on lopputulos?	<ul style="list-style-type: none"> - ei muita vaihtoehtoja, kuin yrittäjyys - monipuolisia ja vaihtelevia projekteja - ulkoinen yrittäjyys 	<ul style="list-style-type: none"> - työelämästä nauttiva palkansaaja - haaveilee yrittäjyydestä - sisäinen yrittäjyys